

Jules Verne

A Fekete Indiák

Fordította

Varga Ottó

TARTALOM

- 1.**
Egymásnak ellentmondó levelek
- 2.**
Útközben
- 3.**
Anglia földjének belseje
- 4.**
A Dochart-bánya
- 5.**
A Ford család
- 6.**
Megmagyarázhatatlan jelenségek
- 7.**
Simon Ford kísérlete
- 8.**
Dinamitrobbantás
- 9.**
Új-Aberfoyle
- 10.**
Oda és vissza
- 11.**
A lidércek
- 12.**
Jack Ryan kutatásai
- 13.**
Coal-City
- 14.**
Egyetlen fonalszálon
- 15.**
Nell a cottage-ban
- 16.**
A mozgólétrákon
- 17.**
Napfölkelte
- 18.**
A Lomond tavától a Katrine-tóig
- 19.**
A végső fenyegetés
- 20.**
A vezeklő
- 21.**
Nell esküvője
- 22.**
A vén Silfax legendája

1.

Egymásnak ellentmondó levelek

J. R. Starr, mérnök úrnak,

*Canongate, 30
Edinburgh.*

Ha James Starr úr holnap az aberfoyle-i széntelegekhez - Dochart-bánya, Yarow-akna - szíveskednék elutazni, ott olyasvalamiről értesülne, ami rendkívül érdekli őt.

James Starr urat egész napon át várni fogja a callanderi vasútállomáson Harry Ford, az egykori bányamesternek, Simon Fordnak a fia.

Kéretik a meghívás titokban tartása!

Ez volt az a levél, amelyet James Starr 18... december 3-ának kora reggelén kapott; a bélyegen az aberfoyle-i posta pecsétje sötétlett, *Stirling megye, Skócia* felirattal.

A mérnök kíváncsiságát a legnagyobb mértékben fölizzgatta ez a levél; hogy az valami szemfényvesztés volna, arra egyáltalán nem is gondolhatott. Régóta ismerte az aberfoyle-i széntelegek öreg bányamesterét, Simon Fordot, ismerte még azokból az időkbel, amikor ő maga is vagy húsz éven át azoknak a telepeknek élén állott mint műszaki igazgató vagy „viewer”, ahogy az angolok mondják.

James Starrt, ezt a jól megtermett ötvenöt esztendőes férfit bárki amolyan negyvenesnek nézhette volna. Edinburgh egyik régi, tekintélyes családjából származott, és annak legkiválóbb tagja lett. Munkássága becsületére vált annak a tekintélyes mérnöktestületnek, amely az Egyesült Királyság¹ széntelegeinek fekete gyémántjait termeli ki akár Cardiff partvidékén, akár Newcastle-nál, valamint Skócia lapályos megyéiben is. A legnagyobb tiszteletet azonban mégis az aberfoyle-i titokzatos bányák mélységeiben vívta ki magának, amely bányatelep az alloai bányák szomszédságában, Stirling megye egyik részére is kiterjed, és ahol James Starr életének javát töltötte. Azonkívül elnökként vezette a skóciai Régiségbúvárló Egylet, egyik legtevékenyebb tagja lett a Királyi Tudományos Társaságnak, a *Review of Edinburgh* pedig igen gyakran közölte az ő neve alatt a legérdekesebb cikkeket. Szóval: amaz életrevaló tudósok közé tartozott, akiknek Anglia a maga fölvirágzását köszönheti. Előkelő állást foglalt el abban a régi, skót fővárosban, amely anyagi és erkölcsi értékeiért méltán viseli az „Észak Athénje” nevet.

Az angolok tudvalevőleg igen jelentős és költői nevet adtak terjedelmes széntelegeiknek. „Fekete Indiák” néven emlegetik őket, és ezek az Indiák bizonyára a Keleti Indiáknál is többet tettek azért, hogy az Egyesült Királyság szert tegyen meglepő gazdagságára... Valóban, ott a bányászok egész ármádiája éjjel-nappal szállítja felszínre a kőszén, ezt az értékes tüzelőszert, amely nélkül elképzelhetetlen volna a mai ipari fejlődés.

Az idő tájt még a messze távolban fenyegetett az a korszak, amikor a szakértők a bányák kimerülését jelezték, és hamarjában bekövetkező szénhiányra még nem gondolt senki sem.

---

¹ Egyesült Királyság: Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága; négy országrészből áll: Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország.

Hiszen gazdag széntelepek vártak még kiaknázásra az Óvilágban és az Újvilágban... A legkülönfélébb gyárakat, a gőzmozdony- és autózúzókat, a gőzhajókat, a gázgyárakat stb. nem fenyegette ásványféle tüzelőszerük csökkenése: habár az utóbbi évek egyre növekedő fogyasztása következtében egyes széntelepek teljesen kimerültek a legvékonyabb erükig is. Most már hasztalan fúrták, ásták alá a talajt: azok elhagyott aknák, elpusztult tárnák.

Ez a helyzet alakult ki az aberfoyle-i bányáknál is.

Tíz esztendővel azelőtt emelte ki az utolsó csille vagy „kutya” az utolsó tonna kőszén ezekből a telepekből. A „mély”² munkának minden eszköze: a tárnák sínparjain futó „kutyák” (apró négyszögletes kocsik), vasúti felszerelések, kasok, puttonyok, szellőztető készülékek, szóval a föld gyomrában folyó bányászat összes szerszáma mind a napvilágra került, és valamennyit a bánya előtt halmozták föl. És a kimerült bánya úgy festett, mint valami szörnyű hatalmas masztodon, amelyet a ragadozók minden létfontosságú szervétől megfosztottak, és csupán csontjait hagyták hátra.

Az eszközökből mindössze csak néhány hosszú falétra maradt helyén a Yarow-aknában, és a munka beszüntetése óta egyedül ezeken át lehetett bejutni a Dochart-bánya mélyebb tárnáiba.

Külsőleg csakis az egykori nappali munkákat védő épületek tanúskodtak az említett bánya aknáiról, amelyek most éppoly puszták, elhagyottak voltak, mint a többi bányaké, amelyek összességéből az aberfoyle-i bányatelep egésze állt.

Szomorú nap virradt a bányászokra, amikor utoljára jöttek ki azokból a tárnákból, amelyekben oly sok éven át dolgoztak.

James Starr mérnök maga köré gyűjtötte a munkások ezreit, azt a szorgalmas és bátor bányász népet. A fejtők, kocsitolók, a bányajárók, töltők, az ácsok és útcsinálók, a raktárosok, válogatók, kovácsok, az asszonyok, gyermekek, öregek, a nappali- és mély-munkások: mind ott gyülekeztek a Dochart-bánya roppant tágas udvarán, ahol máskor a bánya termését halmozták föl roppant tömegekben.

Az a derék népség, amely nemzedékről nemzedékre élt együtt az öreg Aberfoyle-ban, már most szétszórás előtt állt a kenyérkereset gondja miatt. Ott lézengtek hallgatagon, mérnökük búcsúszavára várakozva, hogy azután örökre távozzanak onnét. A Társulat jutalomdíj címén nekik juttatta az utolsó folyóév tiszta hasznát. Igazában valami sokra bizony nem rúgott az sem, mert az előállított javakat szinte fölemésztette a termelési költség, mindamellett mégis elbajlódhattak vele addig, amíg új megélhetésre nem találnak a szomszédos bányákban, gazdaságokban vagy a megye gyáraiban és műhelyeiben.

James Starr ott állott ama tágas pajta ajtajában, amelynek tetőzete alatt oly sok időn át dolgoztak a hatalmas emelőgépek.

Simon Ford, a Dochart-bánya mesterei ötvenes éveinek a derekán járt, és más munkavezetők vették körül.

James Starr levette a kalapját. A bányászok szintén hajadonfőtt, mélységes csöndben figyeltek rá.

A búcsúzási jelenet igazán megható ünnepélyességgel és egyúttal nagyszerű méltósággal zajlott le.

---

² A bányaművelés „mélymunkára” és „nappali munkára” oszlik: az előbbi a bánya belsejében, az utóbbi a felszínen történik.

- Barátaim - szólt a mérnök -, elválásunk pillanata bekövetkezett. Teljesen kimerültek az aberfoyle-i bányák, amelyek a közös munkában annyi időn át összetartottak bennünket. A legkörültekintőbb kutatásunk sem bírt új eret fölfedezni, az utolsó darab köszén is fölérkezett a Dochart-bányából!

És szavainak mintegy magyarázatául, James Starr fölmutatott egy darab köszenet a kasról, amely azt fölhozta a bányából.

- Ez a darab szén, barátaim - folytatta James Starr - mintegy utolsó cseppje annak a vérnek, amely egykor a bánya ereiben keringett! Mi ezt megőrizzük, mint ahogy őrizzük azt a darabot is, amelyet úgy másfélszáz esztendővel ezelőtt először emeltek ki ez aberfoyle-i telepekből. Hány munkásnemzedék váltakozott bányáinkban e két darab között! Most mindennek vége! Mérnökötök utolsó szavai most búcsút mondanak tinéktek... Ti a bányából éltetek, az viszont dolgos kezetek alatt kizsigerelődött. A munka kemény volt, de hasznot is hajtott nektek. A mi nagy családunk szétszóródóban van, és alig hihető, hogy valaha még egyesülhessen egy lobogó alatt. Mindamellett ne feledjétek, milyen sokáig éltünk együtt, és az aberfoyle-i bányászoknak kötelessége marad, hogy segítsék egymást. Egykori főnökeitek soha nem felejtik sem ezt, sem titeket... Hiszen akiket közös munka fűzött össze, azok nem tarthatják soha többé idegennek egymást. Mi örökönk fölöttetek ezután is, és bárhova forduljatok becsületes munkáért, ajánlataink kíséрни fognak mindannyiótokat... Az Isten áldjon meg benneteket!

Ezeket mondta James Starr, és magához ölelte a bánya legöregebb munkását, akinek könnybe lábadt a szeme. Azután a bányamesterek fogtak kezét sorban a mérnökkel, míg a munkások kalapjukat lengetve kiabálták:

- Isten vele, James Starr, főnökünk, barátunk!

Kitörölhetetlen nyomokat hagyott ez a búcsúzás a derék emberek szívében...

Azután lassan-lassan oszladozva elhagyták a tágas udvart. Mind tágasabb lett a tér James Starr körül. A Dochart-bánya fekete útja utoljára ropogott a bányászok talpa alatt, és mély csöndesség szállt az aberfoyle-i telepekre az eddigi zajos élet helyett.

Ketten maradtak csak vissza James Starr mellett.

Simon Ford bányamester és Harry nevű, tizenötéves fia, aki néhány év óta szintén már a „mélymunka” körülményei közt dolgozott.

James Starr és Simon Ford ismerték, és ennek következtében becsülték is egymást.

- Isten vele, Simon - szólt a mérnök.

- Isten vele, James úr - felelte a bányamester -; vagyis inkább hagyja azt mondanom: a viszontlátásra!

- Helyes, Simon, a viszontlátásra! - válaszolta James Starr. - Öröndetes dolog lesz, ha majd hébe-hóba találkozunk, és elbeszélgetünk a régi jó aberfoyle-i időkről!...

- Tudom, James úr.

- Mindig szívesen látom önt a házamban, Edinburgh-ben.

- Edinburgh-ben? Messze van az! - mondta fejcsóválva a bányamester. - Hej, messze van az a Dochart-bányától nagyon!...

- Messze, Simon!... Hol is szándékozik lakni ezután?

- Itt, helyben, James úr! Mi nem hagyjuk el a bányát, a mi jó öreg dajkánkat azért, mivel a teje elfogyott. A feleségemmel és fiammal majd csak szerét ejtjük valahogy, hogy hívek maradhassunk hozzája...

- Hát Isten áldja, Simon - válaszolt a mérnök, aki fölindulásában alig bírta kiejteni ezeket a szavakat.

- Nem, ismétlem: a viszontlátásra, James úr! - felelt a bányamester. - És semmi búcsúzás! Simon Ford szavára, mi még Aberfoyle-ban viszontlátjuk egymást!

A mérnök nem akarta megfosztani a bányamestert utolsó álmódosásától. Magához ölelte a fiatal Harryt, aki tágra nyílt szemével meghatottan hallgatta a beszélgetést. Azután még egyszer megrázta Simon Ford kezét, és véglegesen távozott a bánya udvarából.

Ezek az elmondottak úgy tíz esztendővel ezelőtt történtek, és Simon Ford minden fogadkozása dacára, hogy így meg úgy lesz a viszontlátás: James Starr többé mit sem hallott felőle.

Most, tíz évi elszakadás után, íme, kapja Simon Fordtól ezt a levelet, amelyben haladék nélkül kéri őt, hogy látogassa meg a régi aberfoyle-i bányatelepeket.

Rendkívül érdekelte a dolog!... Ugyan mi lehet az? Dochart-bánya, Yarow-akna! Milyen emlékeket ébresztettek föl e nevek agyában! Haj! Szép idők voltak azok, a munkának és a küzdelemnek az ideje!... Mérnöki pályafutásának legszebb évei!

James Starr újra meg újra elolvasta a levelet. Igazán sajnálta, hogy Simon Ford legalább egy sorral nem toldotta meg írását. Szinte haragudott rá ezért a szűkszavúságáért.

Lehetséges volna, hogy az öreg bányamester mégis valami új széneret fedezett föl? Nem, nem, az lehetetlen...

James Starr visszaemlékezett, hogy milyen aprólékossággal menő gonddal kutatták föl a bányatelep minden zegét-zugát, mielőtt annak a kitermelését végleg beszüntették. Ő maga vezette az utolsó próbafúrásokat, de a belterjes művelés által kimerített talajban semmiféle új széntelepre nem akadt. Még azokat a közetrétegeket is megbolygatták, amelyeken a köszén beágyazva szokott nyugodni, így a devoni vörös homokkőzetet: mindhiába!... James Starr tehát abban a föltétlen meggyőződésben hagyta el a bányát, hogy abban többé egy darabka égetni való anyag sincsen.

Nem, mondta újra és újra, nem! Hogy is volna az lehetséges, hogy ami énelőttem a legszorgosabb kutatás dacára rejtve maradt, azt Simon Ford megtalálta volna?... Másrészt viszont az öreg bányamester azt is tudja, hogy engem e világon csak egyetlen dolog érdekelhet, és most mégis itt ez a titokban tartandó meghívó, hogy menjek a Dochart-bányába!...

James Starr ide lyukadt ki mindig.

A mérnök Simon Fordot igen ügyes bányásznak ismerte, olyannak, aki mesterségének igazi ösztönével van megáldva.

Amióta az aberfoyle-i telepek kitermelése megszakadt, nem látta az öregot, egyáltalán nem is hallott felőle. Azt se tudta volna megmondani, hogy miből él, és nejével, fiával egyetemben hol is lakik. Minden tudománya abban állt, hogy Simon Ford őt a Yarow-aknához találkára hívja, és hogy a bányász Harry nevű fia az egész holnapi napon át várni fogja a callanderi állomáson. Nyilvánvalóan a Dochart-bánya megvizsgálása forog itt szóban.

- El én, elmegyek! - mondotta James Starr, és érezte, hogy izgatottsága óráról órára növekedik.

A derék mérnök ugyanis a szenvedélyes emberek ama válfajához tartozott, akiknek az agya örökösen forrong, mint valami tűzön álló katlan. Az ilyen fejek egyikében viharosan hullámszik az eszmék, másikában lassan duruzsolnak. No, a mai napon James Starr eszméi lobogó tűz mellett ugyancsak forrtak.

Egyszerre csak egész váratlan dolog érte, amely fagyos jégáramlatként csapta le agyának fellengző gőzeit.

Úgy hat óra tájt este, szolgálja egy második levelet adott át James Starnak.

A levél meglehetősen durva borítékban érkezett, az írása pedig messziről elárulta a nem tollforgató kezét.

James Starr föltépte a borítékot. Időtől elsárgult papírdarab volt benne, amely valami rég, használatlan jegyzőkönyv kitépett lapjának látszott.

E papírdarabra a következő néhány szót írták:

James Starnak fölösleges útra kelnie - Simon Ford levele időközben tárgyalanná vált.

Aláírása nem volt.

2. Útközben

James Starr eszejárását ugyancsak elakasztotta a második levél, homlokegyenest ellenkezője annak az elsőnek.

Mi a manó akar ez lenni? - kérdezte önmagától.

Ismét kezébe vette a félig eltépett borítékot. A másik levélhez hasonlóan erre is Aberfoyle postabélyegzőjét ütötték, tehát Stirling megyének ugyanazon vidékéről érkezett. Hogy nem az öreg bányamester írta, az bizonyos. És az is bizonyos, hogy a második levél írója ismeri Simon Ford titkát, amikor határozottan visszavonja a Yarow-aknához való meghívást a mérnöktől.

Vajon igaz-e, hogy az az első közlemény egyszeriben tárgytalanná vált? Vagy pusztán az ő odautazását akarják elakasztani, akár van annak az utazásnak célja, akár nincsen? Vagy még inkább, valamiféle rosszakaratból akarják megghiúsítani Simon Ford terveit?...

Ezeket gondolta magában eltűnődve James Starr, és a levelek ellentmondása csak ösztökélte, hogy mégis odautazzék a bányához. Hiszen ha az egész nem egyéb szemfényvesztésnél, még akkor is legjobb lesz tisztába jönni a dologgal. Emellett hajlandóbb is volt inkább hinni az első, mint a második levélnek; többet adott egy Simon Ford-féle ember meghívására, mint névtelen ellentmondója irka-firkájára.

Éppen azért, mondotta magában, mert annyira akadályozni akarják elhatározásomat, kell annak a Simon Ford dolgának valami rendkívüli fontosnak lennie! Ott leszek én holnap, kellő időben a kitűzött helyen!

Estefelé megtette utazásának előkészületeit. Mivel távolléte pár napig is eltarthat, ezért aztán levélben értesítette sir W. Elphinstont, a „Royal Institution” elnökét, hogy a legközelebbi ülésen nem vehet részt. Azután eligazított két vagy három olyan ügyet, amiket még a héten kellett lebonyolítania. Miután pedig útításkájának rendbe szedésére utasította a szolgáját, talán az ügy érdeménél is nagyobb izgalom közt lefeküdt.

Másnap ötkor már talpon volt. Mivel odakünn hideg, ónos eső esett, jó melegen fölöltözve hagyta el canongate-i házát, hogy a granton-pier-i hajóállomástól három óra alatt a Forthon át Stirlingbe érhesse.

Amint végigment a Canongate-en,³ ügyet se vetett a Holyroodra, a régi skót királyok komoran fenséges palotájára, ami talán először történt meg vele életében. A kapuk skót nemzeti viseletű őrseit se vette észre, meg sem látta a rövid zöld kabátban, kockás sállal és combjukat verő hosszú szőrű kecskebőr kacagánnyal pompázó strázsákat. Ámbár, mint az öreg Kaledóniának⁴ minden igazi fia, ő maga is nagy tisztelője volt Walter Scottnak, ma mégis pillantásra se méltatta azt a vendéglőt, ahol Waverley megszállt, és ahova szabója azt a híres hadiöltönyt hozta, amelyet annyi jámborsággal bámult meg Flockhart özvegye. Éppígy nem törődött azzal a kis térrel sem, amelyen a hegyi skótok a trónkövetelő győzelme után fegyvereiket elsütötték, még ha Flora Mac Ivort megölik is. Az utca közepén a fogház órája

---

³ Edinburgh legszebb főútvonala.

⁴ Kaledónia: (Caledonia) Nagy-Britannia északi, a mai Skóciának megfelelő részét hívták az ókorban ezen a néven; déli határát Hadrianus fala jelöli, mert a rómaiak lemondtak az elfoglalásáról.

mutatta sötét lapját, azon is most csak azt nézte, hogy nem szalasztja-e el az indulás idejét. Belépés nélkül el tudott menni a Nelher-Bow-on John Knoxnak, a nagy reformátornak a háza előtt, akit egyedül nem tudott meghódítani Stuart Mária mosolya. Miután átment a High-streeten, ezen a messze földön ismeretes úton, amely az *Abbé* című regényben az aprólékoságig híven le van írva, akkor Bridge-street óriási méretű hídja elé kanyarodott, amely híd Edinburgh három halmát fűzi együvé.

Pár perc múlva a „General Railway” vasútállomására ért, és fél órával később a vonattal már Newhavenbe, a csinos halászfaluba, mérföldnyire Leith-től, Edinburgh kikötőjétől. A tenger dagálya elborította a barnás, köves partot, és hullámok nyalдостák a kikötő vasláncokkal tartott, cölöpökön nyugvó töltését. Balkéz felől a Granton-pierhez (pillér) láncolva ringott ama hajók egyike, amelyek fenntartják Edinburgh és Stirling közt a közlekedést a Forthon át.

Abban a pillanatban a *Prince of Wales* kéményén fekete füstfelhő gomolygott kifelé, kazánjából pedigisteregve szállt el a fölösleges gőz. A csak párszor megkondított harangszó alatt a hajóra siettek az utolsó utasok. Kereskedők, bérlők, inasok csapata, mely utóbbiak kivoltát messziről hirdette rövid térdnadrágjuk, hosszú kabátjuk és keskeny, fehér szegélyű nyakravalójuk.

James Starr könnyedén ugrott a *Prince of Wales* födélzetére. Ámbár sűrű eső paskolt lefelé, azért az utazók nemigen kerestek menedéket a gőzös belsejében. Mind a födélzeten gubbasztott, kabátba, kendőkbe takarózva, egyik-másik hébe-hóba jót húzott gines vagy whiskys flakójából, hogy úgymond: „belülről is felöltözködjék”. A harang utolsó kongása elhangzott, a hajóköteleket megeresztették, és a *Prince of Wales* néhány óvatos fordulattal kisuhant a kis öbölből, amely idáig megoltalmazta az Északi-tenger hullámai ellen.

Firth-Forth a neve annak a mélyen benyomuló öbölnek, amelyet északra Fife megye, délről pedig Linlithgow, Edinburgh és Haddington megyék partjai öveznek. Az öböl voltaképp a jelentéktelen Forth-folyó torkolata, amely azonban a Temzéhez vagy Mercyhez hasonlóan igen mély, és a Ben Lomond nyugati lejtőiről alázódulva a Kincardine-tengerbe ömlik.

Granton-piertől az öböl végéig vajmi rövidke út volna ez, ha az átellenes partok különböző nevű hajóállomásainak keresztül-kasul való érintése hosszára nem nyújtaná. Mindenfelől városok, falvak, udvarházak kandikálnak át a Forth termékeny partjainak facsoportjai között. James Starr a hajókerekek dobjai közt emelkedő kapitányi híd alá húzódott, és nemigen igyekezett látni valamit a vidékből, amelyet az eső rézsútos vonalai különben is elhomályosítottak. Inkább arra ügyelt, nehogy szemet szúrjon valamelyik utasnak. Mert nem volt lehetetlen, hogy annak a második levélnek az írója szintén ott ázott vele a födélzeten. Egyébként a mérnök senkinek a figyelő tekintetét nem kapta magán.

Miután a *Prince of Wales* elhagyta Granton-piert, ama szoros felé fordult, amelyet északról és délről a messze benyomuló Queensferry-i földnyelvek fognak közre. A szoroson túl a Forth valósággal tóvá szélesedik, ahol száztonnás hajók is pompásan járhatnak. A ködös háttér világos foszlányain a Grampian-hegység havasi ormai tűntek elő.

A hajó csakhamar elhagyta Aberdour falvát, majd Colm szigetét a tizenkettedik századbeli kolostorának romjaival, a Barnbogle vár maradványait, azután Donibristle-t, ahol Murray kormányzó vejét megölték, és elhagyta a megerősített Garvie-szigetet. A Queensferry-szoroson átkelve, balkézt hagyta a Rosyth várát, a Stuartok egyik ágának hajdani fészket, akiknek sarjadéka volt Cromwell anyja is; elhaladt Blackness vára előtt, amelyet az Unió alkotmánya értelmében mindig helyőrségnek kell védenie, és érintette a kis Charleston rakpartját, ahonnét Elgin lord szállítja szanaszét kőfejtőinek mészköveit. Végre valahára a *Prince of Wales* harangja a combie-point-i állomást jelezte.

Az idő egyre kellemetlenebb lett. Az erős szélről korbácsolt eső porrá zúzódnak, vízforgatógokként rohant tova a sebes szél szárnyán.

James Starr nem minden aggodalom nélkül nézte mindezt. Vajon várja-e őt ilyen gonosz időben Simon Ford fia? Tapasztalásból tudta, hogy a bányák csöndjéhez szokott bányászok kevésbé tűrik a légkör viharait, mint a közönséges napszámosok vagy parasztok. A Callanderi állomástól a Dochart-bányáig és Yarow-aknáig jó négy mérföldnyi távolság van, és nem alaptalanul félt attól, hogy az öreg bányamester fiát visszatartja vagy legalább késlelteti a cudar idő. Azután meg az a második levél, amely határozottan visszavonta a meghívást! Szó ami szó: volt oka nyugtalankodni.

Egyébként elhatározta, hogy ha Harry Fordot nem találja a vonat megérkezésekor Callanderben, hát akkor elmegy ő egymagában is a Dochart-bányáig, és ha kell, hát egész Aberfoyle-ig. Ott kétségkívül hallani fog az öreg bányamester felől valamit, és bizonyára megtudhatja mostani lakcímét.

Eközben a *Prince of Wales* kerekei egyre lapátolták a nagy hullámokat. Most már a folyó partjaiból mit sem lehetett látni, se Combie falut, se Torrybrunt, se Tortyhouse-t, se Newmillst, Carridenhouse-t, Kirkgrange-ot, se jobbkéz felől Salt-Panst. Bowness és Grangemouth e jelentéktelen kikötője a Clyde-csatorna torkolatánál szintén eltűnt a nedves ködben. Culross, a régi vár és citeaux-i apátságának régi romjai, Kincardine hajógyárával, amelyet a gőzös érintett is, Ayrth-Castle és XII. századbéli négyszögű tornya, Clackmannan és Robert Bruce számára épített vára, jóformán mind láthatatlanokká váltak a szakadó esőben.

A *Prince of Wales* Alloa kikötőjéhez ért, ahol néhány utas partraszállt. James Starr szíve összeszorult, amikor tíz évi távollét után ismét elhaladt e városka mellett, amely nagymérvű köszönője fontos központjaként még mindig a munkások sokaságát táplálta. Képzelete a talaj mélyébe szállt alá, ahol a bányászok hegyes csákánya jó haszon mellett egyre vágja ki a szenet. Ezek az alloai bányák még mindig gazdagítják a megyét, míg a tözsomszédságukban levő aberfoyle-iaknak annyi idő óta már egyetlen munkásuk sincsen!

Alloától a gőzhajó csak nehezen haladhatott a Forth kanyarulatain, amelyek egymást érik tizenkilenc mérföld hosszúságban, és rohanó vizük keringve halad a partok magas fái között. Az egyik tisztáson át, pillanatra, a cambuskenneth-i apátság romjai villantak elő, még a XII. századból. Azután Stirling kastélyához és a hasonló nevű királyi várhoz érkeztek, ahol a Forthot két híd íveli át, s amelyeken túl azt árbocos hajó többé nem járhatja.

Alighogy a *Prince of Wales* kikötött, a mérnök könnyedén a parton termett, s öt perc alatt Stirling pályaudvarára ért. Egy óra múlva leszállt a vonatról Callandernál, e nagy falunál a Teith bal partján.

Ott az állomás előtt egy fiatalember figyelt, és nyomban a mérnök felé indult.

Harry volt, Simon Ford fia.

3. Anglia földjének belseje

Már ez elbeszélés megértése végett is helyénvaló, ha néhány szóval megemlékezünk arról, hogy miként keletkezett a kőszén.

Abban a geológiai korszakban, amelyben földgömbünk még megalakulóban volt, a Földet sűrű légkör övezte, telítve vízpárával és rengeteg mennyiségű szénssavval. Lassan-lassan a páratömegek diluviális esővé sűrűsödtek, és úgy zuhogtak alá a Föld színére, mintha milliószor milliárdnyi szódavizes palackból zúdították volna. Mindenesetre szénssavdús folyadék volt az, amely záporoként ömlött az akkor még lágy földrétegre, amelyet aztán erőszakos vagy lassú változások egyre formáztak, és amelyet a félig-meddig híg állapotában sokáig megtartott mind a Nap heve, mind pedig saját tömegének belső tüze. Ez a tűz akkor még nem halmozódott össze a földgömb központjában. A még vékony és csak tökéletlenül keményedett földkéreg porusain átsugárzott a belső tűz heve. Tünetmentes, óriási arányú növényi élet keletkezett ezekből, olyan, amilyen a belső bolygókon, a Vénuszon vagy a Merkúron lehet a Nap nagyobb közelsége miatt.

Az akkor még bizonytalan határu földségeket rengeteg erdőségek borították. A növényi élet táplálására oly szükséges szénssav bőségesen keringett a légkörben. A növényzet mind csupa faalakban nőtt; fű- és harasztfélék nem voltak még akkor. Óriási termetű fák szorongtak egymás mellett virág nélkül, gyümölcs nélkül, unalmas egyformaságban, és semmilyen élőlénynek nem nyújthattak volna táplálékot. A Föld nem érett még meg arra, hogy az állati élet kifejlődjék a színén.

Az antediluviális erdőségekben az edényes virágtalanok uralkodtak. Calamiták, famagasságra nőtt őszsurlófélék, pikkelyes lepidodendronok, azaz pikkelyfák, 25-30 méternyi magas, tövüknél méternyi átmérőjű lycopodiumok, korpafűfélék, csillaglevelű asterophyllek, óriási méretű sigillariák, páfrányok - amelyekből nálunk is a Bánsági-hegyek kőszénbányaiban szép példányokat találtak; - csupa növényóriás, amelyeknek rokonaira a mai lakott föld növényvilágának csakis legalsó osztályaiban akadunk. Ilyenekből állott ennek a korszaknak az őserdősege: fajra nézve szegényes, de kifejlődésükben annál hatalmasabbak az egyedek.

Ezek az erdőségek valami határtalan, édes- és sós vizet elegyedéséből álló mocsarakból, lagúnákból emelkedtek ég felé. Mohón szívták magukba a szénssavval telített, akkor még légzésre alkalmatlan levegőt, és így voltaképp arra szolgáltak, hogy lassanként megtisztítva a légkört, annak szénssavát kőszén alakjában a föld gyomrába ágyazzák, és így ártalmatlanná tegyék.

Az a kor volt egyúttal a földrengések kora, a nagy talajrázkódásoké, amiket a föld belsejének forrongásai vagy egyéb plutonikus átalakulások okoztak, és amelyek gyakran vad hirtelenséggel változtatták meg a szárazulatok még bizonytalan határvonalait. Itt óriási föltüremlések emelkedtek ki, a mi későbbi hegyeink; ott feneketlen mélységek tárultak föl, amelyek idővel tengereinknek, óceánunknak ágyai lettek. Aközben egész óriási terjedelmű erdőségek süllyedtek a talaj belsejébe, és süllyedtek mindaddig, amíg a vagy már annyira-amennyire megmerevült őszgránit, vagy a saját összetörődésük meg nem akasztotta mozgásukat.

Maga a Föld belseje tanúskodik mindezek mellett, ugyanis a következő geológiai elrendezést mutatja: legalul találjuk azt a kezdetleges talajt, őszgránittal, gneisszel, amelyet elsőkori képződménynek nevezünk. Ezt követik a másodkori képződmények, amelyek legalsó rétegeit foglalja el a kőszén; ezután jönnek a harmadkoriak és végül a régebbi és jelenkori allúvium.

Abban a korban a vizeket nem korlátozták még partok; a folytonos párolgástól táplálva, állandóan érintették a Föld minden pontját. A parttalan vizek koptatták, oldották az alighogy megkeményedett sziklákat, és magukkal hurcolták azok lemosott paláját, meszt, homokját. Ezek azután leülepedtek az elsüllyedt erdőségekre, és együttesen alkotják ama réteget, amely a kőszént takarja. Millió és millió esztendő alatt - mert e folyamatról csak ilyen nagy időmértékkel lehet beszélni - az a réteg megkeményedett, vastag mész-, pala-, homokkőpáncéllal vont be, és teljesen elzárta az elsüllyedt erdőségeket.

Mi történt azokban az óriási, elzárt olvasztó üstökben, amelyek különféle mélységei tömve voltak növényi anyaggal? Igazi, valóságos vegyi folyamat ment azokban végbe, a desztilláció, a lepárlás bizonyos fajtája. A növénytömegek szénsava összegyülemlt, és a ráhalmozott talajrétegek szörnyű nyomása, meg az akkor még közeli szomszédságban levő belső tűz kettős hatása alatt képződött belőle lassanként a kőszén.

Íme, a lassú, de ellenállhatatlan hatás következtében így lépett az ásványbirodalom a növényi helyére. A növények ásvánnyá alakultak át. Minden növényféle, amely az első földtörténeti korok dús táplálékának köszönhetette életét, most mind megkövesedett. A még teljesen át nem alakult növénytömegekkel együtt eltemetett egy és más dolog otthagyt a maga lenyomatát olyan új terményeken, amelyek gyorsabban kövesültek, ásványosodtak el, és amelyek aztán lassú és folytonos, de kiszámíthatatlan mérvű nagy nyomással sajtolták azokat. Ugyanazon időben így keletkeztek aztán azokkal az erdőségekkel együtt eltemetett csigáknak, zoophytáknak, tengeri csillagoknak, polipoknak, sugárállatoknak, sőt a vizek által azok közé sodort halaknak, gyíkoknak csodás lenyomatai a még puha kőszénen.⁵

Úgy látszik, hogy a széntelepek képződésénél különösen nagy szerepet játszott a telepekre nehezedő nyomás. Minden valószínűséggel éppen a nyomásnak különböző foka okozta a különböző szénfajtákat is, amiket ma ismerünk, használunk. Így a földnek legmélyebb rétegeiben találjuk az antracitot, amelynek alig van elillanó anyaga, amely tehát széntartalomban leggazdagabb. És viszont, a magasabb rétegekben fordul elő a lignit és a megkövesült fa, amelyekben sokkal, de sokkal kevesebb a szén. E két szélsőség közt találjuk a grafitot, a zsírosabb vagy soványabb szenet, aszerint, amint a telepek kisebb vagy nagyobb nyomás alatt álltak. Jogos a föltevés, hogy a tufarétegek is csak azért nem szenesedtek, alakultak tovább, mert az ahhoz szükséges nyomás hiányzott.

Bárhol fordul is elő tehát a kőszén, annak keletkezése röviden összefoglalva a következő: a geológiai őskorszak nagy erdőségei a földkéregbe süllyedtek, azután az idők folyamán, hőség és nyomás, valamint a szénsav egyidejű hatása alatt elásványosodtak.

Akármilyen bőkezű is azonban a természet, annyi erdőséget mégsem süllyeszthetett el, amennyi ezer meg ezer esztendőkre elégséges volna. A kőszén előbb vagy utóbb el fog fogyni, ez az egy bizonyos. Az egész földkerekség gépei egykor majd kényszerű pihenőünnepet ülnék, hacsak valami más égő anyagot nem találnak a kőszén helyébe. Előbb vagy utóbb, de egyszer csak nem lesznek kőszéntelepek másutt, mint talán Grönland vagy a szomszédos Baffin-öböl örök hótól-jégtől takart belsejében, amelyeknek a kiaknáztatásáról pedig aligha beszélhetünk.

---

⁵ Az elmondottakon kívül is helyénvaló megjegyeznünk, hogy az ilyen lenyomatokban talált növényekhez hasonlóak ma már csakis Földünk egyenlítői vidékein élnek. E jelenségből azt következteti a tudomány, hogy abban a régi korban az egész földgömbnek egyenlően meleg hőmérsékletűnek kellett lennie: származott légyen ez az egyenlő melegség akár a mindent elárasztva folyó meleg vizektől, akár pedig a talaj pórusain mindenütt átsugárzó belső tüztől. Így magyarázható meg az a körülmény is, hogy kőszéntelepeket a Földnek minden szélességi foka alatt találunk.

Ez elkerülhetetlen. Bármilyen bőségesek is manapság az amerikai kőszéntelepek a Nagy Sóstó vidékén, Oregonban, Kaliforniában: egykor azért majd mégiscsak elégtelen zsákmányt nyújtanak. És ugyanígy járnak a Breton-fok, Szent-Lőrinc és Allegheny, Pennsylvania, Virginia, Illinois, Indiana és Missouri kőszéntelepei is. Jóllehet Észak-Amerika kőszéntelepei tízszer akkorák, mint az összes többi világrész telepei együttesen, de azért száz évszázad nem fog elmúlni úgy, hogy az ipar ezer torkú szörnyetege föl ne emésztette volna a földkerekség utolsó darabka kőszénét is.

Az előzményekből eredően a hiány elsősorban az Óvilágban fog bekövetkezni. Igaz ugyan, hogy Abesszíniában, Natalban, a Zambézinél, Mozambikban és Madagaszkáron óriási telepei vannak még ennek a tüzelőanyagnak, csak hogy azok rendes kiaknázását a körülmények szerfölött megnehezítik. Burma, Kína, Kokinkína, Japán és Közép-Ázsia hegyei hamarosan kiürülhetnek. Ausztráliának elég gazdag bányáit az angolok nyilván teljesen kimerítik, mielőtt az Egyesült Királyság kőszén nélkül maradna; hanem akkor már Európa kőszénbányái rég elhagyatottak lesznek, és legvékonyabb erecskéiből is eltűnt az utolsó fíkaranyi antracit.

Az eddig föltárt telepek kőszénének mennyiségére vonatkozólag tájékoztasson néhány szám. A leggazdagabb övezet e tekintetben Észak-Amerika 30 000 000 hektárnyi kőszénterülettel, ezt követi Anglia 1 470 000 hektárral, Franciaország telepei pedig 350 000, Poroszország és Szászország mindegyike 150 000 hektárnyi területet foglalnak el. Az utóbbi évtized átlagos évi termelése Angliában 104, Poroszországban 22, Franciaországban 12, Ausztria-Magyarországon hat, Magyarországon külön két millió tonna; átlagosan Európában jó másfélszáz millió tonna, Amerikában vagy 26 millió, összesen évente jó egy milliárd korona értékben.

Európában tehát kétségtől szén dorgában Anglia a leggazdagabb ország. Írországot leszámítva, amelynek egyáltalában semmi szene nincsen, másutt mindenütt rendkívül gazdag széntelepei vannak, de azért nem kifogyhatatlanok. A különféle telepek legfontosabbja a newcastle-i, mely az egész Northumberland megye területének mélyét behálózza, és évente 30 millió tonna körül termel, vagyis Anglia összes fogyasztásának egyharmadát és Franciaország összes termelésének több mint kétszeresét. A wales-i medence, mely Cardiff, Swansea és Newport körül egész bányász népséget csődített össze, évente úgy tízmillió tonnát szolgáltat a legkeresettebb, külön is nevezett kőszénből. A sziget középső tájain York, Lancaster, Derby és Stafford medencéi bár kevesebbet termelnek, de azért mégis igen jelentékenyek. Végül Edinburgh és Glasgow között van a legterjedelmesebbek egyike, Skóciának ama részén, ahol innen is, túl is a tengerek legmélyebben benyomulnak. Mind e szénmedencék összessége - amint már említettük - vagy 1 600 000 hektárnyi területre rúg, és évente százmillió tonnára menő kőszén termel.

Óriási számok ezek!... Mindazonáltal az ipar és a kereskedelem szükséglete annyira növeli a fogyasztást, hogy mind e roppant gazdagságnak el kell fogynia. Időszámításunk harmadik évezrede nem fog még betelni, amikor a bányászok keze Európában már mind kimerítette azokat a medencéket, amelyekben - egy találó mondás szerint - Földünk első napjainak melege összetömörítve fekszik⁶.

---

⁶ Az egyre növekedő fogyasztást tekintetbe véve, Európában a kőszén elfogyását (Verne korában) a következő időkre tették a számítások:

Franciaországban	114 év múlva
Angliában	800 év múlva
Belgiumban	750 év múlva
Németországban	300 év múlva

Amerika telepei azonban 500 millió tonna évi termelés mellett is vagy 6000 évig tartanak el.

Elbeszélésünk idejében történt hát meg az, hogy a skót medencének egyik leggazdagabb széntelepe az igen gyors bányászat következtében kimerült. Az Edinburgh és Glasgow közt tíz-tizenkét mérföldnyi szélességben elterülő vidék telepeinek egyikét sújtotta ez a sors, Aberfoyle-t, amelynek akkoriban már hosszú időközön át James Starr volt a műszaki vezetője.

Tíz esztendő óta álltak már elhagyottan azok a bányák. Bármint kutattak is föl a leggondosabban ezerötszáz, sőt kétezer lábnyi mélységig mindent: nem akadtak új érre, és James Starr azzal a bizonyossággal hagyta abba a munkát, hogy a bánya a legutolsó erecskéjéig teljesen ki van aknázva.

Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között az angol föld mélységeiben újabb kőszénmedencének a fölfedezése rendkívül nevezetes dolog lett volna. A Simon Ford levelében említett közölnivaló ilyesvalamire vonatkozik-e? Ezt kérdezgette magában James Starr, és ilyesmiben akart reménykedni.

Talán a Fekete Indiáknak nevezett kőszéntelepek valamiféle újabb lelőhelyének kiaknázására akarják igénybe venni a tetterejét? Ez a gondolat bizakodással töltötte el.

Igaz, hogy az a második levél azon nyomban kijózanította ezekből az ábrándokból, de hát most már kevesebbet gondolt vele. Hiszen az öreg bányamester fia, íme, itt van a találka helyén. Annak a névtelen levélnek bizonyára semmi jelentősége nincsen...

Amint a mérnök leszállt a vonatról, a fiatalember azonnal feléje közeledett.

- Harry Ford vagy? - kérdezte tőle James Starr élénken, és minden bevezetés nélkül.

- Az vagyok, Starr úr.

- Alig ismerek rád, fiatal barátom! Hej! Tíz esztendeje nem láttalak, és azóta te egészen megemberesedtél!

- De én mindjárt megismertem - felelt a fiatal bányász, még mindig kezében tartva sapkáját. - Mérnök úr semmit sem változott, még mindig az a régi, aki engemet akkor, a búcsúzás pillanatában a Dochart-bányánál átölelt. Nem is feledhetem el egykönnyen azt a megható pillanatot!...

- De tedd föl a sapkádat, Harry - mondta a mérnök. - Úgy zuhog, mintha dézsából öntenék, és csupa udvariasságból még megfázol...

- Ne menjünk valami földél alá? - kérdezte Harry Ford.

- Nem, Harry. Az idő drága. Egész nap esik, és nekem sietős a dolgom. Induljunk azonnal...

- Ahogy parancsolja - válaszolt a fiatalember.

- Mondd csak, Harry, édesapád egészséges?

- Mint a makk, uram.

- És édesanyád?

- Szintén.

- Apád írta nekem azt a levelet, hogy ma idejöjjenek a Yarow-aknához?

- Nem, azt én írtam.

- Hát nem Simon Ford írta-e akkor nekem a másodikat, amelyben az előbbi meghívást visszavonja? - kérdezte élénken a mérnök.

- Bizonyára nem, mérnök úr - válaszolt a bányász.

- Jól van! - felelt a mérnök, és nem akart több szót ejteni a névtelen levélről.

Azután kisvártatva így folytatta:

- Nem mondhatnád meg, Harry, hogy mit akar velem az öreg Simon?

- Mérnök úr, ezt édesapám maga akarja önnel közölni.

- De te tudod?

- Tudom.

- Jól van, Harry, nem faggatlak tovább. Útra hát, hogy mielőbb beszélhessek az öreggel. Hol is laktok mostan?

- A bányában.

- Micsoda! A Dochart-bányában?

- Igen, Starr úr - válaszolt Harry Ford.

- De hogyan! Hát a te családod a munka beszüntetése óta se hagyta el a bányát?

- Egyetlen napra se, Starr úr. Mérnök úr ismeri édesapámat. Ott született, és ott is akar meghalni!

- Értem, Harry, értem... nagyon is értem! Az a bánya az ő szülőföldje, azért nem is tud beletörödni abba a gondolatba, hogy annak vége van! De hát te meg tudtad szokni?...

- Meg én, Starr úr - válaszolt a fiatal bányász -, mi szívből szeretjük egymást, meg aztán olyan kevésre van nekünk szükségünk.

- Jól van, Harry - mondta a mérnök. - Menjünk hát!

És James Starr az ifjú ember kíséretében megindult Callander utcáin át.

Tíz perc múlva már a városon kívül jutottak.

4.

A Dochart-bánya

Harry Ford jól megtermett, erős, huszonöt éves legény volt. Tekintetének szelíd komolyságával, elgondolkozó magatartásával kora ifjúságától kivált bányásztársai közül. Szabályos arcvonásai, mély nézésű nagy szeme, tömött, némileg barnásba játszó haja, egész mivoltának kedvessége a „lowlander”-nek, ennek a skót alföldet lakó büszke fajtának az igazi típusává tették. A gyermekkorától végzett bányásmunka megacélozta izmait, és nemcsak hűsleges bajtársá, hanem egyébként is romlatlan, jóra való fiatalemberré cseperedett. Édesapja útmutatása és saját természetének ösztönzése folytán szorgalmas munkás lett, és amellet annyi ismeretet szedegetett össze, hogy másokat is taníttatott, vezetgetett már abban a korban, amikor rendesen még csak a tanulatás járja. Ami pedig nagy dolog egy olyan országban, amely oly sokat tesz lakosai kiműveléséért, és ahol oly kevés a tanulatlan ember. És ha kora ifjúságától kezdve Harry Ford kezében nem is nyugodott a bányászcsákány, azért elégséges ismereteket szerzett, hogy egyre emelkedjék mestersége fokozatain, és idővel bizonyára a Dochart bányamestere lett volna édesapja után, ha közben a bánya ki nem merül.

James Starr jó gyalogoló volt, mindazonáltal alig bírt volna lépést tartani társával, ha Harry önként nem mérsékli járása iramát.

Az idő aközben lecsöndesült, az eső már csak szemergett. A nagy csöppek permitté foszlottak, még mielőtt a földet elérték volna. Inkább úszó nedves ködpamatokká váltak, amiket friss szél hajtott a föld színe fölött.

Harry és James Starr a folyó bal partján haladt tovább úgy egy mérföldnyire; Harry vitte a mérnök könnyű poggyászát is. Végigbandukoltak a folyó kanyargós partján, majd befordultak a mezősegre, ahol permetező, nagy fák alatt vezetett útjuk tovább. Mindkétfelől roppant legelők terpeszkedtek a bekerített majorok körül. Itt is, ott is csordák, nyájak legeltek nyugalmasan e skót alföld örökzöld legelőin. Szarvatlan tehenek, kicsiny, selyemgyapjas juhok, olyan aprók, szinte a gyermek játékjuhaihoz hasonlóak. Juhász nem mutatkozott, kétségkívül valamelyik odvas fában húzta meg magát; hanem a „colley”, az Egyesült Királyság e vidékeinek jól ismert éber kutyája, az szorgalmasan cafatolt a gondjára bízott nyáj körül.

A Yarow-akna Callandertől úgy négy mérföldnyire terült el. És miközben így mendégéltek, sok mindenféle fordult meg James Starr agyában. Amióta az aberfoyle-i telepek köszvényének utolsó tonnáit a glasgow-i vasúton elindították, azóta nem látta ezeket a tájakat. A mindig zajos, elevenebb iparos életet a csendes mezei élet váltotta föl. A változás annyival szembezőköbbnek látszott, mert most, télvíz idején, a mezei munka úgyszólván szünetelt; holott azelőtt télen-nyáron, akár a föld színén, akár a föld alatt a bányászok mindig élénk nyüzsgéssel tevékenykedtek. Éjjel-nappal robogtak a megrakott szénkocsik. A rothadt talpakon futó, most eltemetett sínek nyikorogtak a nehéz teherkocsik alatt. Most már a bányauzem régi vasútjai helyett csak kő- és töltésutak voltak láthatók. James Starr úgy érezte magát, mintha a sivatagban járna.

Szomorúan nézegetett maga körül. Meg-megállt egy lélegzetvételtre. Hallgatózott. Távoli gőzgépek füttye, nyögő lélegzése most nem reszkettette meg a levegőt. A látóhatáron semmiféle fekete füst nem kavargott az ég felhői közé; merőben hiányzott ez az ipari mérnök szemének annyira kedves látvány. Egyetlen hengeres vagy szögletes magas kémény se okáda fekete füstjét, és egyetlen kürtő se fújta ki magából zajosan az elhasznált, fehér gőzt. A

köszénportól máskor fekete talaj most már rendes földszintre váltott; James Starr szeme ezt se bírta megszokni sehogysen.

Amint a mérnök megállt, Harry Ford is megtorpant. Szó nélkül várakozott. Jól érezte, hogy mi történik útítársa lelkében, és őt is nagy megindulás fogta el, hiszen a bányák gyermeke volt, és ennek a földnek mélységeiben töltötte egész életét.

- Bizony, Harry, itt minden megváltozott... - mondta James Starr. - De hát így kellett ennek bekövetkeznie, ha egyszer kifogytak a széntelepek. Ugye, sajnálsz azokat az időket!

- Sajnálom ám, Starr úr... - felelte Harry. - Mert ha nehéz volt is a munka, de érdekes volt, mint minden küzdelem.

- Kétségkívül, Harry fiam! Az bizony szakadatlan küzdelem volt, küzdelem a beomlás veszélye ellen, a bányatűz és elárasztás, a bányalég robbanása ellen, amely villámként sújt agyon. Mind e veszedelmekkel szemben dacolni, jól mondtad, az küzdelem volt, és éppen azért eleven, izgalmas élet!...

- Az Alloa-telep bányászainak több szerencsájuk volt, mint az aberfoyle-i bányászoknak, Starr úr!

- Úgy van, Harry - felelt a mérnök.

- Igazán sajnálom, uram - szólt tüzesen a fiatalember -, hogy ez a mi földgömbünk nem végecsüg csupa köszén! Akkor azután tellenék néhány millió esztendőre!

- No, az igaz, Harry, mindazonáltal be kell látnunk, hogy a természet igen bölcsen cselekedett, amikor ezt a mi földgömbünket jobbára homok- és mészkőből, meg gránitból, szóval olyan anyagokból gyúrta, amiket elégetni nem lehet!

- Azt akarja ezzel Starr úr mondani, hogy az emberek máskülönben egész földgömbüket elégetnék?

- Bizony úgy, az lenne a vége! - válaszolt a mérnök. - Hovatovább a Földnek minden porcikája eltűnnék a mozdonyok, gőzhajtású járművek, gőzhajók, gázgyárak katlanában, és egy napon bizonyára így fejeznék be pályafutását ez a mi világunk!

- Ettől hát nem kell félni, Starr úr. Hanem a szénbányák bizonyosan kifognak, és tán hamarabb is, mint ahogy a statisztikusok számítják!

- Ez sajnos okvetlenül meg fog történni, Harry, és nézetem szerint Anglia is okosan tenné, ha más nemzetek aranyáért nem adná cserébe a szenét!

- Valóban - felelte Harry.

- Jól tudom - folytatta a mérnök -, hogy sem a hidraulika,⁷ sem az elektromosság nem mondta ki még az utolsó szót, és mind a két erőt bizonyára sokkal alaposabban fogjuk még alkalmazni. No de se baj... A köszén mégiscsak igen kényelmesen használható valami, és az ipar százféle szükségletének olyan könnyűszerrel tesz eleget! Kár, hogy az ember nem termesztheti azt tetszése szerint! Mert ha víz és nap heve újra növeszti is a letarolt külső erdőségeket, már azokkal a Föld gyomrában levő erdőségekkel másképp áll a dolog. Ezek nem teremnek újra, és földgömbünk is aligha jut megint olyan körülmények közé, hogy ilyeneket alkothasson!

---

⁷ Hidraulika: a folyadékok nyugalmi és mozgási állapotának törvényszerűségeivel, tapasztalati és kísérleti eredményeivel foglalkozó tudományág.

Ilyen beszélgetés közepette James Starr és kísérője gyorsan haladt tovább. Callander elhagyása után egy óra múlva eljutottak a Dochart-bányáig.

Az elhagyott telep szomorú látványa még azt is meghatotta volna, akinek soha semmi köze se volt hozzá; csak roncsa, váza maradt mindannak, ami máskor élt.

Néhány vézna fától kerített, tágas, négyszögletű udvara még mindig feketéllett a köszénportól, de salakra vagy kőszendarabokra már nem akadt a pillantás. Réges rég elszállították, elfogyasztották azokat.

Egy alacsony dombon több emeletnyi magas állvány gerendái sötétlettek, amiket egyre pusztított eső és napsugár. Az állvány tetején még ott rozsdásodott a nagy vaskerek, jócskán alatta a dob, amelyre egykoron a kötelek tekergőztek, és így emelték napvilágra a kőszenes kosarakat.

Az állvány alsó részében félig-meddig összedőlve, még fölismerhetők voltak a géphelyiségek, amelyekben egykor úgy tündököltek a gépek rézből, acélból való alkatrészei. Összetörött, mohosodó gerendák közt itt is, ott is falomladékok heverték a földön. Szabályozó lengőkar, ún. himbakar-töredékek, amelyekhez a szivattyú-dugók szárai voltak egykor erősítve; horgas dugattyúk tele piszokkal, fogatlan lendítők, felborított hintaládák, gyámgerendák, amelyeknek itt-ott még épen kiálló fogai, mint valami ichthyosaurus⁸ gerincének tüskéi rémledeztek; összeomlóban levő viaduktok sínei, amiket alig tartott már két-három lerogyni kívánczó támaszfal, lóvasúti vágányok, amelyek üres teherkocsit se bírtak volna már el - ilyen szomorú látványt nyújtott ma a Dochart-bánya.

A tárnanyílás kiépített peremének kövei széttolódtak, és úgy fölverte őket a gaz, hogy alig látszottak. Itt-ott előbukkant még egy-egy szállítókosár roncsa, amott még az a hely, ahová a fölszállított szenet hányták, hogy majd nagyság és minőség szerint osztályozzák. Mellette mérőtonnák töredékei, rajtuk még darabka láncsal, óriási gerendák törmeléke, szétvetemedett üstök pléhtáblái, szivattyúk elgörbült vasrudai, a légtárnak nyílása fölött hosszú himbakarok, szellőfúvásra is megrezzenő gyalogjárók, lépés alatt ingadozó hidak, elhajlott falak, félig levált pléhtetőzetek a tövük felé egyre vastagodó téglakéményekről, amelyek e megerősítések által oly megdöbbenően hasonlítanak hengeres, hátul egyre vastagabb fém pántú ágyúinkhoz... mindez az elhagyottság, a nyomorúság és a szomorúság olyan látványát mutatta, amelyent nem nyújt semmiféle bagolyrúgta régi váromladék vagy lerombolt erődmaradvány sem.

- Micsoda pusztulás! - kiáltott föl James Starr, miközben fiatal kísérőjére tekintett, aki azonban nem válaszolt.

Aztán mindketten a Yarow-akna fölött emelkedő szín alá mentek. Ennek az aknának a létrái vezettek ez idő szerint egyedül a bánya legmélyebb részeiig.

A mérnök az akna nyílása fölé hajolt.

Máskor itt a szellőző gépek által beszívott levegő sívítás zaja hallatszott, most pedig csöndes, feneketlen mélység tátongott, mintha csak valamiféle kihalt vulkán torka volna.

James Starr és Harry az első létraszakasza léptek.

Abban az időben, amikor itt még folyt a munka, a le- és fölszállás tekintetében is szellemesen kigondolt gépek segítették az aberfoyle-i bányák legtöbbjének a művelését. Így például fávágányokban járó szállítókasok önműködő fogókészülékkel, amely még kötélszakadás esetén is megakadályozza az alázuhanást; lengő létrák, az úgynevezett „engine-machine”-ok, amelyek

---

⁸ Ichthyosaurus: tengeri életmódhoz alkalmazkodott halszerű őshüllő, a kréta kor végén kihalt.

egyszerű ide-oda való mozgásukkal veszedelem nélkül segítik a bányász leszállását, és fáradtság nélkül juttatják ismét fölszínre.

A munka megszüntetésével természetesen e tökéletes gépeket is elszállították. A Yarow-aknában sem maradt egyéb hátra, mint a járóosztály létráinak hosszú sorozata, amiket ötven-ötven lépésnyire szűk lépcsőkanyarulatok választottak el egymástól. Harminc ilyen, egymást követő létra vezetett a legalsó tárna fenekére, ezerötyszáz lábnyi mélységben. Kívülük más összeköttetés a Dochart-bánya legalja és a fölszín között nem volt. A Yarow-akna levegőjét egy magasabban fekvő aknanyílás frissítette, amellyel különféle tárók útján összeköttetésben állott, s ekképp mintegy fordított szívócső révén az alsó akna meleg levegője egyre kicserélődött.

- Követlek, fiam - mondta a mérnök, miközben intett a fiatalembernek, hogy induljon.

- Ahogy parancsolja, Starr úr.

- De lámpád csak van?

- Van, van... Hej, bárcsak még mindig olyan biztosító lámpa volna, mint amilyent egykor használnunk kellett!

- Igaz - válaszolt James Starr -, ámbar a bányalég robbanásától most már nincs mit tartani...

Harry egy egyszerű bányamécsest vett elő, és meggyújtotta a kanócat. A köszenéből kipusztult bányában nem fejlődhetett többé szénhidrogén gáz. Semmiféle robbanástól nem kellett félniük, és ezért nem is volt szükséges a lámpa lángját sűrű dróthálóval körülvenni, amint körülveszik máskor ama célból, nehogy a lámpa lángja meggyújtsa az esetleg környező veszedelmes gázokat. Az annyira tökéletesített Davy-féle lámpa itt már fölöslegessé vált. És ha nem volt veszedelem, hát nyilván hiányzott annak okozója, hiányzott a köszén, a Dochart-bánya egykori kincse is.

Harry néhány létrafokkal előre ment. James Starr nyomon követte. Csakhamar mélységes sötétség fogta őket körül, amit a kis mécses alig tudott valamelyest eloszlatni. A fiatalember magasan feje fölé emelte a lángocskát, hogy minél inkább világíthasson követőjének.

A mérnök és kísérője a bányászok szokott lépésével ekként tett meg vagy tíz létrafokot. Minden rendben volt.

James Starr gondosan szemügyre vette az akna falazatát, és amennyire a gyöngye világosság engedte, annak faburkolatát, ácsolását. Itt-ott elkorhadva bár, de még tartott.

A tizenötödik létránál, vagyis útjuk közepén, pár pillanatra megállottak.

- Igazán, édes fiam, már az én lábam nem oly fiatal, mint a tied - mondta erősen lihegve a mérnök -, még ha éppenséggel nagyon igyekszem is!...

- De Starr úr jól tartja magát - válaszolta Harry. - Énnálam meg nem csoda, hisz annyi idő óta élek a bányában...

- Úgy van, Harry, húsz egynéhány esztendősen én is könnyen megtettem az egészet egyhuzamban... No, de gyerünk tovább!...

Abban a pillanatban, amikor épp kanyarodva, a következő létra fokára hágtak volna, az akna mélységéből nesz hallatszott. Mint valami folyton dagadó vízhullám, közeledett a hang feléjük, és egyre jobban hallhatóvá lett.

- Ej! Ki jön itten? - kérdezte a mérnök, és megállította Harryt.

- Nem tudom... - felelte meghökkenve a fiatal bányász.

- Csak nem a te édesapád hangja ez?...

- Nem! Starr úr, bizonyára nem...

- Talán valamelyik szomszéd?...

- Nekünk nincsen szomszédunk a bányában - felelte Harry. - Mi egyedül, egészen egyedül lakunk...

- Jó! Hagyjuk hát elmenni előttünk; különben is bányász szokás, hogy a lemenők térnek ki azok elől, akik fölfelé jönnek.

Mindketten várakoztak.

A hang egyszerre pompás tisztaságban csendült föl, mintha valami kitűnő akusztikájú teremben szállt volna, és csakhamar egy közismert skót népdal néhány szava jutott elég érthetően a fiatal bányász fülébe.

- *A Tavak éneke!* - kiáltott föl Harry. - Ohó! Igencsak csudálkoznék, ha ez valaki másnak, és nem Jack Ryannak a nótája volna!...

- És kicsoda ez a Jack Ryan, aki ilyen fölségesen dalol? - kérdezte James Starr.

- Régi jó pajtásom a bányából - felelte Harry.

Azután a kanyarodóból kissé kihajolt, és nagyot kurjantott:

- Hé! Jack!...

- Te vagy, Harry? - hallatszott alulról. - Várj, mindjárt odaérek!...

És újra fölzendült, még szebben az ének.

Néhány perc múlva jól megtermett, világosszőke hajú, huszonöt éves fiatalember tűnt föl a lámpa fénykúpjában, nyílt tekintetű, mosolygó szemű, vidám ajkú fickó, és a tizenötödik létráról a fordulóra hágott.

Először is jól megrázta Harry eléje nyújtott kezét.

- Hej, de örülök, hogy viszontlátlak!... - kiáltott föl. - Hanem, szent Mungóra! Ha sejtem, hogy te ma fölszínre kerülsz, ezt a yarow-aknai mászkálást bizony megtakarítottam volna...

- James Starr úr van itten... - vágott közbe Harry, miközben lámpáját a félhomályban álló mérnök felé fordította.

- Starr úr! - válaszolt Jack Ryan. - Óh, mérnök úr, meg se ismertem volna! Amióta a bányát elhagytam, azóta elszokott a szemem a félhomályban való látástól...

- Én meg most emlékezem csak vissza arra a jókedvű fiúra, aki mindig énekelt!... Persze, hiszen tíz esztendeje annak már, fiam! Bizonyosan te voltál?...

- Testestül-lelkestül, Starr úr! És ha azóta meg is változtattam a mesterségemet, de nem változtattam meg... amint látja... a jó kedvemet! Hej, többet is ér nevetni és énekelni, mint ríni és jajgatni!...

- Szó nincs róla, Jack Ryan... Hanem mit is csinálsz te, amióta a bányát elhagytad?

- Én a melrose-i majorban dolgozom, közel Irvine-hoz, Renfrew megyében, valami negyven mérföldnyire innét. Haj! Mennyivel jobb volt egykor itten, a mi aberfoyle-i bányáinkban! Az a hegyes csákány mégiscsak jobban állt a kezemhez, mint a kapa vagy a kasza! És aztán abban a régi bányában olyan jól zengő zugok voltak, pompás visszhangok, amelyek sokkal szebben kísérték a nótát, mint odafönn!... Starr úr, ön tehát az öreg Simont jött meglátogatni?

- Úgy van, Jack - felelte a mérnök.
  - Nem tartóztatom hát tovább...
  - De mond csak, Jack - kérdezte Harry -, mi is nógatott téged ma, hogy idelátogass mi-hozzánk?...
  - Látni akartalak, pajtás - felelte Jack Ryan -, azután pedig meghívni az irvine-i búcsúra. Hiszen tudod, hogy én vagyok a helység piperja.⁹ Ott lesz ám csak vidám énekszó és tánc!
  - Köszönöm, Jack, hanem hát ezúttal nem mehetek el...
  - Nem jöhetsz el?
  - Nem ám; Starr úr látogatása elhúzódhat, és az én dolgom lesz, hogy Callanderbe vissza is kísérem őt...
  - Sebjaj! Harry, az irvine-i búcsú csak egy hét múlva lesz, és addig... azt hiszem... Starr úr látogatása se tart, és így semmi okod sincs, hogy otthon rostokolj!...
  - Igazán, Harry - jegyezte meg James Starr. - Fogadd csak el Jack barátod meghívását!
  - Helyes! Elfogadom, Jack! - mondta örömmel Harry. - Egy hét múlva az irvine-i búcsún találkozunk.
  - Helyes, egy hét múlva találkozunk - felelte Jack Ryan. - Isten veled, Harry! Alászolgája, Starr úr! Igen, igen örülök, hogy újra láthattam! A barátaimnak is újságolhatok önről, mert senki sem feledte ám el a mérnök urat!
  - És én se felejtettem el senkit - mondta James Starr.
  - Mindnyájukat köszöntöm! - válaszolt Jack Ryan.
  - Isten veled, Jack! - mondta Harry, és még egyszer megszorította pajtása jobbját.
- És Jack Ryan újra fújni kezdte a nótáját, majd lassanként eltűnt az akna sötétségében; elveszett nemsokára lámpájának a fénye is.
- Negyedóra múltán James Starr és Harry megjárták az utolsó létrát is, és leértek a bánya legmélyebb szintjére.
- Az aknafenek kör alakú helyiségéből sugárszerűen nyíltak a különféle folyosók, amelyeken át a bánya utolsó kőszénereinek kiaknázása történt. Tömör pala- és homokkő rétegekbe nyomultak be a folyosók, némelyiket hatalmas gerendákkal támogatták alá, másokat a lazább helyeken kővel kifalaztak. Egynéhányát a kőszénből kifosztott kövekkel újra föl is töltötték. Itt is, ott is hatalmas kőoszlopok tartották a tetőzetet, vagyis a földemen nyugvó harmad- és negyedkori földrétegeket. Sötétben tátongtak most mind a folyosók, amiket egykor vagy a bányászok lámpása világított meg, vagy pedig az elektromos fény, amelyet a művelés utolsó éveiben vezettek be. De hát nem is visszhangzottak azok a folyosók most sem a vas síneken futó négyszögletes „kutyák” recsegésétől, sem a szelelő vitorlák heves csattogásától, sem a csillék csikorgásától, sem a lovak, öszvérek nyerítésétől, sem a bányász-csákányok kopogásától vagy a lövések dörejétől, ha robbantottak ott a föld méhében.
- Nem óhajt egy pillanatra megpihenni, Starr úr? - kérdezte a fiatalember.
  - Nem, fiam - válaszolt a mérnök -, szeretnék már az öreg Simon lakásán lenni.

---

⁹ Piper-nak nevezik Skóciában a dudást.

- Úgy hát kövessen, Starr úr. Én majd vezetem, habár bizonyos vagyok benne, hogy egymagában is odatalálna a folyosóknak e sötét útvesztőjében.

- Bizonyosan! Még mindig a fejemben van ennek a régi bányának az egész helyrajza...

Harry a jobb világítás végett magasra emelt lámpával elől ment, a mérnök követte. Nagy, magas tárnába léptek, amely valamiféle hatalmas templom oldalhajójához hasonlított. Láruk beleütődött egy-egy falpába, amelyeken a vas sínek futottak valamikor a bányaművelés fénykorában.

Alig tettek meg vagy ötven lépést, amikor egyszerre csak óriási kődarab zuhant James Starr lába elé.

- Vigyázzon, Starr úr! - kiáltotta Harry, és erősen megragadta a mérnök karját.

- Egy kő, Harry! Óh! Ezek a régi rétegek már nem eléggé szilárdak, kétségkívül, és...

- Starr úr - felelte Harry Ford -, én azt hiszem, hogy ezt a követ dobták... éspedig emberi kezek dobták!...

- Dobták?! - kiáltott föl James Starr. - Mit akarsz ezzel mondani, fiam?...

- Semmit, semmit... Starr úr - dühöngte kitérőleg Harry, akinek az arca azonban elsötétült, és tekintetével át akarta fúrni a vastag falakat. - Menjünk tovább. Kapaszkodjék a karomba, és ne törődjék egy-két botlással...

- Itt vagyok, Harry!

Tovább mentek, de Harry ismételten visszatekintgetett, lámpája fényét pedig a tárna sötétebb zugaiba igyekezett vetni.

- Sokáig tart még az utunk? - kérdezte a mérnök.

- Legföljebb tíz percig.

- Jó.

- Mégiscsak különös! - mormogta Harry. - Először történik velem ilyesmi... Hogy annak a kőnek épp akkor kellett leesnie, amikor mi ott jártunk!...

- Véletlenül történt, Harry, merőben véletlenül!...

- Véletlenül?!... - válaszolta fejcsóválva a fiatalember. - Hát, talán... Úgy van... véletlenül...

Aztán Harry hirtelen megállt. Hallgatódzott.

- Mi az, Harry? - kérdezte a mérnök.

- Úgy tetszik, mintha valaki követne bennünket - felelte az ifjú bányász, és még erősebben figyelt.

Azután kisvártatva így szólt:

- Nem! Mégis tévedtem. Támaszkodjék csak jól a karomra, Starr úr. Mintha csak a botja volnék...

- Jó erős bot, Harry! - válaszolta James Starr. - Nincs is a világon biztosabb támasz, mint egy olyan derék legény, amilyen te vagy!

Hallgatagon mentek azután tovább a tágas, sötét folyosón.

Harry - nyilván gyanakodva - ismételten visszafordult még, ha netán észrevehetne valami távoli zörejt vagy világosságot.

De sem előtte, sem mögötte nem terjengett semmi más, mint csönd és sötétség.

5. A Ford család

Tíz perc múltán James Starr és Harry végre kijutott a főtárnából.

Az ifjú bányász és társa valamiféle tisztásra ért - ha ugyan e néven nevezhetünk egy tágas és homályos barlangot. Mindamellet ez a barlang nem nélkülözte teljesen a nappali világosságot. Annak néhány sugara idáig hatolt azon az elhagyott aknán keresztül, amely áttörte az összes fölöttes emeleteket. Ugyanez az akna szellőztette a Dochart-bányát is, amennyiben a fülledt lég könnyebbségénél fogva a Yarow-akna felé távozott.

Némi kis levegő, némi kevés világosság tehát mégiscsak eljutott eddig a tisztásig, habár fölötte mégoly hatalmasan emelkedtek is az irtózatos tömegű, vastag palarétegek.

Ezen a helyen lakott Simon Ford családotul tíz esztendő óta, ebben a réteges palákban kivájt barlangban, ahol egykor a Dochart-bánya hatalmas gépei zakatoltak.

Itt rejlett az öreg bányamester otthona, amelyet azonban ő a maga „cottage”-ának szeretett nevezgetni. Munkás, hosszú élete elég módot adott neki, hogy Simon Ford a napvilágon, a zöldellő fák között is ellakhatott volna a királyság akármelyik helységében; ámde ő és családja mindannál többre becsülte a bányában való maradást, ahol boldogan éltek azonos érzelmeik és gondolataik közepette. Úgy van! Őnekik tetszett ez az odú, ezerötyszáz lábnyi mélységben a skót halmok alatt. Azután - egyéb előnyeitől eltekintve - azt az előnyt is élvezték ennek a lakásnak, hogy itt ugyan nem kellett tartaniuk holmi adószedőknek a látogatásától, akik azért a nyomorult fejadóért zaklatják a szegény embert.

Simon Ford, a Dochart-bánya régi bányamestere, ez idő tájt még roskadozás nélkül hordta a maga hatvanöt esztendejének terhét. Az erős, jól megtermett férfi a tősgyökeres „sawney”¹⁰ népességből származott, akikből a highlander¹¹ ezredek nem egy pompás újoncukat sorozzák.

A régi bányászok ivadékának a családfája azokba a messze időkbe nyúlt vissza, amikor Skócia kőszéntelepeit először kezdték bányászni.

Most ne faggassuk az ókortörténet vagy régészet tudományát, vajon a görögök és a rómaiak éltek-e már a kőszénnel, avagy hogy a kínaiak már időszámításunk előtt használták-e azt: annyit azonban bizonyosan állíthatunk, hogy a kőszénbányásztást rendszeresen Angliában üzték legelőször. Már a XI. században Hódító Vilmos bányaművelési jogot adományozott fegyvertársainak a newcastle-i medencében. A XIII. században III. Henrik „tengeri szén” kiaknáztatására bocsát ki engedélylevelet. Ugyancsak e századnak vége felé pedig skót és walesi kőszénbányákról történik már említés.

Ez idő tájt szálltak alá Simon Ford elődei a kaledóniai föld gyomrába, hogy azt apáról fiúra örökítve el se hagyják többé. Mindnyájan egyszerű bányamunkások voltak. Az értékes tüzelőszer előteremtésén úgy dolgoztak, mint a rabszolgák. Vannak, akik úgy vélekednek, hogy abban a korban a kőszénet fejtő bányászok, csakúgy miként a sófőzők, igazán rabszolgák is voltak. Még a XVIII. században is annyira általános volt ez a nézet Skóciában, hogy a trónkövetelő által kirobbantott háborúban sokan attól féltek, hogy majd még a newcastle-i bányák

---

¹⁰ „Sawney” a skót, miként „John Bull” az angol és „Paddy” az ír.

¹¹ Highlander: felföldi, hegyvidéki.

húszezer bányásza is föl talál kelni szabadulásért, amely szabadsággal - szerintük - nem rendelkeztek.

Akárhogy is van, Simon Ford bizonyos büszkeséggel számította magát a skót bányászok ősi nagy családjához. Ott dolgozott mind a két kezével, ahol ősei is forgatták a csákányt, a fogót és a baltát. Harminc esztendő korában a Dochart-bánya bányamestere lett, a legkiválóbb az aberfoyle-i telepen. Szenvedélyesen szerette mesterségét, és a hosszú évek során át fáradhatatlanul végezte dolgát. Egyetlen bánatát az okozta, hogy a köszénerek elapadnak, és közeledik az az óra, amikor kiürül az utolsó erecske is.

Mindezért nagy buzgalommal látott az új széntelepek fölkutatásához az aberfoyle-i telep összes bányáiban, amelyek a föld alatt egymással összeköttetésben álltak. Szerencsével járt, néhány erecskét csakugyan föl is fedezett a bányaművelés utolsó időszakában. Bányászösztöne jó nyomon vezette, és James Starr sokat adott a véleményére. Szinte mondhatni, hogy akként találta ki a köszénerek rejtett fekvését, mint ahogy a vízkutató deríti föl a fölszín alatt létező forrást.

Hanem az a pillanat, amint már elbeszéltem, mégiscsak elérkezett, amikor a bánya teljesen kiürült. Minden további kutatás eredménytelen maradt. Nyilvánvalóvá lett, hogy a köszén magukban foglaló kőzetrétegek teljesen kimerültek. A bányászat végetért; a bányászok elszéledtek.

Hihető-e, hogy ezt a bányászok többsége megrázó, sorsdöntő eseményként élte át?... Akik ismerik az emberi természetet, hogy az még bűját-baját is megszereti, azok ezen csöppet sem csodálkoznak. Különösen Simon Ford rendült meg a szíve legmélyéig. Mint töről metszett, igazi bányászember, egész emberi mivoltában feloldhatatlan köteléssel kötődött a bányájához. Otthonának tekintette születésétől kezdve, és amikor a munkálatokat beszüntették, hát azután is csak ott akart lakni. Ott is maradt. Harry fiának a gondjára bízta, hogy élelmiszerekkel ellássa a földalatti lakást; ő maga a tíz esztendő óta tán tízszer se kapaszkodott föl Isten napvilága alá.

- Fölmenni oda?! De hát mit is csináljak én ottan?! - szokta mondogatni, és homályos szállását úgyszólván nem is hagyta el soha.

A különben egészséges környezetben, ahol mindig közepes hőmérséklet uralkodott, az öreg bányamester nem szenvedett sem a nyár hevétől, sem a tél fagyától. Családja is egészséges volt. Mit kívánjon többet?

Voltaképp azonban mégiscsak igen elszomorodva morzsolgatta napjait. Igencsak vágyakozott azután az eleven, mozgalmas élet után, amely egykor betöltötte e bányatelepeket. És emellett állandóan kiirthatatlan, igazi rögeszmével kelt és nyugodott.

- Nem, nem! - mondogatta egyre. - Nincs ez a köszénbánya teljesen kimerítve!

És ugyancsak rosszul járt volna valaki, aki Simon Ford előtt kételkedni mert volna az iránt, hogy az öreg Aberfoyle még egyszer föl fog támadni halottaiból! Sohasem hagyta el a reménység, hogy föl fog fedezni olyan köszéntelepet, amely visszaszerzi majd a bánya régi dicsőségét. Óh, ő maga is - ha épp rákerülne a sor - önként és boldogan újra megragadná a bányászcsákányt, és bár öreg, de azért még izmos karjával sorba döngetné a sziklákat. Így lépegette keresztül-kasul a homályos folyosókat, hol egyedül, hol a fiával; kutatott, keresett, hogy nap nap után agyonfáradva, de soha reménytelenül, térjen vissza lakásába.

Simon Ford méltó élettársa volt a nagy és erős Madge, a „good wife”, a „jó asszony”, ahogy a skótok szokták mondani. Férjéhez hasonlóan Madge sem akarta elhagyni a Dochart-bányát. Osztozott férjének minden reménységében és minden bánatában. Bátorította, ösztökölte,

biztatta, és valami olyan mély meggyőződéssel tudott elbeszélgetni a szép jövőről, hogy az öreg bányamesternek még a szíve is belemelegedett.

- Aberfoyle csak alszik, Simon!... - mondogatta neki. - Igazad van! Ez a mostani állapot csak pihenés, semmi esetre se a halál!...

Madge se vágyakozott a külső világ után, és mindhárman megelégedtek homályos lakásuk csöndes nyugalmaival.

Ide érkezett meg James Starr.

Igen várták. Simon Ford az ajtaja előtt álldogálva, nyomban egykori régi „viewer”-je elé sietett, amint észrevette Harry lámpásának növekedő derengését.

- Isten hozta, James úr! - kiáltott elébe olyan erős hangon, hogy csak úgy remegtek bele a palarétegek. - Isten hozta az öreg bányamester lakásába! És ha másfél ezer lábnyi mélyen van is a föld alatt, azért a Ford-család háza éppenséggel nem barátságtalanabb!

- Hogyan van, jó Simonom? - kérdezte James Starr, miközben megszorongatta vendéglátója feléje nyújtott kezét.

- Igen jól, Starr úr. És hogyan is lehetne másképp az ember itt, ezen a helyen, ahol minden rossz időjárástól mentve van? Bizony a nagyságáik is onnan fölülről jól tennék, ha nyaranként Newhaven vagy Portobello¹² helyett pár hónapra az aberfoyle-i bányákba jönnének. Itt legalább nem szereznének hatalmas náthát, mint annak a régi fővárosnak a nedves utcáin...

- No, Simon, ebben én ugyan magam sem kételkedem - felelte James Starr boldogan, amiért a bányamestert még mindig a régi jókarban találta. - Igazán, szinte kérdezni szeretném magamtól is, hogy miért nem cseréltem el eddig már canongate-i házamat valamelyik lakásért itt a szomszédságban.

- Szolgálatjára, Starr úr. Régi bányászai közül ismerek egyet, aki különösen el volna ragadtatva, ha csak vékonyka válaszfalat tudna a mérnök úr és maga között.

- És Madge?... - kérdezte a mérnök.

- A jó asszony még nálamnál is jobban van, ha ez ugyan lehetséges! - válaszolt Simon Ford. - És igen fog örvideni azon, hogy ön megtiszteli az asztalát. Azt hiszem, hogy önmagát is fölülmulja, olyan szívesen látja.

- Meglátjuk, Simon, majd meglátjuk! - mondta nevetve a mérnök, aki a nagy út után éppenséggel nem hallotta közömbösen egy jó reggelinek a hírét.

- Nem éhes, Starr úr?

- De mennyire! Ez az utazás ugyancsak jó étvágyat csinált. Rettenetes időben jöttem!

- Úgy, hát esik odafönn? - érdeklődött Simon Ford résztvevő mosolygással.

- Esik ám, Simon, és a Forth-öböl hullámserege úgy tombol, mint valami nyílt tenger!

- No, James, úr, itt sohasem esik! Egyébként nem magyarázgatom e dolog jó voltát, hiszen úgylis tudja, akárcsak magam! Szerencsésen lakásomnál vagyunk, ez a fő; még egyszer hát: hozta Isten!

---

¹² Fürdőhelyek Edinburgh környékén.

Simon Ford a lakásba bocsátotta James Starrt az utána menő Harryval együtt. Nagy, tágas helyiség volt az, amelyet több lámpás világított meg, közülük egyik a festett mestergerendáról csüngött alá.

Tiszta abrosszal megterített asztal várakozott a vendégekre, és körülötte négy, régi, bőrtámlás szék állott.

- Jó napot, Madge!... - szólt a mérnök.

- Adjon Isten, James úr! - válaszolt a jó skót asszony, miközben vendége fogadására sietett.

- Örülök, hogy újra láthatom, Madge...

- Igazsága van, James úr, öröm is azokat viszontlátni, akik iránt az ember mindig jó szívvel volt...

- Asszony, elhűl a leves! - vágott közbe Simon Ford. - És azt várakoztatni nem szabad, a mérnök urat pedig még kevésbé! Igazi bányászétvággyal jön ám, lássa meg hát, hogy a mi legényünk semmiben sem szűkölködött idelelni bennünket!... Igaz-e, Harry? - vetette oda az öreg bányamester a fiához fordulva. - Jack Ryan járt itt az imént, és keresett tégedet...

- Tudom, apám! Találkoztunk vele a Yarow-aknában.

- Derék, jókedvű fiú... - mondta Simon Ford. - Hanem... úgy látszik... neki tetszik az a fönt való élet! Nincs igazi bányászvér az ereiben!... No de most már asztalhoz, James úr, és lásunk hozzá jó derekasan, mert úgy fordulhat, hogy csak igen későn juthatunk az estebédhez.

Abban a pillanatban, amikor helyet foglaltak, a mérnök hirtelen így szólt:

- Bocsánat egy percre, Simon... - mondta nyájasan James Starr. - Igazán úgy akarja, hogy jó étvággyal lássak hozzá?...

- Az válik a mi legnagyobb megtiszteltetésünkre, James úr!... - felelte Simon Ford.

- Meglesz, csak ne nyugtalanítson semmi bizonytalanság... két kérdésem van tehát önhöz.

- Tessék, James úr.

- Az ön levele olyan közölnivalóról beszél, amely engem nagyon érdekel?

- Úgy van, nagyon fogja érdekelni.

- Önöket is?

- Önt is, minket is, James úr; mindarról azonban csak étkezésünk után szeretnék nyilatkozni, éspedig ott, magán a helyszínen. Enélkül nem is tudná elhinni azt, amit majd mondok...

- Simon - szólt újra a mérnök -, nézzen rám jól... így... egyenesen a szemembe. Igazán érdekes közlemény?... Az?... Jó!... Nem faggatom hát tovább érte - tette hozzá, mintha a kívánt feleletet már az öreg bányamester tekintetéből kiolvasta volna.

- És mi a második kérdés?

- Nem tudja, Simon, hogy ki írhatta nekem ezt itten? - felelt a mérnök, miközben odaadta a névtelen levelet.

Simon Ford fogta a levelet, és igen figyelmesen olvasta. Azután, fiának mutatva a levelet:

- Ismered te ezt az írást? - kérdezte tőle.

- Nem, édesapám - felelte Harry.

- És ezt a borítékot az aberfoyle-i posta bélyegezte le? - kérdezte Simon Ford a mérnöktől.

- Igen, éppen úgy, mint az ön levelét - felelte James Starr.

- Mit gondolsz te erről a dologról, Harry? - kérdezte Simon Ford egy pillanatra elsötétülő homlokkal.

- Én azt gondolom, édesapám, hogy valakinek valamiféle érdekében áll megakadályozni James Starr urat abban a találkozásban, amelyre édesapám meghívta.

- De hát kinek? - kiáltott föl az öreg bányász. - Kicsoda tudhatta meg idő előtt az én titkos gondolatomat?...

És Simon Ford töprengő gondolkodásba esett, amiből kisvártatva csak Madge szava riasztotta föl.

- Tessék hozzáfogni, Starr úr!... - mondta. - A leves egészen elhűl!... Mostan ne gondoljunk többet arra a levélre!...

Az öregasszony fölszólítására csakugyan mindenki az asztalhoz ült; James Starr Madge-dzel szemközt, apa és fia viszont egymással átellenben.

Amolyan jó skótos étkezés volt az. Első fogás gyanánt „hotchpotch”-ot ettek, levesféle ételt, amelynek húsdarabjai valami kitűnő sűrű zöldséges lében úsztak. Az öreg Simon váltig hajtogatta, hogy ennek a hotchpotch-nak a készítésében senki sem versenyezhet az ő élete párjával.

Ugyanez vonatkozott a „cockylecky”-re, erre a hagymával készített tyúkvagdalék-félére, amely szintén csakis dicséretet érdemelt.

Az egészet kitűnő ale-lel¹³ öblítették le, amelyet Edinburgh legjobb gyárából szereztek.

A legfőbb fogás azonban a „haggis” volt, ez a skót nemzeti étel, erősen fűszerezett vagdalt aprólékkal és zabliszttel töltött birkagyomor.

Jeles egy étel, amely a nagy skót költőt, Burnst, egyik legszebb ódájára lelkesítette. Hanem hát ez is úgy járt, mint e világon minden szép dolog: elmúlt, mint egy álom.

Madge vendégének legőszintébb elismerését érdemelte ki ez a nagyszerű ingyencfalat.

A reggeli étkezést sajtból és „cakes”-ből álló desszert fejezte be. Ez igen finoman készített zablepény, amelyhez apró pohárkákban „usquebaugh”-ot szolgáltak föl, kitűnő, huszonöt esztendősz rozspálinkát - éppen egyidőset Harryval.

Az étkezés jó órahosszat tartott. James Starr és Simon Ford eközben nemcsak jól evett, hanem jóízűen el is beszélgetett legfőképp az aberfoyle-i bányák múltjáról.

Harry azonban igen hallgatagon üldögélt. Két ízben is fölkelt az asztaltól, sőt elhagyta a lakást is. Nyilván valami nyugtalanság bántotta annak a kőnek lezuhanása óta, és a lakás környékét akarta szemügyre venni. Az a névtelen levél se hathatott valami különösen megnyugtatóan.

Egyik ilyen távollétekor így szólt Simon Fordhoz és Madge-hoz a mérnök:

- Derék fiuk van, édes barátaim!

- Igazán az, James úr, jó és hálás fiú... - felelte élénken az öreg bányamester.

- És szívesen van önökkel e lakásban?

- Nem fog elhagyni bennünket sohasem...

---

¹³ Ale: világos sör.

- De hát maholnap mégis nem akarják-e megházasítani őt?...

- Harryt megházasítani?! - kiáltotta Simon Ford. - De hát kivel? Valami leánnyal onnét fölülről, aki szereti a búcsúkat, a táncot, aki saját felföldi atyafiságát többre becsüli a mi bányásznépünkénél! Harry sohasem állna össze efféle fehércecseléddel...

- Simon - mondta Madge -, mindazonáltal talán csak nem akarsz, hogy a mi Harrynk sohasem házasodjék?...

- Hát hiszen én semmit se akarok - felelt az öreg bányász -, egyébként a dolog nem sietős! És hát ki tudja, találunk-e neki való asszonyt...

Harry belépett e pillanatban, Simon Ford pedig elharapta a szót.

Amint Madge fölkel az asztaltól, példáját követték a többiek is, és egy percre a lakás előtt települtek le.

- No, Simon - mondotta a mérnök -, most hát hallgatom!

- James úr - felelt Simon Ford -, nekem nemcsak az ön fülére, hanem a lábára is szükségem van ahhoz... Jól kinyugodta magát?

- Tökéletesen, Simon. Kész vagyok elmenni önnel, ahová csak tetszik.

- Harry - szólt Simon fia felé fordulva - gyűjtsd meg a biztonsági lámpásokat.

- Micsoda?... Biztonsági lámpások! - kiáltott föl James Starr, nagyon csodálkozva, hiszen robbanólégtől egyáltalán nincs mit félni egy köszenétől teljesen kifosztott bányában.

- Igen, James úr, óvatosságból.

- Ej, jó Simonom, nem akarná egyúttal, hogy mindjárt bányászruhát is kapjunk magunkra?

- Még nem, James úr! Még nem! - felelt az öreg bányamester, akinek mély gödrében ülő szeme sajátságosan csillogott.

Harry közben három biztonsági lámpással visszatért a lakásból.

Az egyik lámpát a mérnöknek adta, a másikat apjának nyújtotta, a harmadikat pedig saját bal kezében tartotta, míg a jobbába hosszú, nagy botot fogott.

- Tehát előre! - mondta Simon Ford, és vállára kapott az ajtó mellől egy hatalmas csákányt.

- Menjünk! - válaszolt a mérnök. - Vízontlításra, Madge!

- Isten áldja meg mindnyájukat! - felelt az asszony.

- Azután jó ebéd legyen ám, feleség, hallod! - kiáltott vissza még Simon Ford. - Mert éhesek leszünk, mint a farkasok, és böcsületére fogunk válni!...

6. Megmagyarázhatatlan jelenségek

Ismeretes dolog, hogy mennyire elterjedt még a babona a skót felföldön és alföldön egyaránt. Bizonyos klánok¹⁴ birtokosai, parasztjai, ha úgy esténként összeverődnek, szeretik a sarkvidékek mitológiájából kölcsönzött mesékkel mulattatni egymást. Az iskolázás, habár még oly bőkezűen és gondosan ápolják is az országban, még nem volt képes a képzelet világába üzni azokat a csodálatos történeteket, legendákat, amelyek az ősrégi Kaledóniának úgyszólván a földjéhez tapadnak. Az még mindig a lelkek, kísértetek, manók és tündérek országa. A rossz lelkek gyakorta megjelennek ott a legkülönbözőbb formában. A felföldiek „seer”-je,¹⁵ aki kettős arcával bekövetkező halálesetet jelent; a „May Moulladi”, aki szőrös karú fiatal lány képében kísért és jövendőli a bajt azoknak a családoknak, akiket veszedelem fenyeget; a „Branshie”-tündér a bekövetkező gyászos eseményeket hirdeti; a „Brawni”-k őrzik a házak ingóságait, az „Urisk” kivált a Katrine-tó zezzugos sziklái közt végzi üzelmeit... és még sok más.

Magától értetődik, hogy a skót bányásznépség se maradt le e legendák, regék mitologikus sorozatának gyarapításában. Hisz ha a főlshín magas hegyei teli vannak olyan földöntúli lényekkel, boszorkányokkal, jókkal és gonoszakkal, mennyivel inkább kell hogy tele legyenek azok a sötét bányák, le azoknak legmélyebb fenekéig!... Ki is rázná meg viharos éjszakákon a föld gyomrának rétegeit, ki vezeti a még kiaknázatlan erekbe a kutató hegyes csákányát, ki gyújtja föl a robbanóléget és végzi az irtózatoss robbanásokat, ha nem a bányának valamiféle szelleme? Ennyi legalábbis általános hit volt a babonás skótoknál. Ami azt illeti, annak a bányásznépnek nagyobb része a tisztán természeti jelenségeket is szívesebben látta természetfölöttieknek, és kárbaesett fáradság lett volna ilyenekről felvilágosítani őket. A nagy hiszékenység hol is fejlődhetett volna ki jobban, mint e mélységek alján?...

Az aberfoyle-i bányák e legendákkal teli föld közepén terültek el, tehát azokban az ilyen természetfölötti jelenségeknek magától érthetőleg még gyakoribbaknak kellett lenniük.

Keringett is azokról legenda tömérdek!... Hozzá kell még tennünk, hogy az újabb időkben is bizonyos megmagyarázhatatlan tünetmények fordultak ott elő, amelyek csak növelték az általános hiszékenységet.

A Dochart-bánya babonás emberei között pedig első sorban állott Jack Ryan, Harry Ford pajtása. Nagyon vonzódott ő minden természetfölöttihez, más okból is: a csodás történeteket ugyanis nótákba faragta, és nagy sikereket ért el velük a hosszú téli estéken.

Jack Ryan azonban nem egyedül volt ilyen babonás. Barátai is nem kevésbé bizonykodtak, hogy az aberfoyle-i bányák kísértettanyák, és bizonyos megfoghatatlan szellemek járnak-kelnek ott éppoly gyakran, mint a magas hegyek között. Beszédeiket hallva, szinte az lett volna rendkívüli, ha az ember még akkor se hitt volna a túlvilági lényekben. Mert hát, valóban, az oly sötét, mély bányánál akadhat-e illőbb odú holmi manók, törpék és mindenfajta kísértetek számára, akik azokban a csodás drámákban szerepelnek? A nekik való színpad itt teljességgel készen állott, hát a természetfölötti lények miért ne játszanák el rajta szerepeiket?

---

¹⁴ Klán: vérrokonságon alapuló skót nemzetség.

¹⁵ Seer: látnok, jós, próféta.

Így okoskodtak Jack Ryan és bányásztársai. A különböző bányák - amint már említettük - hosszú, föld alatti folyosók útján közlekedtek egymással. Ilyenformán Stirling megye belseje valami rengeteg, alagutakkal és tárnakkal összevissza fűrt föld alatti labirintus, útvesztő; olyan, mint valami óriási hangyaboly.

A különféle tárnák bányászai elég gyakran találkoztak, amint vagy a munkába indultak, vagy a munkából visszatértek. Így könnyen közölhették egymással élményeiket, és így szállt bányáról bányára a telep minden meséje. A mesék aztán valami csodálatos gyorsasággal terjedtek el, és amint szájról szájra adták őket, hát természetesen szépen meg is növekedtek.

Két, a többinél tanultabb és józanabb gondolkozása ember azonban sohasem osztozott a többinek elragadtatásában. Sohasem hittek a manók, szellemek és tündérek létezésében.

Simon Ford és fia volt ez a két ember. És ezt legjobban bizonyították azzal, hogy a Dochart-bánya elhagyása után is ott maradtak lakni, abban a magános kriptában. A jó Madge-nek, mint minden skót asszonynak, talán volt valami hajlandósága a természetfölöttiek iránt. Mindamellett azokat a boszorkányos históriákat csak úgy magának mondogatta el... habár nagy lelkiismeretességgel, nehogy valamiképp elfeledje azokat a szép régi hagyományokat.

Simon és Harry Ford egyébként, ha színleg babonások lettek volna is, mint társaik, azért mégsem hagyták volna oda a bányát sem a rémeknek, sem a tündéreknek. Valami új széntelep fölfedezésének reményében szembeszálltak volna a manók egész seregével. Ők azonban nem voltak hiszékenyek, ők csak egyvalamiben hittek: abban, hogy az aberfoyle-i bányák nem merültek ki teljesen. Apa és fiú e tárgyban, igazán mondhatjuk, hogy „köszénhívó” volt, és e hitük, akárcsak az Istenben való, soha meg nem rendült.

Ezért történt, hogy tíz esztendő óta apa és fiú nap-nap után állhatatosan, meggyőződésükben változatlanul fogták csákányukat, botjukat és lámpásukat. Így mentek mind a ketten; keresgéltek, kopogtatták a sziklafalakat, és hallgatództak, vajon nem adnak-e kedvező hangot.

Mivel a próbafúrások annak idején nem érték el az ősránitot, ezért Simon és Harry Ford a keresgélés felől megegyeztek abban, hogy ami hasztalan történt ma, az holnap eredményes lehet, és azt szakadatlanul folytatni kell. Egész életüket arra szánták, hogy visszaszerezzék az aberfoyle-i telepek régi jövedelmező voltát. És ha az apát netán még a siker előtt utoléri a halála, hát akkor a fiú egymagában is tovább folytatta volna a kutatásokat.

A bányának e két szenvedélyes őrizője egyúttal mindig szem előtt tartotta a tárnák jó karban való tartását is. Kipróbálgatták a töltések tartósságát, alátámogatták a boltozatokat. Megállapították azokat a helyeket, ahol beomlástól kellett félni, és azokat a bányarészeket, amiket sorsukra kellett hagyniuk. Megfigyelték a felszín vizeinek átszűrődését, eredetét, és csatornák útján valamelyik gödörbe vezették. Röviden: önkéntes pártfogói és fenntartói voltak annak az immár hasznavehetetlen telepnek, amelyből azonban egykor annyi, azóta rég füstbe ment kincs származott.

E kirándulások egyikénél-másikánál esett meg Harryvel, hogy különös, meglepő tüneteményeket tapasztalt, amiknek a nyitjára jutni sehogyan sem tudott.

Többször megtörtént, hogy miközben egyik-másik szűk tárnán átballagott, úgy rémlett, mintha bányászcsákány csattogását hallaná az egyik, omladékkal betöltött fal túlsó felén.

Harry, akit sem természetes, sem természetfölötti dolog nem tudott megijeszteni, odasietett, hogy rajtakapja a rejtelmes munka okozóját.

Hanem a tárnát üresen találta. A fiatal bányász végigjártatta lámpáját a falakon, de semmiféle vasrúd vagy csákányütés friss nyoma nem látszott rajtuk. Harry végül is abban maradt, hogy valamelyik csodálatos visszhangból származó hallási tévképzet áldozatául esett.

Máskor, ha lámpájának világát egyik-másik gyanús zugba vetette, mintha valamilyen árny suhant volna el onnét. Nekiugrott... Semmi, még csak olyan bűvölyukat se talált, amelyen át valami emberi lény ellopódzhatott volna az üldözés elől!...

Amikor egy ízben a bánya nyugati részeit vizsgálgatta, Harry kétszer is határozottan olyan távoli dőrejt hallott, mintha ott valamiféle bányász dinamittal robbantana.

Az utóbbi eset alkalmával, a leggondosabb kutatásra azonban az is kitűnt, hogy egy álló kőoszlopot valamilyen bányászrobbantás ott csakugyan ledöntött.

Harry lámpája világánál tüzetesen szemügyre vette a robbantástól hasadozott falakat. Palás közettörmeléken kívül azonban semmi mást nem láthatott, és a bánya e mélységeiben ez a közetfajta volt általános mindenütt. Mire való volt tehát a robbantás? Valami új kőszéneret akart-e azzal fölfedezni valaki? Vagy tán a bánya e részeinek beomlását akarta elérni? E kérdéseken töprengett Harry, apjával is közölte az esetet, de sem az öreg bányamester, sem ő maga nem tudott elfogadható megoldást találni.

- Különös! - ismételte Harry gyakran. - Valamiféle ismeretlen lénynek a jelenléte a bányában szinte lehetetlennek látszik, és mégis kétségkívül van itten valaki! Kívülünk más is keresne még kiaknázatlan ereket? Vagy inkább az aberfoyle-i bányák maradványait akarja végleg megsemmisíteni? De hát mivégre?... Meg kell tudnom, ha életembe kerül is!...

Két héttel azelőtt, hogy Harry Ford a mérnököt a Dochart-bánya útvesztőin átvezette, már azt hitte, hogy közel jár keresgéléseinek befejezéséhez.

Hatalmas fáklyával a kezében barangolt a bánya délnyugati végeinél.

Egyszeriben mintha valamiféle derengő fény aludt volna ki néhány száz lépésnyire előtte, éppen egy menedékesen fölfelé haladó tárna bejáratánál. Gyorsan a meglepő világosság felé rohant...

Hasztalan. Mivel Harry semmiféle természetes jelenséget természetfölöttinek magyarázni nem volt hajlandó, végre is abban állapodott meg, hogy mindenesetre valamely ismeretlen lény csavarog a bányában. De hogy ki, mi legyen az, arra nézve a legszorgosabb kutatás, minden apró-cseprő zug megvizsgálása dacára sem tudott a legcsekélyebb bizonyosságra jutni.

Mi mást tehetett volna? Harry a véletlenre bízta, hogy az majd csak leleplezi e titokzatos dolgot. Hol itt, hol ott azután is látott világosságot föltűnni, ide-oda ugrálni, mintha Szent Elmo tüze volna; de mindez csak addig tartott, mint a villámlás, és hogy mi okozza azt, annak a megfejtéséről kénytelen volt lemondani.

Ha Jack Ryan vagy más babonás bányásztársai látták volna ezeket a fantasztikus lángokat, bizonyára nem késlekedtek volna világgá kiabálni, hogy kísértet!... Csoda!...

Harry azonban szerencsére nem így gondolkodott. Az öreg Simon sem. És ahányszor úgy kettesben elbeszélgettek e tüneményekről, amelyek szerintük is csak valamely természetes okból származhattak, ilyenkor szokta az öreg bányamester mondani:

- Várjunk csak türelemmel, édes fiam, majd eljön annak is a napja!...

Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy mindeddig sem Harryt, sem apját semmiféle erőszakosság nem fenyegette személyükben.

Ha az a szikla, amely James Starr lába elé zuhant, csakugyan valamelyik gonosztevő markából származott, úgy az az első ilyesfajta merénylet volt.

James Starr ugyan azt a nézetét hangoztatta, hogy az a szikla egyszerűen leszakadt, de Harry ebben az egyszerű magyarázatban megnyugodni nem tudott. Az a szikla szerinte nemcsak esett, hanem azt hajították is. Hiszen úgy magától, máshová való ütődés nélkül, mint eshetett volna le a szikla ívalakban?

Harry tehát ebben szánt szándékkal végrehajtott merényletet látott önmaga és az édesapja ellen vagy éppen maga a mérnök ellen. És a történetek után, be kell vallanunk, hogy e föltevésre volt is alapos oka.

7. Simon Ford kísérlete

Delet ütött a szoba öreg faliórája, amikor James Starr és két társa elhagyta a lakást.

A szellőzőaknán áthatoló napvilág némileg megvilágította az ottani tisztást. Harry lámpása egyelőre tehát fölösleges volt, de nem maradhatott az sokáig, mivel az öreg bányamester a Dochart-bánya legvégéig akarta vezetni a mérnököt.

Miután a három fölfedező - mert, mint látni fogjuk, igazi fölfedező útról van szó - a főfolyosón úgy két mérföldnyire haladt, egy szűk tárna bejáratához ért. Úgy festett, mint valami mellékhajó; oldalfalait, boltozatát fehérés mohától ellepett ácsolat tartotta. Iránya körülbelül egyezett a Forth-tal, amely ezerötszáz lábnyi magasban folyt fölöttük a fölszínen.

Arra az esetre, ha netán James Starr már nem volna oly otthonos a Dochart-bánya útvesztőiben, mint hajdanán, Simon Ford emlékeztette őt a bánya tervrajzának főbb vonalaira, és azokat összehasonlította a bánya földrajzi elhelyezésével.

Így, beszélgetve haladt James Starr és Simon Ford.

Elöl Harry világította meg az utat. Minden sötét zugba odavetette hirtelen a fénysugárt, és keresgélte, vajon nem leplezhetne-e le valamely gyanús árnyat.

- Simon bátyám, messze megyünk még így? - kérdezte a mérnök.

- Még úgy félmérföldnyire, James úr!... Valamikor persze ezt az utat gőzhajtású csilléken tettük meg!... Hej, de hát rég elmúlt az az idő!

- Nemde, mi az utolsó széntelepek végéhez igyekezünk? - kérdezte James Starr.

- Úgy van! Látom, hogy még jól ismeri a bányát...

- Ej, Simon - mondta a mérnök -, ha nem csalódom, úgy önnek is nehezebbre esik még tovább menni...

- Bizony nehezemre esik, James úr. Az az a hely, ahol csákányaink az utolsó darabka kőszemet fejtették!... Úgy emlékezem rá, mintha most történt volna! Magam tettem az utolsó csákány-csapást, amely nagyobb visszhangot keltett keblemben, mint a sziklákon! Semmi más nem volt már körülöttünk, mint csupa réteges szikla, és amikor a bányászok megindultak a föl-szálló akna felé, olyan sajgó szívvel követtem, mint valami szegény halott temetési gyász-kísérete! Úgy rémlett, mintha az a kocsi a bánya lelkét vitte volna magával!...

Az öreg bányamester megindultsága, meg-megremegő beszéde mélyen meghatotta a mérnököt is, akinek a szíve szintén azokkal az érzelmekkel volt tele. Olyanok voltak, mint két tengerész, akik árbocatört hajójukat hagyják oda; vagy olyan szegények, akik őseik házat látják össze-omlani!

James Starr ekkor megragadta Simon Ford kezét, és hevesen megszorította. De az öreg is kereste a mérnök kezét, és miután erősen megszorította, így szólt:

- És azon a napon mégis mindnyájan tévedtünk... Nem! Ez a régi jó bánya nem halt meg! Amit akkor a bányászok elhagytak, az nem volt holttemet! Merem állítani, mérnök úr, hogy annak a szíve még mindig dobog!...

- De hát beszéljen, Simon! Ön valami új széntelért fedezett föl? - kiáltott föl a mérnök, alig bírva önmagával. - Úgy kell lennie! Levele semmi mást nem jelenthetett! Engem érdeklő

közlemény, és itt a Dochart-bányában! Valamely széntelér fölfedezésén kívül mi egyéb is érdekelhetne engemet itten?...

- James úr - válaszolt Simon Ford -, nem akartam, hogy ön előtt bárki is tudjon róla...

- Azt jól is tette, Simon! De mondja csak, miféle kutatással, hogyan is bizonyosodtak meg róla?...

- Hallgasson csak ide, James úr - felelte Simon Ford. - Nem valami széntelep az, amit mi találtunk...

- Hát ugyan mi?

- Semmi egyéb, mint kézzelfogható bizonyíték arra nézve, hogy itt széntelep okvetlen létezik.

- És mi az a bizonyíték?...

- Lehetségesnek tartja ön, hogy a föld belsejéből robbanólég támadjon, hacsak nincsen ottan kőszén, amelyből a robbanólég származik?

- Bizonyosan nem! - felelte a mérnök. - Ha kőszén nincs, robbanólég sincs! Mert nincsen okozat ok nélkül...

- Aminthogy nincsen füst tűz nélkül!

- És ön megbizonyosodott arról, hogy újabban itt szénhidrogéngáz van jelen?

- Öreg bányász nem tévedhet ebben! - válaszolta Simon Ford. - Régóta ismerem én azt a mi ősi ellenségünket, a robbanóléget!

- Hátha mégis valami más gáz az?... - mondotta James Starr. - A robbanólégnek úgyszólván se szaga, se színe, és jelenlétét igazán csak a robbanással árulja el!...

- James úr - felelte Simon Ford -, engedje meg, hogy elbeszéljem... már úgy a magam módja szerint... hogy mit is tettem e tekintetben, hogyan is tettem. A hosszadalmasságáért pedig bocsánatot kérek...

James Starr ismerte az öreg bányamestert, és tudta róla, legjobb lesz, ha engedi, hogy zavar-talanul beszéljen.

- James úr - kezdte Simon Ford -, tíz esztendő óta nem múlt el egyetlen nap sem, hogy Harry és én ne kutattunk volna, hogy a bányának régi jövedelmező voltát visszaszerezzük!... Nem, egyetlen nap sem! Úgy döntöttünk, hogy ha létezik benne kőszéntelep, azt mi fölfedezzük!... Hogy milyen eszközöket használtunk? Próba-fúrásokat? Ez nem állt módunkban, de volt ahelyett bányászösztönünk, ami gyakran hamarabb vezeti az embert a céljához, mint az esze!... Ez legalábbis az én véleményem...

- Aminek én sem mondok ellent - felelte a mérnök.

- Nos hát, Harry kirándulásai közben, a bánya nyugati részén egyszer vagy kétszer a követ-kezőket tapasztalta. Némelykor a palarétegek közül, vagy a mellékfolyosó végének töltéséből hirtelen ellobbanó lángocskák tűntek föl. Hogy milyen okból gyúltak meg azok a lángok?... Azt nem tudtam, és ma sem tudom megmondani. Elég az hozzá, hogy azok a lángok nyilván sújtólég jelenlétéből származnak, a robbanólég jelenléte pedig nekem annyit mond, hogy itt kőszén van...

- Azok a lángok nem okoztak semmiféle robbanást? - kérdezte nagy élénkséggel a mérnök.

- De igen, kis, részleges robbanásokat - válaszolta Simon Ford -, egészen olyanokat, amilye-neket magam is előidézni törekedtem, ha sújtólég jelenlétének megállapítása forgott szóban.

Őn bizonyára emlékszik, hogy egykor miféle úton-módon törekedtek megelőzni a bányarobbanást, még mielőtt a mi jó nemtőnk, Humphry Davy¹⁶ az ő biztonsági lámpását feltalálta volna?...

- Emlékszem - felelte James Starr. - Ugye, a „vezeklőről” beszél? Hanem én magam már sohasem láttam azt munka közben.

- Úgy van, James úr, ön ötvenöt esztendeje dacára fiatal volt még ahhoz, hogy olyat láthatott volna. Hanem én, aki tíz esztendővel idősebb vagyok, még láttam a bánya utolsó vezeklőjének működését. Azért hívták így, mert durva szerzetes kámzsát hordott. Az igazi neve „fireman”, vagyis tüzes-ember volt. Abban az időben a veszedelmes gázok eltávolításának nem volt más módja, mint az, hogy kisebb robbanásokra bontották, és ilyen úton-módon semmisítették meg, mielőtt még a bánya felsőbb rétegeiben nagy mennyiségben összegyűlhetett volna. Ezért a vezeklő a tárnák alján kúszott négykézláb, álarc fődte az arcát, vastag csuklya takarta a fejét, egész testét pedig szorosan simuló, durva gyapjúszövet. Lélegzeni tudott a tárnafénken, mert annak levegője tiszta volt. Így kúszott, miközben jobbában magasan feje fölé emelt égő fáklyát tartott. Mivel a sújtólég a levegő magasabb rétegeiben terjeng, így többnyire ott veszélytelen robbanások keletkeztek, és ezeknek gyakori ismétlésével akadályozták meg a nagyobb szerencsétlenséget. Némelykor azonban a robbanás azon nyomban megölte a vezeklőt. Akkor aztán más lépett helyébe. Így ment az mindaddig, amíg minden köszénbánya el nem fogadta Davy lámpáját. Miután én hát ismerem ez eljárást, ebből állapítottam meg a bányalég jelenlétét, és ennek következtében azt, hogy a Dochart-bányában köszénréteg található...

Mindaz, amit az öreg bányamester a vezeklőről elbeszélt, az minden sallang nélkül való igazság volt. Azokban a régi időkben csakugyan ilyen úton-módon tisztították a tárnák levegőjét.

A bányalég vagy robbanólég vagy sújtólég, más néven szénhidrogéngáz vagy mocsárgáz, szintelen, csaknem egészen szagtalan, gyengén világító gáz, amely a belélegzésre teljesen alkalmatlan. Az ilyen gonosz gázzal telített környezetben a bányász csakúgy nem bírna élni, mint ahogy nem élhetne valamely világítógázzal teli gáztartályban. Különben egyik is, másik is nem egyéb, mint szénhidrogén, és ez a bányalég robbanókeveréket alkot, mihelyt minden száz egység öt-nyolc résznyi levegővel elegyedik. Bármely ok folytán gyullad is meg e keverék, megtörténik a robbanás, amely sokszor óriási szerencsétlenséget okoz.

Ezt a veszedelmet hárítja el a Davy-féle készülék, amely sűrű dróthálóból álló köpennyel teljesen körülveszi és elkülöníti a lámpás lángját. Ami gáz a dróthálöhengerbe nyomul, azt elégeti anélkül, hogy a körülötte levő külső levegőben bármikor is gyulladást okozna. Ez a biztosítólámpás vagy húsféle javításon ment azóta keresztül. Ha a lámpás eltörik, akkor a láng elalszik. Ha minden tilalom dacára, a bányász ki akarja nyitni, akkor is elalszik. Miért történik hát mégis annyi robbanás? Azért, mert semmiféle óvatosság nem tudja elhárítani a munkás oktalanságát, hogy az minden áron pipára ne gyújtson; éppoly elkerülhetetlen az is, hogy szikrát ne hánnyon az összeütött vasszerszám.

Nem minden köszénbányában van sújtólég. Ahol elő nem fordul, ott a közönséges lámpás használata is megengedett. Többek közt ilyen a thiers-i bánya is az anzini telepeken. Ha azonban a fejtett köszén zsíros tapintatú, úgy az bizonyos mennyiségű illanó anyagot tartalmaz, és abból bőségesen fejlődhet bányalég. A biztonsági lámpás az egyedüli eszköz a robbanások

---

¹⁶ Sir Davy Humphry: angol vegyész és fizikus (1778-1829), ő találta föl a fémhálós biztonsági bányalámpát, amely kialakásával sújtólég jelenlétére figyelmeztet.

megakadályozására, amelyek annyival veszedelmesebbek, mert a robbanások után halálos gázok töltik be messze területen a tárnákat, és ezek könnyen megfojtják még azokat a bányászokat is, akiket maga a robbanás nem ölt meg. A robbanásból támadó veszedelmes gáz: a szénsav.

Tovább haladva, Simon Ford elbeszélte a mérnöknek, mi mindent követett el célja elérése végett, és miként bizonyosodott meg arról, hogy a bányában valóban sújtólég van; előszivárog pedig a legalsó tárna végének fenekéről, a nyugati részen. És elbeszélte azt is, hogy a kiszögellő palaközeten milyen módon sikerült neki előidézni részleges robbanásokat vagy inkább bizonyos meggyulladásokat, amelyek semmi kétséget sem hagytak az iránt, hogy gázok azok, amelyek ha csekély mértékben is, de állandóan fejlődnek azon a szakaszon.

Egy órával azután, hogy a lakást elhagyták, James Starr és két társa négy mérföldnyi utat tett meg. A mérnököt úgy elfogta a vágyakozás, reménykedés, hogy eszébe se jutott az út hosszadalmassága. Hányta-vetette magában az öreg bányász közleményét, fontolgatta a bizonyítékokat, amelyek az öreg megállapodásának kedveztek. Vele együtt hitte, hogy az a folyton áradó szénhidrogéngáz bizonyára valamilyen széntelep létezését mutatja. Mert ha valami gázzal telítődött zugoly volna csak, afféle úgynevezett „szélzsák”, ami a palarétegben többször előfordul, úgy az hirtelen kiürült volna, és a tünetény már rég végetért. Szó sem lehetett ilyesmiről. Simon Ford elbeszélése szerint ott szakadatlanul fejlődik a szénhidrogén, ott hát okvetlen valamely széntelér van a szomszédságában. Következésképp a Dochart-bánya gazdagsága csakugyan nincs véglegesen kimerítve. Hanem az már megint nagy kérdés, vajon jelentéktelen avagy művelésre érdemes nagy széntelepről lehet-e szó?

Harry, aki apja és a mérnök előtt haladt, hirtelen megállt.

- No, megérkeztünk! - kiáltott föl az öreg bányász. - Végre, hál' Istennek, James úr is itt van, és meg fogjuk tudni...

Az öreg bányamester egyébiránt oly biztos hangja némileg reszketett.

- Derék Simonom - szólt hozzá a mérnök -, nyugodjék meg!... Magam is rendkívül izgatott vagyok, de azért ne vesztessük az időt!

Ezen a helyen, ahol állottak, a bánya tárnája szélesre kivájt, sötét barlangban végződött. Semmiféle akna nem törte át itt a kőzetet, és a mélyen benyomuló tárnának a fölötte elterülő Stirling megyével közvetlen összeköttetése nem volt.

James Starr nagy érdeklődéssel vette szemügyre a helyszínt.

A barlang falain még láthatók voltak a bányászcsákányok utolsó csapásainak nyomai, sőt a dinamitlyukak is, amiket a bányaművelés vége felé a sziklák letördelése végett fúrtak. A réteges kőzet rendkívül kemény volt, úgyhogy e zsákutca falait nem is kellett feltölteni vagy alátámasztani. Itt ért annak idején a munka véget, ehelyütt szűnt meg az utolsó kőszéntelér a harmadkori homok- és palarétegek között. Erről, ugyane helyről emelték ki a Dochart-bánya utolsó darab kőszénét.

- Itt, James úr - mondta csákányát fölemelve Simon Ford -, itt kell megbontanunk a kőzetréteget, mivel kisebb vagy nagyobb mélységben a falak mögött kell lennie új kőszéntelepnek, amelynek a létezését bizonygatom...

- És e sziklák felszínén állapította meg ön a bányalég jelenlétét? - kérdezte James Starr.

- Itt, itt, James úr... - felelte Simon Ford -, és csak lámpásommal kellett hozzáérnem, hogy láng lobbanjon föl belőlük. Harrynak is sikerült többször...

- És milyen magasságban? - kérdezte James Starr.

- A tárna talpától jó másfél ölnyire - válaszolta Harry.

James Starr leült egy sziklára. Miután beleszimatolt a barlang levegőjébe, olyanforma tekintetet vetett a két bányászra, mintha azoknak egyébként oly hitelre méltó szavában kételkedni volna hajlandó.

Mert hát, úgy van, a szénhidrogén nem egészen szagtalan, és a mérnök csodálkozott, hogy az ő rendkívül finom szaglása semmiféle bányalégnek nyomát nem tudja fölfedezni. Mindenesetre, ha van is ilyesmi a környező levegővel keveredve, az csak szerfölött kevés lehet. Robbanástól tehát nem kellett félniük, és így minden veszély nélkül fölnyithatták a biztonsági lámpást, hogy ugyanazt a kísérletet megtehessék vele, amit az öreg bányász már többször megtett.

Ami a mérnököt ebben a pillanatban leginkább nyugtalanította, az nem az az aggodalom volt, hogy tán sok gáz is van a levegőben, hanem az, hogy elég nincs, vagy hogy teljességgel hiányzik.

- Tévedtek volna? - mormogta magában. - De nem! Hiszen ezek a dolgukhoz jól értő szakemberek! És mégis!...

Nem minden aggodalom nélkül várakozott tehát a Simon Ford által elmondott jelenségre. De épp ekkor Harry is meglepődve észlelte, hogy a bányalégnek az a bizonyos jellegzetes szaga ezúttal teljesen hiányzik, és megdöbbenően így szólt:

- Édesapám, úgy látszik, mintha a közetrétegek közül többé nem szivárogná gáz elő!...

- Mit? Nem szivárogná!... - kiáltott föl meghökkenve az öreg vájár.

Simon Ford összeszorított ajkakkal, orrán át mély lélegzetet vett, többször is egymásután.

Egyszerre csak nagy izgalommal fölriadt:

- Add a lámpádat, Harry! - mondta a fiának.

Simon Ford fogta a lámpát, de a keze úgy remegett, mintha lázas lett volna. A lámpáról levette a körülfogó sodronyhálót, és a láng szabadon égett a levegőben.

Amint várható volt, semmiféle robbanás nem történt, hanem - ami már fontosabb - a láng se zsugorodott semmivel sem össze, holott éppen ez árulja el, ha a bányalég csekély mértékben jelen van.

Simon Ford fogta a Harry kampósbotját, annak a végére akasztotta a lámpást, és a magasabb rétegekbe emelte, ahol a könnyebb halmazállapota következtében a gáznak fölgyülemlenie kellett, ha még oly csekély mennyiségben szivárgott is elő.

A lámpa egyenes, fehér lángja azonban szénhidrogéngáznak semmi nyomát sem mutatta.

- A falakhoz! - mondta a mérnök.

- Viszem! - felelt Simon Ford, és a lámpást a falnak ama részeihez tartotta, amelyeken át maga is, fia is nemrég megállapította a gázömlést.

Az öreg bányász karja reszketett, amint a palarétegek repedései fölött jártatta a magasba tartott lámpást.

- Válts föl, Harry - mondta.

Harry fogta a botot, és lassanként odatartotta a lámpást a fal minden pontjához, ahol a kőzetrétegek hasadozni látszottak... de egyre csóválta fejét, mert sehol sem hallotta azt a könnyű sercegést, amely a fejlődő bányalég sajátsága.

Lángbaborulás sem történt, és így kézzelfoghatóan bebizonyult, hogy bányalégnek egyetlen molekulája sem ömlik át a falon.

- Semmi! - dörmögte mogorván Simon Ford, és a keze ökölbe szorult, inkább a haragtól, mint a fölsüléstől.

Harry egyszerre csak önkéntelenül fölkiáltott.

- Mi bajod van? - kérdezte sebesen James Starr.

- Betömték a pala réseit!

- Igazat beszélsz? - kiáltott föl az öreg bányász.

- Nézze csak, édesapám!

Harry csakugyan nem tévedett. A lámpa fényénél egészen tisztán lehetett látni a rések eltömését. Valami újfajta, mésszel készített ragasztóanyag hosszú vonala fehérlett a falon, és elütő voltát a ráhintett szénpor csak rosszul takarta.

- Ó! - kiáltotta Harry. - Ezt csak ő tehet!

- Ó?! - ismételte James Starr.

- Igen! - válaszolt a fiatalember. - Az a titokzatos lény, aki ide, a mi tanyánkra férközött, aki után százszor leselkedtem hiába! Ugyanaz, most már egészen biztos, aki azzal a levéllel megakart akadályozni, hogy találkozzék édesapámmal, és végül ugyanaz, aki azt a sziklát hajította ránk a Yarow-akna tárnájában! Óh! Semmi kétség többé! Ugyanannak a keze műve mindez!

Harry olyan meggyőződéssel mondta mindezeket, hogy meggyőződésében a mérnök is szinte akaratlanul és teljesen osztozott. Csak az öreg bányamester nem tudta elhinni, habár tagadhatatlan tényként álltak előtte azok a betömött rések, amelyeken még tegnap is szabadon szüremlett át a gáz.

- Fogd a csákányodat, Harry! - szólt ekkor Simon Ford. - Ugorj azután a vállamra, fiam, még elég erős vagyok ahhoz, hogy megtartsalak.

Harry tüstént értette, mire gondol az édesapja. Az öreg bányamester egészen a falhoz állott, Harry pedig a vállán termett, úgy, hogy csákányával könnyen elérte a ragaszték eléggé látható vonalát. Néhány csapást mért oda, és keresztültörte a rést, amelyet a ragaszték eltömött.

Ugyanabban a pillanatban gyöngé pukkanás hallatszott, hasonló ahhoz, amelyet a palackból kiszabaduló pezsgő okoz az a zaj, amelyet az angol bányákban hangutánzó szóval „puff”-nak neveznek.

Harry azután fogta lámpáját, és a réshez tartotta...

Gyöngé robbanás történt, és nyomában kékes szélű, vörös lángocska ugrált a fal hosszában, mint valami bolygótüz.

Harry leugrott a földre, az öreg bányamester pedig, alig bírva önmagával, megragadta a mérnök kezét.

- Hurrá, hurrá, hurrá! James úr! - kiáltotta. - Ég a bányalég! Tehát itt a köszén is!...

8. Dinamitrobbantás

Az öreg bányamester előre bejelentett kísérlete tehát sikerrel járt. Szénhidrogéngáz tudvalevőleg csakis széntelepből fejlődhet, tehát semmi kétség sem lehetett aziránt, hogy van még abból az értékes tüzelőszerből a bányában. Mennyiségét és minőségét majd a későbbi vizsgálódások fogják eldönteni.

A mérnök ezeket a következtetéseket vonta le abból a jelenségből, amelynek megfigyelésére ideérkezett. E következtetések mindenben megegyeztek azzal, amit Simon Ford már korábban megállapított.

- Úgy van - mondogatta magában James Starr -, e falak mögött szénréteg van, amelyet a mi próbafúrásaink nem tudtak elérni! Kellemetlen dolog most mindazt a sok szerszámot ide-teremteni, amely tíz esztendő óta hiányzik már a bányából!... De bánom is én! Megtaláltuk újra a már kimerítettnek hitt köszéneret, és most már művelni is fogjuk az utolsó ízéig!

- Nos, James úr - kérdezte Simon Ford -, miként vélekedik a fölfedezésünkről? Nem veszi-e zokon az alkalmatlankodásomat? Nem bánja-e, hogy még egyszer meglátogatta a Dochart-bányát?

- Nem, öreg bajtársam! - válaszolt James Starr. - Nem tékozoltuk eddig hiába az időt, hanem most mindjárt pazaroljuk, hacsak nyomban a cottage-ba vissza nem térünk. Holnap majd megint idejövünk, és dinamittal fölrobbantjuk ezt a falat. Ha megtaláltuk az új telért, és kémfúrásaink sorozata azt eléggé jelentékenynek mutatja, akkor megalapítom az Új-Aberfoyle-i Részvénytársaságot, aminek a régi részvényesek ugyancsak örülni fognak! Nem telik bele fertály esztendő, és az új telér első kosár szene napvilágot lát!

- Pompás beszéd, James úr! - kiáltott föl Simon Ford. - Az öreg bánya megfiatalodik, miként az újra férjhezment özvegyasszony! A régi idők mozgalmas élete újra visszatér; a csákányok csattognak, a robbantások dörögnek, robognak a vonatok, nyerítenek a lovak, nyikorognak a csillék és nyögnek a gépek! És én mindezt újra látni fogom, újra! Remélem, James úr, hogy a bányamesteri teendők elvégzésére nem tart már engem túl öregnek?...

- Nem, derék Simon, bizonyosan nem! Hiszen ön, régi bajtárs, még énnálam is jobban bírja!

- És, szent Mungóra! Ön lesz újra a mi „viewer”-ünk! Az új bányaüzem sok-sok esztendeig fog tartani, és adja Isten, hogy előbb hunyjam be a szememet, mintsem annak végét belátna valaki!

Az öreg bányász ujjongott örömeiben. James Starr is teljességgel osztozott abban, mindamellettt hagyta, hogy az öreg mindkettőjük helyett lelkesedjék.

Egyedül csak Harry tűnődött elmélázón. Eszébe jutottak mindazok a különös, érthetetlen dolgok, körülmények, amelyek közt az új széntelep fölfedezése megesett. És ezek nyugtalanították. Vajon mit hoz a jövő?

Másfél óra múltán James Starr két társával egyetemben visszaért a cottage-ba.

A mérnök jó étvággal vacsorázott, és kész örömmel hagyta jóvá mindazokat a terveket, amiket az öreg bányamester eléje terjesztett. Azután pedig, kivált ha nem vágyakozik annyira a másnapi reggelre, hát sehol a világon nem aludt volna olyat, mint annak a cottage-nak a végtelen csöndjében.

Másnap, kiadós reggeli után, James Starr, Simon Ford, Harry, sőt maga Madge is, az ismeretlen útra kelt. Igazi bányásmódra mentek, különféle eszközöket vittek, dinamittöltényeket is, hogy ledöntsék a sziklafalakat. Harry egyik kezében hatalmas fáklyát tartott, a másikban nagy biztonsági lámpást, amely tizenkét óra hosszáig is világított. Ez elegendő volt az oda- és visszatérésre, valamint a további kutatásokra is - ha ugyan lesz mit kutatni.

- Lássunk a munkához! - kiáltott föl Simon Ford, amint társaival a tárna végéhez érkezett.

Kezében hatalmas feszítő vasdorong volt, és azt nagy erővel forgatta.

- Megálljunk egy pillanatra - mondta James Starr. - Nézzük meg előbb, nem történt-e valami változás, és hogy a bányalég még mindig ömlik-e a sziklafalak résein keresztül?

- Igaza van, Starr úr - válaszolt Harry. - Amit tegnap eltömtek, azzal mára is megtörténhetett!

Madge leült az egyik szikladarabra, és figyelmesen nézegette a ledöntésre szánt falat.

A vizsgálódásnál kitűnt, hogy minden úgy van, ahogy azt tegnap hagyták. A közetrétegek résein semmi változás nem esett. A szénhidrogéngáz egyre ömlött a nyílásokon keresztül, habár eléggé ritkásan. Nyilván azért csak ily gyöngén, mert tegnap óta szabadon folyhatott. Mindenesetre oly csekély mennyiségű volt a gáz, hogy az a köröttük levő levegővel sújtóléggé nem változhatott. James Starr és társai tehát teljes biztonsággal láthattak dolgukhoz. Másfelől arra is számíthattak, hogy a környező levegő is egyre tisztulni fog, amint az a bánya tárnáinak magasabb rétegeit lassanként elfoglalja, és olyan nagy tömegű levegőben eloszolva, e csekély bányalég robbanást nem okozhat.

- Dologra hát! - ismételte Simon Ford.

És azzal feszítővasát úgy a falnak szegezte, hogy csakhamar pattogva hulltak alá a szikladarabok.

Ezek a rétegek jobbára homokkő és pala közé ágyazott mésztufából álltak, amint az széntelepek szélein gyakorta előfordul.

James Starr a törésben levált darabkákat vizsgáltatta gondosan, hátha ráakad bennük a kőszén valamiféle nyomára...

Ez a kezdő munka úgy órahosszat tartott, és a sziklafalon eléggé mély bevágás lett az eredménye.

James Starr azután megjelölte a dinamitnak való helyeket, az arra való lyukak fúrását pedig gyorsan hajtotta végre Harry a sziklafúróval és egy ahhoz való különös kalapáccsal. A dinamittöltényeket a fúrt lyukakba tették. Mindegyikből hosszú gyújtózsínórja nyúlt ki, kanóccal a végén. A kanócokat meggyújtották, James Starr és társai pedig kellő távolságra visszahúzódtak.

- Hej! James úr! - szólt Simon Ford. - Olyan izgalomban vagyok, hogy ki sem mondhatom! Ez az öreg szív soha, de soha így nem dobogott! Már úgy szeretném fejteni azt a szenet!

- Csak türelem, Simon - felelt a mérnök. - Nem akarna a falak mögött mindjárt valami kész tárnára is akadni?

- Bocsásson meg, James úr - válaszolt az öreg bányamester. - Én csakugyan mindent várok, ami voltaképp nem lehetetlen! Ha Harrynak és nekem olyan jó szerencsénk volt a széntelep fölfedezése körül, miért ne tarthatna e szerencse egészen végig?

A dinamit felrobbant. Tompa moraj terjedt a föld alatti folyosók hálózataán keresztül.

James Starr, Madge, Harry és Simon Ford sietve mentek a barlang falához.

- James úr! James úr! - kiáltott az öreg bányamester. - Látja! A kapu már tárva-nyitva!...

A Simon Ford hasonlatának igazolására pedig ott tátongott szemük előtt egy üreg, amelynek mélységét egyelőre megbecsülni nem lehetett.

Harry nyomban odaugrott, és bele akart bújni...

Az üreg láttára igen meglepett mérnök azonban visszarántotta a fiatal bányászt.

- Ohó, hagyjatok már időt neki, hogy a levegője kitisztuljon!... - mondta.

- Igaz! Óvakodjunk a mofettól!¹⁷ - hangsúlyozta Simon Ford.

Vagy fertályóra telt el aggodalmas várakozásban. Azután hosszú botra tűzték és az üregbe nyújtották a fáklyát. A szövétnek lángja minden változás nélkül lobogott tovább.

- No, Harry, most eredj - mondotta James Starr -, mi majd követünk.

A dinamitrobbantás által ütött lyuk untig elegendő volt ahhoz, hogy egy ember átférjen rajta.

Harry, fáklyával kezében, késedelem nélkül átbújt rajta, és eltűnt a sötétségben.

James Starr, Simon Ford és Madge mozdulatlanul figyeltek.

Végtelen hosszúnak tetsző idő múlt el. Harry nem tért vissza és nem is hívta őket. A nyíláshoz közeledve, hiába nézett azon át James Starr, még csak világosságot se látott.

Harry lába alól a föld tűnt volna el egyszerre? A fiatal bányász valami feneketlen szakadékba bukott, és szava nem ér már föl társaihoz?

Az öreg bányamester mindezekkel nem gondolva, már éppen utána akart indulni, amikor az üregben világosság tűnt föl. Kezdetben alig derengett, lassankint azonban egyre erősödött, és Harry eléjük toppant ezekkel a szavakkal:

- Jöjjön, Starr úr! Jöjjön, édesapám! Az út nyitva van Új-Aberfoyle-ba!

---

¹⁷ Mofett: a kőszénbányák mérges párolgásának neve.

9. Új-Aberfoyle

Ha a mérnökök valami emberfölötti hatalommal, úgy ezer lábnyi vastagságban, egyetlen sziklaként fölemelhetnék a föld kérgét, amelyen Stirling, Dumbarton és Renfrew megyék összes tavai, folyói, öblei és partvidékei fekszenek, úgy azt látnák, hogy e roppant fedő alatt olyan óriási terjedelmű barlang van, amilyenhez hasonló csak egyetlen egy akad széles e világon, név szerint a híres mamutbarlang Kentuckyban.

Ez a barlang száz meg száz mindenféle alakú és nagyságú üregből állott, olyanformán, mint a lép sejtjei. Számos emeletnyi, szeszélyesen elosztott cellái, sejtjei következtében akár méhkasnak is mondhatnék, csak hogy e sejtekben méhek helyett ichthyosaurusok, megatheriumok, pterodactylusok laktak a régi, özönvíz előtti korszakban; és ennek a méhkasnak sejtjeiben azok a szörnyetegek elég jól el is fértek!

A folyosóknak valóságos útvesztője kanyargott a legnagyobb összevisszaságban. Egyes folyosók magasabban emelkedtek, mint leghatalmasabb katedrálisaink boltozatai, mások az oldalhajókhoz hasonlóan alacsonyabban és tekervényesen húzódtak. Itt ezek vízszintes irányban nyúltak el, ott azok ferdén vonultak fölfelé, lefelé a szélrózsa minden irányában, és így egyesítették az üregeket, és azok közt szabad közlekedést tartottak fenn.

A boltozatokat tartó oszlopok hajtásai mindenféle stílusokat utánóztak, a másodkori földrétegben futó folyosók és boltozatos hajók közti hatalmas falak réteges palából és homokkőzetekből álltak. Ámde e használhatatlan közetrétegek közt, azok iszonyú nyomása alatt, csodálatra méltó kőszénerek haladtak, és az idegen kőszénbánya szövevényes hálózataiban annak fekete véreként keringtek. Ezek a kőszénmedencék negyven mérföldnyi hosszúságban terjedtek északról délnek, és ott, még maga a csatorna alatt is tovább folytatódtak. Fontosságukat egész mivoltában csak részleges kutatások deríthették föl, de nyilván fölül kellett múlniuk mind a cardiffi széntelepeket Walesben, mind pedig a Newcastle kőszénmedencéit is a northumberlandi grófságban.

Hozzá kell még tennünk, hogy mind e medencék kiaknázása szerfölött könnyűnek ígérkezett. Részint azért, mert a másodkori kőzettömegek különösképp előnyösen helyezkedtek el, részint pedig az ásványanyagok megmagyarázhatatlan módon osztódtak el abban a geológiai korszakban, amikor mind e tömegek megkeményültek. Ilyenformán maga a természet készítette el Új-Aberfoyle tárnáinak, folyosóinak, alagútjainak sokaságát.

Úgy van, egyedül a természet! Az ember ugyan egy pillanatra azt hihette volna, hogy itt valaképp valami, századok óta elhagyott bányára akadt, de hát ez nem úgy volt. Az emberek nem hagynak el ilyen kincsesbányát!... Emberi természetek sohasem rágták, fűrték a skót föld belsejének e részeit, magának a természetnek a remekműve volt ez a csoda. Mert, amint már esett szó róla, ehhez a csodához sem az egyiptomi korszak földalatti építkezései, sem a római világ katakombái nem hasonlíthatók, hanem egyedül csak az a híres mamutbarlang, a maga húsz mérföldnél nagyobb terjedelmével, kétszázhuszonöt utcájával, tizenegy távával, hét folyójával, nyolc zuhatagával, harminckét feneketlen szakadékkal és ötvenhét dómjával, amelyek egyikének-másikának boltozata ötödfélszáz lábnál is magasabban lebeg.

Mint ez a barlang, olyan volt Új-Aberfoyle is; nem embernek, hanem magának a Teremtőnek munkája.

Ilyen volt az új birtok, valami hasonlíthatatlan gazdagság, amely annak fölfedezésével egyetemben az öreg bányamester tulajdona volt. A régi bányában való tíz évi tartózkodás, ritka szívósságú kutatás, föltétlen hit és csodálatos bányászati ösztön, mindezek együttesen vezethettek csak eredményre ott, ahol annyi más zátonyra jutott. De hát a bányaművelés utolsó éveiben, amikor James Starr vezetése alatt annyi próbafúrást végeztek, miért hagytak föl azokkal épp itten, közvetlenül az új telep küszöbén? Hát az véletlen volt, az a véletlen, amely az effajta kutatásoknál oly nagy szerepet játszik.

Bármint történt, ott volt Skócia belsejének az a földalatti grófsága, és lakhatóságához más se kellett, mint a napvilág vagy annak hiányában valami különös csillagzatnak a fénye.

Vizei bizonyos mélyedésekben foglaltak helyet, nagy tavakat alkottak, magánál a Katrine-tónál is nagyobbakat, mely épp fölöttük terült el. Kétségkívül e tavak vizei nem hullámoztak, mint a folyóvizek, és hullámtörésük se volt. Valamely gótikus stílusú vár sötét képét sem tükrözték vissza. Nyírek, tölgyesek nem hajlongtak partjaikon, hegyek sem vetették rájuk hosszú árnyékukat, hajók nem barázdálták, semmiféle világosság nem csillámlott vissza vizükből, a Nap nem hatotta át mélyüket fényes sugaraival, valamint a Hold sem kelt föl soha látóhatáruk fölött. És mégis, a mélységnek e tavai, ha szellő nem is fodrozta tükrüket, valamely elektromos csillagzatnak a fényénél egyáltalán nem lettek volna kedvesség híján, és az őket összekötő csatornákkal egyetemben igen szépen egészítették ki ez idegen tartomány földrajzát.

Igaz, hogy növényzet táplálására egyáltalában alkalmatlan volt e föld alatti világ, hanem lakóhelyet, azt az emberek egész sokaságának adhatott. És ki tudja, hogy egykoron majd e mindig közepes hőmérsékletű helyiségek, Aberfoyle elhagyott tárnái, miként Newcastle, Alloa vagy Cardiff telepei is kimerülésük után nem lesznek-e menedékei az Egyesült Királyság szegény népének?

10. Oda és vissza

Harry biztatására James Starr, Madge és Simon Ford szinten átbújtak azon a szűk nyíláson, amely az új széntelet összekötötte a Dochart-bányával.

Miután átjutottak, elég tág folyosó kezdetén találták magukat. Olyan volt az, mintha csákánnyal és kapával emberi kéz vájta volna ki valamely új széntelet kiaknázása végett. A fölfedezők első gondolata csakugyan az volt, hogy különös véletlen folytán nem valamely régi köszénbányába jutottak, amelynek létezéséről a megye legöregebb bányászai se tudtak.

Nem! Ezt a folyosót a geológiai rétegek „gazdálkodták ki”, akkor, amikor a másodkori kőzetek lerakódása történt. Talán valamely zuhatag folyásának útja volt az a folyosó egykor, amikor a felszín vizei keveredtek az elsüllyedt erdőségekkel; azután utóbb kiszáradt vagy pár ezernyi lábbal mélyebben új utat fűrt magának a gránittömegek között. Könnyű légáramlás volt érezhető a folyosón, ami arra vallott, hogy valami természetes szelelőn át közlekedik a külső levegővel.

Ezt a helyes észrevételt a mérnök tette, hanem az már mindnyájuk nézete volt, hogy az új bánya szellőztetése igen könnyű lesz. Ami pedig a bányaléget illeti, amely minap a sziklafal rései közt átszüremlett, hát az - úgy látszik - csak valami „tömlő” gáza lehetett, és máris kiürült.

Az bizonyos, hogy a folyosó levegőjében immár semmi nyoma nem maradt. Mindazonáltal óvatosságból Harry csak azt a biztonsági lámpát hozta be magával, amely egyébként egymagában is tizenkét óra hosszat világíthatott.

James Starr és társai boldogságban úsztak. Minden vágyuk csodával határos módon teljesült. Köröskörül mindenféle köszönet láttak. A nagy megindulás szótlanná tette őket, még az öreg Simont is. A jó öreg túlárado örömet szavak helyett csak ámuló fölkiáltásokkal bírta kifejezni.

Talán meggondolatlanul tették, hogy e kriptá mélységeibe mindjárt úgy behatoltak. De hát hogy is gondoltak volna a visszatérésre! A folyosó jól járható volt és szinte egyenes. Semmiféle szakadék nem zárta el útjukat, és semmiféle „puff” nem riasztotta őket vészes leheletével. Semmi okuk sem volt, hogy megtorpanjanak, és James Starr, Madge, Harry és Simon Ford órahosszat jártak úgy, hogy az ismeretlen alagútban bármiféle jel is tájékoztatta volna őket.

És bizonyosan még tovább is mentek volna, ha ekkor nem érnek a végére annak a tágas folyosónak, amelyet belépésük óta követtek.

A folyosó valamilyen roppant üregbe torkollott, amelynek magasságát vagy mélységét még hozzávetőlegesen sem becsülhették föl. Hogy a kőzetrétegek milyen magasságban boltozzák ezt a nagy barlangot? Hogy a szemben levő falak milyen távolságban vannak?... Mindabból a mindent elborító sötétség mit sem engedett látni. Lámpájuk világa mellett mindössze annyit állapíthattak meg, hogy fölfedezett dómjuk nagy kiterjedésű holt vizet fed - valamilyen tavat vagy beltengert -, amelynek magas, festői sziklapartjai azonban szintén elvesztek a sötétségben.

- Állj! - kiáltott föl Simon Ford, miközben hirtelen megtorpant. - Egyetlen lépés még, és mindnyájan talán valami feneketlen mélységbe zuhanunk!

- Pihenjünk egy kicsit, barátaim... - ajánlotta a mérnök. - Azután jó lesz, ha a cottage-hoz való visszatérésre is gondolunk...

- A lámpásunk még tíz óra hosszat világít, Starr úr - jegyezte meg Harry.

- Hát jól van, de pihenni mindenesetre pihenjünk - válaszolta James Starr. - Megvallom, hogy az én lábam már igen kívánja! - Hát magát, Madge, ez a hosszú gyaloglás egyáltalában nem fárasztotta el?

- No, azért egy kicsit, James úr... - válaszolta a megtermett skót asszony. - Mi egyébként megszoktuk a régi bányában való kutatás közben, hogy egész nap járunk-kelünk...

- Bah! - tette hozzá Simon Ford. - Madge tízszer ekkora utat is megtesz, ha kell!... Hanem azt gondolom, James úr, hogy az én közleményem mégiscsak megéri e fáradságot? Merje mondani, James úr, hogy nem, no, merje mondani!...

- Hej, öreg barátom, régóta nem volt nekem ilyen nagy örömem! - felelt a mérnök. - Ami keveset e csodálatos kőszételepből idáig fölfedeztünk, az azt bizonyítja, hogy a terjedelme... legalábbis ami hosszát illeti... igen jelentékeny.

- Szélessége és mélysége nem kevésbé, James úr! - tette hozzá Simon Ford.

- Azt majd később fogjuk megtudni.

- No, én jót állok érte! Gondoljon csak az én régi bányászösztönömre, sohasem csalódtam én abban!

- Örömet elhiszem, Simon - mondta a mérnök mosolyogva. - De különben, amennyire a mi rövid és fölületes fölfedezésünkéből ítélhetek, máris annyi bányászni való van itt, hogy évszázadoknak fog munkát adni!

- Évszázadoknak! - kiáltott föl Simon Ford. - Meghiszem én azt, James úr! Ezer esztendő, de még több is elmúlik, mire ebből a mi új bányánkából az utolsó darabka köszönet kiaknázzák!

- Adj a Isten! - mondta rá James Starr. - Ami pedig a szén minőségét illeti, amint a falak mentén mutatkozik...

- Kitűnő az, James úr, kitűnő! - vágott közbe Simon Ford. - Nézze csak meg, nézze!

És beszéd közben a csákánnyal kivágott egy szilánkot abból a fekete sziklából.

- Nézze! Nézze! - ismételte, a darabkát a lámpához tartva. - Hogy fénylik e kőszén felülete! Hiszen nekünk itt kátrányanyagokkal tele kövér szénbányánk lesz! És ez szinte törmelék és por nélkül omlik darabokra! Hej, James úr, tíz-husz esztendő alatt itt olyan telep lesz, amely kemény versenyre kel Swansea-vel, de még Cardiffal is! A fogyasztók meg törni fogják magukat érte, és mivel kevesebbe kerül a bánya művelése, nyilván másoknál olcsóbban is árusíthatják!...

- Csakugyan - szólt Madge, amikor kezébe vette a kőszéndarabot, és hozzáértő szemmel vizsgálta -, ez igen jófajta kőszén... Hozd el, Simon, hozd csak el a lakásunkra! Azt akarom, hogy a bánya első darabja a mi húsleveses fazekunk alatt égjen!

- Jól mondtad, feleség! - válaszolta az öreg bányamester. - És majd meglátod, hogy én nem tévedtem!...

- Starr úr - kérdezte azután Harry -, képes-e tájékozódni ebben a hosszú folyosóban, amelyet az új szénbányába való lépésünk óta idáig követtünk?

- Nem, fiam - felelt a mérnök. - Iránytűvel megállapíthattam volna főirányát, de iránytű nélkül úgy vagyok, mint valami hajós a sík tengeren ködös időben, amikor a Nap hiánya miatt nem tudja meghatározni a helyzetét.

- Biz az úgy van, James úr!... - szólt Simon Ford. - Mindazonáltal arra kérem, hogy a mi helyzetünket ne hasonlítsa ahhoz a hajóséhoz, akinek a lába alatt mindig és mindenütt feneketlen mélység örvénylik. Mi szilárd földön állunk, és sohasem kell félnünk az elmerüléstől!

- Nem akarom vele bántani, jó Simon bátyám - felelte James Starr. - Távol álljon tőlem még a gondolat is, hogy Új-Aberfoyle bányáját valamilyen sántító hasonlattal kisebbítsem! Nem akartam vele semmi mást mondani, mint azt, hogy nem tudjuk, hol vagyunk.

- Mi Stirling megye fölszíne alatt vagyunk, James úr - válaszolta Simon Ford -, és azt olyan bizonyosan tudom, hogy...

- Pszt!... - szólt Harry, megszakítva a bányamester szavát.

Mindnyájan figyeltek, csakúgy, mint a fiatal bányász. Harry éles hallású fülét tompa zaj ütötte meg, ami olyan távoli mormogásféle. James Starr, Simon és Madge szintén hallották már. Úgy rémlett, mintha a fölöttük levő tömör kőzetrétegekben gördülne valami és bármilyen gyenge volt is a nesz, annak gyorsulását, majd lassulását egész határozottan meg lehetett különböztetni.

Pár pillanatig szótlanul álltak, és füleltek mind a négyen.

Egyszerre csak Simon Ford fölkiáltott:

- Szent Mungóra!... Hát máris bányázkocsik robognak Új-Aberfoyle vasúti sínein?

- Édesapám - szólt Harry -, nekem úgy tetszik, mintha ez a zaj partokhoz ütődő hullámvérésből származnék...

- De hiszen mi nem vagyunk itt tenger alatt! - kiáltott föl az öreg bányamester.

- Ott nem vagyunk - felelt rá a mérnök -, de már abban semmi lehetetlenség, hogy esetleg a Katrine-tó alatt ne legyünk.

- Úgy hát e helyütt a kőzetréteg okvetlenül olyan vékony, hogy még a víz zajgása is áthallatszik rajta?

- Igen vékony, valóban - válaszolt James Starr -, és ez lesz az oka e barlang tágasságának is.

- Igaza lehet, Starr úr... - szólt Harry.

- Különben, odafenn igen rossz idő van - szólt újra James Starr -, és az úgy fölkorbácsolhatja a tó vizét, mintha a Forth-öböl hullámai volnának...

- Ej, bánom is én! - szólt Simon Ford. - Ez a kőszénteleg azért semmivel sem lesz rosszabb, mert egy tó alatt terül el. Hiszen az se lenne első eset, ha köszönet keresve az ember, magának az óceánnak a partjai alá jutna! Amikor mi egyre-másra minden mélységet, magának az Északi-csatornának az alattságát is fölforgatjuk, mi rossz lehetne ebben?

- Helyes a mondás, Simon! - kiáltott föl a mérnök, aki nem bírta ki, hogy a bányamester elragadtatásának láttán el ne mosolyogja magát. - Úgy lesz, egyenest a tenger vize alá fogjuk vágni a tárnainkat! Átlyuggatjuk az Atlanti-óceán fenekét, mint valami rostát! Bányászcsáká-nyainkkal összekötjük magunkat az Egyesült Államokban élő testvéreinkkel magának az óceánnak a feneke alatt! És végül beássuk magunkat egész a Föld középpontjáig, hogy annak utolsó darabka szenét is kitermeljük!...

- James úr, ön engem kinevet? - tudakolta Simon egészen elszontyolodva.

- Dehogyan nevetem ki, jó Simon bátyám, dehogy nevetem! Hanem hát önt a lelkesülés egészen a lehetetlenségig elragadta! Álljon csak meg, térjünk vissza a valósághoz, az is igen szép. Hagyjuk itt a szerszámainkat, majd megtaláljuk máskor, most pedig térjünk vissza a cottage-ba!

Ez idő szerint nem is akadt ott más teendő. A mérnök majd később, egész szakasz bányással, mindenféle szükséges eszközökkel ellátva föltárja Új-Aberfoyle bányáját. Most a Dochart-bányába való visszatérés látszott a legokosabb dolognak. Nehéz pedig az sem lesz. A folyosó szinte egyenesen vezetett a dinamittal ütött lyuk felé. Semmilyen eltévedéstől tehát nem kellett tartaniuk.

Ám abban a pillanatban, amikor a mérnök a folyosó felé fordult, Simon Ford megállította.

- James úr - mondta neki -, látja ön ezt a hatalmas barlangot, ezt a föld alatti tavat, amely fölé a sziklaboltozat borul, és a lábunknál ezeket a pontokat, amiket a tó vize füröszt? Nohát! Erre a helyre teszem át én lakásomat, ezen a helyen építek magamnak új cottage-t, és ha jó cimborák követik példámat, úgy esztendő múlva a mi ős skót hazánknak egy faluval többje lesz!...

James Starr mosolyogva hagyta jóvá Simon Ford tervét, majd kézen fogta, és mindhárman befordultak a folyosóba, ahol Madge már előljárt. Igyekeztek, hogy visszajussanak hamar a Dochart-bányába.

Az első mérföldnyi úton egészen könnyen haladtak. Harry járt elől, és magasan feje fölött tartotta a lámpát. Gondosan követte a főfolyosót, és soha nem tévedt a szűk alagutakba, amelyek tőlük jobbról-balról nyíltak. A visszatérés ugyanolyan könnyűnek látszott, mint az odamenetel, amikor egy váratlan baleset egyszerre kétségbeejtő helyzetbe sodorta a fölfedezőket.

Amint Harry éppen magasabbra emelte lámpását, erős légáram támadt, olyanforma, mintha láthatatlan szárnycsapások okozták volna. A huzat által keményen megcsapott világítószerszám kiesett Harry kezéből, a folyosó sziklás talajára bukott, és összetört.

James Starrt és társait azonnal teljes sötétség fogta körül. Lámpájukból az olaj kiömlött, annak hasznát többé nem vehették.

- Ejnye, Harry! - dörögte Simon Ford. - Hát azt akarod, hogy a nyakunkat törjük ki hazatértünkben?

Harry egyetlen szót sem felelt. Elgondolkodott. Vajon ez az eset is annak a titokzatos lénynek a mesterkedése-e? Tehát itt, ezekben a mélységekben is otthon van az az ellenség, akinek fölfoghatatlan rosszindulata egyszer még a legnagyobb bajokat képes rájuk zúdítani? Micsoda érdeke lehet abban, hogy az új széntelepek kiaknázására irányuló minden kísérletet megghiúsítani törekszik? Ámbár mindez esztelenségnek látszott, de a jelenségek mégis mellette tanúsítottak, és úgy szaporodtak, hogy hovatovább a puszta föltevést a bizonyosság váltotta föl.

Akárhogy vesszük, a fölfedezők helyzete elég komiszra fordult. Abban a tökéletes sötétségben körülbelül öt mérföldnyi utat kellett megtenniük ama folyosó mentén, amely a Dochart-bányához vezetett. Azután még órányi út volt előttük egész a cottage-ig.

- Folytassuk utunkat! - szólt Simon Ford. - Egyetlen pillanatnyi vesztegetni való időnk sincs. Tapogatódzva fogunk menni, mint a vakok. Eltévednünk lehetetlen. Azok a mi utunkba torkolló alagutak igazi vakondjárások, és ha a főfolyosót követjük, föltétlenül elérjük azt a nyílást, amelyen át ide bejutottunk. És azután, az már a mi régi bányánk. Azt már jól ismerjük, és Harry vagy én nem első ízben járjuk azt meg sötétségben. Különben ott meg fogjuk találni elhagyott lámpásainkat is. Tehát föl, induljunk! Harry, te mégy elől... James úr, kövesse őt... Madge, te utánuk, én pedig zárom a menetet. El ne szakadjunk egymástól, egyik a másik vállát vagy könyökét érintse!

Mindenki némán vette tudomásul az öreg bányamester utasításait.

Amint mondta, úgy tapogatódzva csakugyan nem téveszthették el az utat. Szemük helyett a kezüket kellett használniuk, és bízniuk Simon Ford és Harry második természetévé vált ösztönében.

James Starr és társai tehát megindultak az említett sorrendben. Szótlanul haladtak, de annál többet foglalkoztak gondolataikkal. Napnál világosabb, hogy valamilyen ellenségük üldözi őket. De hát kicsoda, és milyen módon védekezhetnek titokzatos támadásai ellen? Ilyesféle, eléggé nyugtalanító gondolatok töltötték be agyukat. Mindamellett egyetlen pillanatra se bátortalanodtak el.

Harry széttárt karral, biztos lépésekkel ment elől. Egyik faltól a másikig követte a folyosót. Ha oldalt valamiféle suvás vagy barlang mutatkozott, belépése helyett előbb kezével kiismerte a hajlást annak ívéből, a barlangot annak szűk voltáról, és így folyamatosan az egyenes úton maradt.

Körülbelül két óra hosszat tartott ez a nehéz visszatérés abban a teljes sötétségben, amelyben a szem éppenséggel semmit nem láthatott. Így latolgatva az eltelt időt és számításba véve útjuk lassúságát is, James Starr úgy vélte, hogy társaival egyetemben annak az átbújó lyuknak közelében kell lenniük.

Valóban, csaknem ugyanabban a pillanatban Harry megállt.

- Végre-valahára tehát elértük ennek a folyosónak a végét? - kérdezte Simon Ford.

- El, apám... - válaszolt az ifjú bányász.

- Nos, hát megtaláltad azt a nyílást, amelyen át Új-Aberfoyle és a Dochart-bánya közlekedik?

- Nem találom!... - felelte Harry, akinek a keze tapogatódzva járt, de mindenütt csak teljesen zárt falba akadt.

Az öreg bányamester néhány lépést tett előre, hogy maga is megtapogassa a réteges falat.

Egyszerre csak önkéntelen kiáltásban tört ki.

Vagy a fölfedezők tévedtek el mégis visszatérő útjukban, vagy a dinamittal tört lyukat falazta be hirtelen valaki!

Bármiként történt is, James Starr és társai foglyul estek Új-Aberfoyle börtönében!

11. A lidércek

A fenti események után egy hét múlva James Starr barátait nagy nyugalanság fogta el. A mérnök eltűnt, és senki sem gyanította, hogy miért. Annyit megtudtak cselédjeitől, hogy a Granton-Pieren hajóra szállt; arra is rájöttek a *Prince of Wales* kapitánya révén, hogy Stirlingben kiszállt. Hanem azon túl James Starnak minden nyoma elveszett. Simon Ford levele a titoktartást ajánlotta, és a mérnök csakugyan senkinek sem szólt arról, hogy az aberfoyle-i bányákba utazik.

Edinburgh-ben semmi másról nem beszéltek annyit, mint a mérnöknek e megmagyarázhatatlan eltűnéséről. Sir W. Elphiston, a „Royal Institution” elnöke közölte barátaival James Starnak azt a levelét, amelyben tudatta vele, hogy a Társaság legközelebbi ülésén nem vehet részt. Két-három ilyesfajta levél másoktól is került elő, de mindezek csak azt bizonyították - ami egyébként is nyilvánvaló volt -, hogy James Starr eltávozott Edinburgh-ből; de hogy hová, arra nézve semmi fölvilágosítást nem adtak. Egy ilyen embernek minden szokásával ellenkező távolléte már elejétől fogva feltűnő volt, és mennél tovább tartott, annál nagyobb nyugalanságot okozott.

Hogy a mérnök az aberfoyle-i telepeket látogatta meg, arra a gondolatra egyik barátja se juthatott. Mindenki tudta róla, hogy mennyire nem akarja látni sem egykori munkásságának színhelyét. Soha a lábát se tette a földjére, attól a pillanattól, amikor annak az utolsó kosár szenét is a napvilágra emelték. Mivel azonban a gőzösről mégis Stirling állomásnál szállt le, hát mindenesetre ezen a tájon is kutatni kezdtek utána.

Minden kutatás hasztalannak bizonyult. Senki sem emlékezett, hogy látta volna a mérnököt ezen a vidéken. Egyedül Jack Ryan adhatott volna fölvilágosítást, aki Harry kíséretében találkozott vele a Yarow-akna egyik lépcsőfokán. Ám, tudvalevőleg, az a jókedvű fiú a Melrose-majorban dolgozott, negyven mérföldnyire délnyugatra Renfrew megyében, és sejtelve sem volt arról a nyugalanságról, amit James Starr eltűnése keltett. Jack Ryan tehát egy héttel a cottage meglátogatása után is folytatta volna az ő vidám dalolását az Irvine-klán estéin, ha ugyan őt magát is valami nyugalanság el nem fogja a következő időszakban.

James Starr nemcsak a fővárosban, hanem egész Skóciában is sokkal tekintélyesebb, nagyrabecsült férfiú volt, semhogy bármi, ami őrá vonatkozott, észrevétlen maradhatott volna. A főváros lord-mayorjai¹⁸, a városi tanács, a hivatalnokok és tanácsosok, köztük sokan a mérnöknek jó barátai, most már tüzetesebb kutatáshoz fogtak. Ügynököket menesztettek szanaszét a vidékre, de így sem értek el semmit sem.

Nem maradt más hátra, mint James Starra vonatkozó hirdetéseket közzétenni Anglia legkiválóbb újságaiban, amelyekben a mérnök személyleírásán kívül közölték azt a napot is, amelyen elhagyta Edinburgh-t. Azután vártak és vártak. Mindez nagy izgalmat keltett. Az angol tudósvilág nem is volt már távol attól a gondolattól, hogy egyik legjelesebb tagjának végleg nyoma veszett.

Amikor James Starr személye ilyen nagy nyugalanságot keltett, ugyanakkor Harry személyisége sem volt kisebb érdeklődés tárgya. Csakhogy a nyilvánosság nagy közönsége helyett az öreg bányamester fia csupán Jack Ryan pajtásainak jókedvét zavarta meg.

---

¹⁸ Lord-mayor: főpolgármester.

Emlékezhetünk még, hogy amikor a Yarow-aknában találkoztak, Jack Ryan meghívta Harryt az egy hét múlva következő irvine-kláni búcsúra. Harry a meghívást elfogadta, és határozottan megígérte, hogy részt vesz az ünnepségen. Jack Ryan jól tudta, hogy barátja olyan ember, aki ha szavát adta, hát azt meg is tartja.

Az irvine-i búcsú el is múlt azóta; volt ott ének, tánc, százféle multság, nem is hiányzott abból semmi és senki, csak Harry Ford.

Jack Ryan szinte haragudott már Harryre, mert jó pajtásának az elmaradása egészen megrontotta jókedvét is. Először történt meg vele, hogy miatta belesült egyik énekének közepébe, és vajmi gyöngye sikert aratott, holott máskor és rendszeren a legnagyobb elismeréssel fogadták a szereplését.

Azt is meg kell itt jegyeznünk, hogy Jack Ryan szeme elé sohasem kerültek azok az újságok, amelyek James Starr eltűnését hirdették. A jó fiú csakis Harry elmaradása miatt aggódott, mert jól tudta, hogy igen-igen fontos dolognak kellett annak lennie, ami megakadályozta Harry eljövetelét. Jack Ryan el is határozta, hogy az irvine-i búcsú után mindjárt másnap a glasgow-i vasúton leutazik a Dochart-bányához, és bizonyára meg is teszi, ha útját nem állja az a véletlen esemény, amely csaknem az életébe került.

Történt pedig vele *december 12-e* éjjelén a következő, igazán olyan furcsa dolog, amely ugyancsak fellovalta a babonás hitűeket, akik pedig szép számmal akadtak a melrose-i majorban.

Irvine valami hétezer lakosú tengerparti városka, a Clyde-öböl bejáratánál fekszik, a hirtelen beszögellő skót partok egyikén. Kikötőjét a magaslatok jól védik a gyakori szelek ellen, és hatalmas fénysugarak világítják meg olyasfajta óriási világítótornyról, amely biztosan irányítja révbe az ügyes hajóst. Ritka is a partokon a hajótörés, és a kisebb-nagyobb helyi hajók még sötét éjszakákon is minden baj nélkül közlekedhetnek akár a Clyde-öbölből Glasgow-ba, akár pedig az irvine-i öbölbe.

Ha valamely helységnek történelmi múltja van, bármilyen szerény legyen is az, és várát egykor Stuart Róbert lakta, akkor vannak romjai is.

A romokban pedig kísértetek járnak Skóciában mindenütt. Legalábbis így hiszik ezt általában mind a felföldi, mind az alföldi lakosok.

Ennek a partvidéknek a legrégibb és egyúttal leghírhedtebb romja volt az az említett Stuart-féle várrom, közismert nevén: a Dundonald-kastély.

Történetünk idejében ez a Dundonald-kastély már régóta romokban hevert, és falai közt a környék minden csavargó rossz szelleme fölütötte tanyáját. Senki sem ment meglátogatni a tenger fölött magasan kiemelkedő sziklafalakat, habár azok a városkától csak két mérföldnyire meredeztek. És ha netán valamelyik idegennek jutott eszébe ilyesmi, hát az kereshette maga az utat, mert Irvine lakosai a világ minden kincséért se vezették oda. Ezt a rettegést pedig leginkább a vár bizonyos „lidércei” okozták, akiknek hátborzongató rémtetteiről nem egy történet forgott közszájon.

A babonásabb emberek azt bizonygatták, hogy látták, a saját két szemükkel látták a képzeletbeli teremtményeket. Természetes, hogy Jack Ryan is ezek közé tartozott.

Való igaz, hogy időről időre hosszú lángnyelvek villództak föl hol az egyik félig leomlott fal oldalán, hol pedig annak a toronynak csúcsán, amely a dundonaldi romok fölött uralkodott.

Hanem vajon emberi alakot öltöttek-e azok a kósza tüzek, mint ahogy a babonás hiszékenyek bizonyígtatták? Megérdemelték-e a „lidérc” elnevezést, ahogy a skót partok lakosai emlegették őket? Mindezt nyilván csak a bűbájhívó agyvelők képzeltek, és valamicske tudomány könnyen megmagyarázhatta volna ezt a természeti jelenséget.

Akármin is, azokat a „lidérceket” nagyon tisztelték vidékszerthe, és híre járt, hogy némelykor, kivált sötét, viharos éjszakákon, szilaj éneket, boszorkánytáncot rögtönöznek a romok között. Jack Ryan, bármilyen derék legény volt is különben, bizony nem merte volna dudájával kísélni azt az éneket-táncot.

- Elég azoknak a vén Nick! - szokta mondani. - Nem szorult az arra, hogy én is pokoli bandájába álljak!

Könnyen elgondolhatjuk, hogy a téli esték beszélgetései közepette milyen gyakran szóba keveredett ez a boszorkányhistória. Magának Jack Ryannak egész műsorozata volt e lidércek regéből, és sohasem jött zavarba, ha efféle rettentő tüneményekről szavalt avagy dalolt.

Most, az irvine-i búcsú utolsó estéjén is, amikor különböző italok, ale, brandy, whisky bővében folytak, Jack Ryan nem mulasztotta el, hogy előrántsa kedvenc tárgyát, a lidércek históriáit, hallgatóinak roppant gyönyörűségére és megborzongatására.

Az estélyt a melrose-i major egyik tágas pajtájában tartották, közel a tengerparthoz. Az egybesereglettek között hatalmas koksztűz égett egy terjedelmes, háromlábú vaspléh tartón.

Künn cudar, viharos idő tombolt. Heves délnyugati szél korbácsolta a tenger hullámain, míg fölöttük sűrű köd hömpölygött tova. A koromsötét éjszakában semmilyen fény nem hatolt át a felhőzetten, ég, föld, hullám, minden összeolvadt a mély sötétségben. Olyan orkán dühöngött, amelyben az irvine-i öböl mentén szerfölött nehezen köthetett ki hajó, ha ugyan a partok felé hajtó szélben egyáltalán az öbölbe bejutni merészkedett.

A kis irvine-i kikötőnek egyébiránt sincs nagy forgalma - legalábbis nagyobb, több tonnás hajók alig szoktak megfordulni ott. A kereskedelmi hajók, akár a vitorlások, akár a gőzösök, általában valamivel északabbra fordulnak a partokhoz, ha a Clyde-öbölben kikötni akarnak.

Ezen az éjjelen mégis, az egyik künnrekedt halász, nagy csodálkozására olyan hajót vett észre, amely egyenesen a partok felé igyekezett. Ha hirtelenében napvilág támad, már nemcsak csodálkozással, hanem ijedelemmel látta volna, hogy a hajó összes fölsvont vitorláival, szél irányában rohan a kikötőnek. Ha elhibázza az öböl bejáratát, ott az óriási parti sziklák közt sehol menedéket nem találhat! És ha az óvatlan kapitány még tovább is ilyen iramban közeledik, hogyan kanyarodhat el hajója a partoktól?...

Az esti társaság épp oszladozott Jack Ryan legutolsó hajmeresztő rémhistóriája után. A hallgatóság, eltelve a hallott kísértetekkel, szellemekkel, olyan rémült hangulatba jutott, hogy babonás képzelgéseiknek megfelelően máris állandóan úgy hitte, mintha az ördög szánkáznék a hátán...

Abban a pillanatban éles sikoltások hallatszottak kívülről.

Jack Ryan nyomban félbeszakította elbeszélését, és mindnyájan kisiettek a pajtából.

Mélységes éjszaka borult a tájra. Szélkavarta esőpászmák rohantak végig a partokon.

Két vagy három halász, a léglökések ellen sziklákba fogódzva, tele torokból kiabált.

Jack Ryan és társai feléjük futottak.

A kiabálás voltaképp nem a major lakóinak szólt, hanem ama hajó matrózainak, akik öntudatlanul vesztük felé száguldottak a tajtékzó habokon.

Csakugyan, néhány kábelnyi¹⁹ távolságban valamilyen sötét tömeg suhant. Lámpásai elhelyezéséből következtetve, vitorlásnak kellett lennie, mert a gőzösöknél szokásos fehér fény hiányzott a főárboc csúcsáról, és csak a hajó tatján sziporkázott zöld, orrán pedig vörös színű jelzés. Látni lehetett, hogy a hajó teljes sebességgel nekiront a parti szirteknek.

- Veszélybe került a vitorlás?... - kiáltotta Jack Ryan.

- Nagy veszélybe!... - felelte az egyik halász. - És ha most fordulni akarna is, az már nem sikerülhet!...

- Jeleket nekik, jeleket! - kiáltott az egyik asszony.

- Jeleket?! De hát mivel?! - felelt a halász. - Ebben a zivatarban lehetetlen égvé tartani a fáklyát!

E hirtelen szóváltás közben is egyre folyt a hahózás. De hát ebben a zivatarban hogy is lehetett volna azt meghallani? Semmi módja nem látszott, hogy megakadályozhatnák a vitorlás hajótörését.

- De hát miért is kormányoznak így? - kiáltott föl egy hajóslegény.

- Szándékosan akarnak talán a vízfénékre jutni? - szólt a másik.

- Lehetséges, hogy a kapitány nem ismeri az irvine-i világítótorony tüzeit? - kérdezte Jack Ryan.

- Úgy kell lennie - válaszolt az egyik halász -, annál is inkább, mert semmi sem téveszthette meg, hacsak nem...

A halász be se fejezte a mondatot, amikor Jack Ryan borzalmas ordításban tört ki. Meghallotta talán a vitorlás legénysége? Azon már nem segíthetett, a hajót lehetetlen volt már kitéríteni a sötétben is fehéresen tajtékzó hullámok sodrából. Jack Ryan azonban nem is a hajónak szánta üvöltését utolsó intésül, ahogy hallgatói hihették volna.

Jack Ryan ugyanis hátat fordított a tengernek, társai hasonlóképp cselekedtek, és mindnyájan a partoktól befelé, úgy fél mérföldnyire eső pontra szegezték tekintetüket.

Az pedig Dundonald vára volt. Ódon tornyának a tetején hatalmas tűzláng lobogott a szélben.

- A lidérc! - óbégatták hűledezve a babonás emberek, ahányan csak voltak.

Őszintén szólva, ahhoz ugyan jó adag képzelőerő kellett, hogy abban a lángban valami emberi formát lássanak. Tüzes zászlóként lobogott az a szélben, és néha úgy rémlett, mintha elszállna a toronyról, kialudni akarna, majd, pillanattal később, kékes széleivel újra csak megfogódzott benne.

- A lidérc! A lidérc! - ordibálták a halálra ijedt halászok és parasztok.

Most aztán kiderült minden. A vitorlás legénysége a sűrű ködben tájékozatlanul, az irvine-i világítótorony tüzeinek nézte azokat a lángokat, amelyek a Dundonald-vár tetején égtek. Azt hitte, hogy a tíz mérfölddel északabbra eső öböl bejáratánál van, és ezért futott teljesen egyenes partnak, amely semmi menedéket nem nyújthatott!

Mit lehetne tenni a megmentésére, ha ugyan az idő még elegendő volna? Talán a romok közé kellene fölmenni és eloltani azt a tüzet, nehogy azt mások is összetévesszék az irvine-i világítótoronnyal!

---

¹⁹ Kábel: a tengeri mérföld egytized része, 185,2 méter.

Kétségkívül, ennek azonnal való végrehajtása segíthetne; de hát ezek közül az emberek közül ki gondolna arra? És ha gondolna, ki merne szembeszállni a lidérccel? Hacsak Jack Ryan nem, aki bátor legény, és derekas dolgok végrehajtásában nem akadályozta babonás és hiszékeny volta sem.

Minden késő volt. Szörnyűséges reccsenés hallatszott az elemek tombolása között.

A hajó farával a vízfenékbe ütdött. Lámpásai kialudtak. A tajtékzó hullámok fehérítő vonala pillanatra megtörött. A hajó teste törte azt meg, amely oldalára feküdt és elakadt a sziklazátonyok közt.

És ugyanabban a pillanatban, nyilván csupa véletlen összetalálkozásával, a torony hosszú lángja eltűnt, mintha valami szélroham oltotta volna ki erőszakkal. A tenger, az ég, a part, egyszeriben minden-minden mélységes sötétségbe borult.

- A lidérc! - kiáltotta még egyszer, utoljára Jack Ryan, amikor ez a természetfölöttinek tetsző tűnemény hirtelen elenyészett.

Hanem aztán ugyanazok a babonás skótok, akiket bátortalanná tett a képzelt veszedelem, visszanyerték bátorságukat, amikor saját fajtájuk valószínű veszedelmét látták. A fűkevesztett elemek nem riasztották vissza őket. Derekukra kötött kötelekkel a hullámok közé vetették magukat - eltelve hősiséggel csakúgy, mint babonával -, és igyekeztek megmenteni a hajótörötteket.

Szerencsésen sikerült is, habár közülük egyik-másik - köztük a derék Jack Ryan is - ugyan csak komoly zúzódásokat szenvedett a sziklákon. De hát sikerült, és a hajó kapitányát nyolc emberével egyetemben ép egészségben a partra szállították.

A hajó, a *Motala* nevű norvég brick fával megrakodva a glasgow-i öbölbe igyekezett.

Az eset csakugyan úgy történt. A kapitányt megtevesztette az a dundonaldi váron lobogó tűz, és a Clyde-öböl helyett egyenesen a zárt partnak tartott.

És a *Motala*-ból mihamar csak gazdátlan hajóroncsok úszkáltak, azokat is gyorsan összetörte a hullám a parti szirtsorok agyarái közt.

12. Jack Ryan kutatásai

Jack Ryant három megsebesült társával egyetemben a melrose-i majorba szállították, és ott nagy gonddal ápolták.

Jack Ryan sérült meg köztük leginkább, mert épp abban a pillanatban, amikor derekán a kötéllel a vízbe vetette magát, a háborgó hullámok elragadták és a parti sziklához csapták. Kis híja, hogy társai nem halottként vonhatták a partra.

A jó fiú így néhány napig kénytelen-kelletlen ágyban maradt - bármily kellemetlennek is találta. Mivel azonban az éneklést nem tiltották el, sőt megengedték, hogy énekeljen, amennyi csak tetszik: így hát türelemmel viselte baját, és a melrose-i major éjjel-nappal visszhangzott jókedvű danájától. Magából az esetből pedig azt az eleven tanulságot vonta le, hogy ugyan-csak őrizkednie kell azoktól a gonosz szellemektől, manóktól, akiknek abban telik kedvük, hogy mindenféle bajt zúdítsanak a szegény világra, és akiknek rovására véste a *Motala* elpusztulását is. És bizony rosszul járt volna vele bárki, aki azt vitatta volna, hogy azok a lidércek nem is léteznek, és az a láng, bármily hirtelen tört is ki a romokból, az mégsem más, mint természetes tűnemény. Semmiféle okos érvelés erről meg nem győzte volna őt. Társai pedig nálánál is jobban megerősödtek balhitükben. Mindnyájuk szerint a lidérc volt az, amely gonosz szándékkal a parthoz csalogatta a *Motalát*. Azt pedig ezért büntetni akarni annyi volna, mint pénzbírsággal sújtani a tomboló vihart! E kísértetek üldözésére hozhatnak a hatóságok annyi rendeletet, amennyi csak tetszik: azért senki se veti fogságba a lánglidércet, és senki se verheti láncra a testetlen kísértetet!... És, hozzá kell tennünk, hogy minden további vizsgálódás - legalábbis ebben az esetben - azt látszott igazolni, hogy itt valóban csak valami természetfölötti tűneményről lehet szó.

A hatóság ugyanis kötelességszerűen vizsgálatot tartott a *Motala* elpusztulásának ügyében, és sorra kihallgatta annak a tanúit. Valamennyi szemtanú megegyezett abban, hogy a hajótörést a Dundonald-várkastély romjainak természetfölötti tűneménye, a lidérc okozta.

Gondolhatjuk, hogy a törvényszék nem elégedett meg az ilyen magyarázattal. Semmi kétsége sem volt a tekintetben, hogy ott a romok között csakis valamilyen természeti jelenség történni lehetett. Csakhogy az a dolog véletlenből vagy rosszakaratból történt-e? Ezt igyekezett megállapítani a vizsgálóbíró.

Ez a szó pedig, hogy „rosszakaratból”, ne lepjen meg senkit. Nem is valami messze kell visszamenni a breton partok történetében az ilyen föltevés igazolása végett. Bizonyos gazemberek ott a breton partokon arra a mesterségre kaptak, hogy a partok zátonyaira csalogatták és aztán kifosztották a hajókat. Némelykor gyantás máglyát gyújtottak éjjelenként, s annak a fényével zavarták meg úgy a hajó útját, hogy az menekülni többé nem tudott; máskor pedig szarvasmarhát bocsátottak szabadjára, szarvaira kötözött fáklyával, és így ejtették tévedésbe a hajóst. Ez utóbbi eljárásnak természetesen nem egy hajótörés lett a következménye, aminek a hasznát azután a gazok látták. Az igazságszolgáltatásnak kellett végül is közbelépnie, és csak a legszigorúbb büntetésekkel lehetett kiirtani ezt a barbár szokást.

E körülmények közt nem volt-e lehetséges, hogy itt is valamely gonosz kéz vetemedett a régi gazemberség fölújítására?

Ilyesféle elméletek voltak azok, amiket a rendőrség emberei Jack Ryanról és társairól gondoltak. Ezek maguk is az előzetes vizsgálati kihallgatásoknál két részre oszlottak: az egyik

rész vállvonogatással elégedett meg, más részük, a félénkebbek pedig azt jövendőlgették, hogy e kutatásokkal bizonyára még újabb és még nagyobb szerencsétlenségek okozására ingerlik a bosszúálló kísérteteket.

Mindezek dacára az előzetes vizsgálatok a legnagyobb gonddal folytak tovább. A rendőrség emberei fölkeresték a dundonaldi várkastélyt, és ott a legszigorúbb vizsgálódásba fogtak.

Az előjáróság mindenekelőtt az után kutatott, hogy nincsenek-e ott valamilyen nyomok. Nem bukkantak azonban ott a legkisebb nyomra se, se régire, se újra; bár a csak iménti esőtől még nedves föld elárulta volna a legcsekélyebb lábnyomot is.

- A kísértetek nyomát?!... - kiáltott föl Jack Ryan, amikor meghallotta az első vizsgálat eredménytelenségét. - Hiszen az éppen annyi, mintha valaki a mocsárvilág nyomdokait akarná megtalálni a mocsarak vizén!

Az első vizsgálódások tehát semmilyen eredményre nem vezettek. Az is igen kétségessé vált, hogy a továbbiaknak lesz-e hát eredményük.

Ezek után annak a megállapítására került sor, hogy micsoda úton-módon gyújtottak tüzet ott, annak a vén toronynak tetején; miféle éghető anyagokat hordtak oda össze, és végül, hogy az a tűz miféle maradványokat hagyott maga után.

Az első pontra nézve semmit se találtak. Sem gyufával, sem papírdarabokkal ott tüzet nem gyújtottak!...

A második pont ügyében is ugyanúgy jártak. Szénának, szalmának vagy fadaraboknak híre sem volt, pedig akkor éjjel nyilván sok ilyesmit kellett hordani a tűzre.

Ami a harmadik pontot illeti, az se tudott a történetekhez több világosságot adni. Sem hamunak, sem tüzet fogó anyagnak semmiféle nyoma, maradványa nem akadt, és így még annak a tűznek a helyét sem tudták megtalálni. Semmiféle feketeség, üszök vagy korom nem mutatkozott sem a földön, sem a sziklákon. Úgy hát talán a gonosztevő a kezében tartotta a tüzet? Ez is igen valószínűtlennek látszott, mert a tanúk szerint óriási lánggal égett az, olyan lánggal, hogy minden sűrű köd dacára a *Motala* legénysége észrevette több mérföldnyi távolságból is...

- Nagyszerű! - kiáltott föl Jack Ryan. - A lidércnek hát gyufára lett volna szüksége?!... Hiszen a szellem csak egyet fűj, és lángba borul körülötte a levegő! Annak a tűznek pedig soha hamuja nem marad!...

A nagy gonddal megejtett vizsgálódásnak más se lett hát az eredménye, mint hogy újabb legenda járult a régiekhez - legenda, amely megörökítette a *Motala* elpusztulását, és vitathatatlanul újra bizonyította, hogy márpedig lidércek csakugyan vannak.

Eközben Jack Ryan is fölgyógyult, aminthogy egy olyan erős testalkatú, derék fiú nem is tudott sokáig fekvőbeteg lenni. Az a pár zúzódás és ficam nem kényszeríthette, hogy tovább is az oldalán feküdjék, mint ameddig mégis illett. Meg aztán nem is volt érkezése betegnek lenni! Márpedig ha az ember nem ér rá, hát akkor nem is beteg, kivált azon az egészséges skót alföldön!...

Jack Ryan tehát ismét talpra állt. Mielőtt azonban rendes foglalkozásához látott volna a melrose-i majorban, előbb bizonyos tervét akarta végrehajtani. Meg akarta ugyanis látogatni Harry pajtását, hogy megtudakolja tőle, miért maradt el az irvine-i búcsúról? Mert ez az elmaradás nem volt csak olyan magától értetődő dolog egy Harry-féle embernél, aki ha valamit ígért, hát azt mindig meg is tartotta. Azután az is valószínűtlen volt, hogy az öreg bányamester fia ne hallott volna beszélni a *Motala* pusztulásáról, amit nagy részletességgel világgá kürtöltek az újságok is. Okvetlenül tudnia kellett arról, hogy Jack Ryan részt vállalt a

matrózok megmentésében, és közben rosszul is járt; és bizonyára nagy részvétlenség Harry részéről, hogy mindezek dacára őt, Jack Ryant, jó barátját, még csak egy baráti kézszorításra se látogatta meg a majorban!...

Ha azonban Harry nem jött el, akkor nyilván nem is jöhetett.

Jack Ryan ezt olyan meggyőződéssel bizonyosra vette, hogy előbb tudott volna kételkedni a lidércekben, mint Harryról ilyen részvétlenséget föltenni.

Így hát a szerencsétlenség utáni harmadnapon fölkerekedett a majorból, és vidám danával haladt útján, mint akinek semmi baja nincsen. Teli tüdőből dalolta nótáit, énekét vígan visszahangozták a parti sziklák, és így ért a vasúthoz, amely Glasgow-n át vitt Stirlingbe és Callanderbe.

Amint az állomáson várakozott, a falakra több helyt is fölragasztott hirdetmény ötlött a szemébe, a következő szöveggel:

„Ez év december 4-én James Starr mérnök Edinburgh-ból a Prince of Wales-re szállt Granton-Piernél. Ugyanazon a napon kiszállt róla Stirlingben. Azóta nyoma veszett.

Minden rája vonatkozó fölvilágosítást kérünk a Royal Institution elnökségéhez intézni Edinburgh-be.”

Jack Ryan megállt az egyik hirdetmény előtt, és a meglepődés nem csekély jelei közt kétszer is elolvasta.

„Starr úr!” - kiáltott föl magában. - Csakugyan, december 4-én találkoztam vele Harryval együtt a Yarow-akna létráin! Annak pedig tíz napja! És annyi idő óta nem került volna vissza? Ez lesz a nyitja annak is, hogy az én barátom miért nem jött el az irvine-i búcsúra!

Nem vesztegette idejét a James Starra vonatkozó levélírással, hanem a vonatra ugrott azzal az eltökélt szándékkal, hogy mindenekelőtt a Yarow-aknába siet.

Azt fogja tenni, és ha kell, hát leereszkedik egészen a Dochart-bánya fenekéig, hogy megtalálja barátját és vele James Starr mérnököt is.

Három óra múlva Callandernél leszállt a vasútról, és szapora léptekkel ment a Yarow-akna felé.

„Azóta nem kerültek elő!...” - mondogatta magában. - De hát miért nem? Valami akadályozza őket ebben? Vagy tán valami szerfölött fontos dolog tartóztatja őket ott lenn, a köszénbánya mélyében? Meg kell tudnom!

És óra se telt bele, amikor Jack Ryan jó hosszú lépteivel már a Yarow-aknánál járt.

Külsőleg semmi változás. Ugyanaz a mélységes csönd az akna bejáratánál. Semmi élőlény ezen az elhagyatott helyen.

Jack Ryan szemügyre vette az épületromot, amely az aknanyílás fölött emelkedett. Belenézett az akna mélyébe... nem látott semmit. Hallgatódzott... semmi neszt sem hallott.

- És a lámpásom! - kiáltott föl egyszerre. - Az sincsen vajon a helyén?

Jack Ryan ugyanis külön lámpást tartogatott a felső lépcsőkanyarulat egyik szögletében, azzal szokott ő látogatóba járni a bányába.

Az a lámpás eltűnt.

- Lám csak, az első kellemetlenség! - dünnyögte Jack Ryan, és különös nyugtalanság fogta el.

Azután, minden babonás volta mellett is, tétovázás nélkül így szólt:

- De lemegyek én, még ha a poklok mélységes fenekénél is sötétebb volna ebben a bányában!...

És ezzel kezdett alászállni a hosszú létrasorozaton, amely a sötét aknába vezetett.

Hogy ennyit merészelhetett, azt annak köszönte, hogy még mindig nem feledte el a régi bányászszokásokat, és jól ismerte a Dochart-bányát is. Igen óvatosan lépkedett lefelé. Lábával minden létrafokot kipróbált, lévén azok egyike-másika korhadóban. Egyetlen hibás lépésnek halálos bukás lett volna a következménye a másfél ezer lábnyi mélységben.

Minden lépcsőkanyarulatot megolvasott, amit már elhagyott, és úgy ment tovább, lassan-lassan, az alább következő létraszakaszra. Igen jól tudta, hogy lába csak akkor éri az akna fenekét, ha már a harmincadikat is megjárta.

Csak egyszer ott legyenek - gondolta magában -, onnét már könnyű a cottage-t megtalálni, hiszen ott van az a főtárna végében.

Jack Ryan ilyenformán elért a huszonhatodik kanyarulatig, következésképp tehát úgy kétszáz lábnyi távolságban járt még az akna talpától.

E helyről is lenyújtotta a lábát, hogy elérje a következő huszonhetedik létrának a legfelső fokát. Hanem itt, bármiként lóbálta is lábát az ürességben, semmi támpontot nem ért.

Jack Ryan letérdelt a kanyarulatra. Kezével kereste a létra felső végét... Hiába.

Nyilvánvalóvá lett, hogy a huszonhetedik létra nincsen a helyén, következésképp azt onnét elvitte valaki.

- A vén Nicknek kellett itt járnia! - mondta magában, és bizonyos borzongás futott át testén.

Fölállt, és szétterjesztett karral, hallgatódzva akart mindenáron kifogni a vak sötétségen. Aztán az jutott eszébe, hogy ha ő nem tud lemenni, úgy hát a bánya lakói se tudnak följönni!... Mert ezeken a létrákon kívül semmiféle más közlekedési út nincsen a megye fölszíne és a bánya feneke között! Ha a Yarow-akna legalsó létráit az ő utóbbi látogatása után hamarosan elszedték, mi történhetett Simon Forddal, feleségével, fiával és a mérnökkel? James Starr huzamos elmaradása nyilván bizonyítja, hogy nem is hagyta el a bányát azóta, amikor a Yarow-aknában találkozott vele. De hát hogyan, ennyi időre volt-e élelmiszer a cottage-ban? A boldogtalanok, másfél ezer lábnyi mélységben a föld alatt elzárva, nem vesztették-e el már életüket is?!...

Ezek a gondolatok nyilalltak át Jack Ryan agyán. Belátta, hogy egymagában nem juthat a cottage-ba. Vajon bűnös szándékkal történt-e ennek a közlekedésnek a megszakítása? Alig volt kétsége felőle. Akárhogyan is, az előljáróság értesítését találta legsürgősebb kötelességének.

Jack Ryan lehajolt a lépcsőkanyarulatról.

- Harry! Harry! - kiáltotta torkaszakadtából.

A visszhang több ízben is elzengte a Harry nevet, azután a Yarow-akna távoli mélységeiben végül is elhallgatott.

Jack Ryan gyorsan végigfutotta a felső létrákat, és újra a napvilágra jutott. Pillanatot sem vesztett. Egyfuttában tért vissza a callanderi állomásra. Szerencséjére pár perc múlva jött az edinburghi gyorsvonat, és délutáni három órakor már a főváros polgármestere előtt állt.

Ott jegyzőkönyvbe foglalták a jelentését. Azok a határozott részletek, amiket elbeszél, tanúskodtak tájékoztatása igazságáról. Sir W. Elphiston, a Royal Institution elnökét, aki James Starrnak nemcsak a kartársa, hanem egyúttal legjobb barátja is volt, szintén értesítették, és ő magának igényelte a kutatás vezetését, mondván, késedelem nélkül indulniuk kell a Dochart-bányába. Több hivatalnokot bocsátottak rendelkezésére, akik lámpásokkal, csákányokkal, hosszú kötélletrákkal és jófajta szíverősítőkkel ellátva készültek föl. Azután Jack Ryan vezetésével, mindnyájan közvetlenül az aberfoyle-i vasúton indultak el.

Sir W. Elphiston, Jack Ryan és társaik még az este a Yarow-akna bejáratához érkeztek, leszálltak egész a huszonhetedik létraszakaszig, tehát oda, ahol Jack Ryan néhány órával azelőtt állt.

Hosszú kötelek végére kötött lámpásokat bocsátottak onnét az akna mélyébe, és így megállapították, hogy a négy utolsó létra csakugyan hiányzik.

Semmi kétség nem lehetett az iránt, hogy a felszín és a bánya belseje közti közlekedést szándékosan megszakították...

- Mire várakozunk, uram?... - kérdezte türelmetlenül Jack Ryan.

- Mi a lámpások visszahúzására várakozunk, édes fiam - válaszolt Sir W. Elphiston. - Azután leszállunk a legalsó tárnába, és te fogsz vezetni bennünket...

- A cottage-ba! - kiáltott Jack Ryan -, és ha kell, hát a bányának akár a legvégső szurdokába is!...

A lámpások fölvonatása után a hivatalnokok a kötélletrákat a lépcsőkanyarulathoz kötözték és lebocsátották az aknába. Azok a következő lépcsőkanyarulaton megálltak. Így azután leszállhattak egyikről a másikra.

Mindazonáltal ez sem ment nagy nehézségek nélkül. Jack Ryan volt az első, aki azokra a himbálódzó kötélletrákra hágott, és az első, akinek a lába a bánya fenekét érintette.

Sir W. Elphiston és a hivatalnokok ugyancsak örültek ennek.

A Yarow-akna kör alakú alja teljesen üresnek mutatkozott, és Sir W. Elphiston nem kevésbé lepte meg Jack Ryan kiáltása:

- Nicsak, itt a létrák néhány darabja, és azokat félig elégették!...

- Elégették?! - ismételte Sir W. Elphiston. - Valóban, itt a rég kihűlt hamujuk is!...

- Mit gondol, uram?... - kérdezte Jack Ryan. - James Starr mérnök úrnak állt-e valamiképp érdekében, hogy elégesse a létrákat, és minden összeköttetést megszakítson a külvilággal?!...

- Nem! - felelte Sir W. Elphiston mélyen elgondolkodva. - Előre, fiam, a cottage-ba! Ott megtudjuk majd, hogy mi az igazság!...

Jack Ryan a válla közé vonta a fejét, mint az olyan ember, akit a hallottak nemigen győztek meg. Azután kivette az egyik hivatalnok kezéből a lámpást, majd gyorsan előre haladt a Dochart-bánya főtárnáján át.

Mindnyájan követték.

Negyedóra múlva Sir W. Elphiston és társai elértek abba a barlangba, amelynek az alján Simon Ford cottage-a épült. Semmilyen fény nem világította meg az ablakait.

Jack Ryan gyorsan az ajtóhoz sietett, és betaszította.

A cottage üres volt.

Megvizsgálták a homályos lakás helyiségeit. Sehol semmiféle erőszaknak nyomát nem látták. Minden a szokott helyén állott, mintha maga az öreg Madge is ott lett volna. Élelmiszer is bőségesen akadt, annyi mindenestre, hogy Ford családjának futotta volna több napra is...

Hanem a cottage lakóinak távolléte igazán megmagyarázhatatlan volt. Nem lehetne-e valami úton-módon legalább azt megállapítani, hogy mikor távoztak el belőle? De igen, mivel Madge úgy szokta meg ebben a naptalan környezetben, ahol nem váltakozott nappal és éjjel, hogy kereszttel jelölje meg naptárának minden elmúlt napját.

Az a naptár a szoba falán lógott. Azon az utolsó kereszt december 6. napja előtt állott; más szóval, egy nappal James Starr megérkezése után, amit Jack Ryan is megerősíthetett. Világos lett ebből, hogy Simon Ford, felesége, fia és vendége december 6-án, vagyis tíz napja, elhagyták a lakást, és azóta vannak távol tőle. Föl lehetett-e tenni, hogy a mérnök vállalkozása mellett valamilyen új bányakutatás tartóztatja őket ilyen huzamosan távol? Nem, bizonyosan nem.

Sir W. Elphiston legalábbis így gondolkozott. Miután a cottage-ban mindent apróra végigvizsgáltak, csakugyan nagy zavarba jöttek, hogy már most mihez fogjanak?

Mélységes sötétség vette körül őket. Csakis a kutatók kezében mozgó lámpák ide s tova sikló fénysávja küszködött az áthatolhatatlan feketeséggel.

Jack Ryan hirtelen elkiáltotta magát.

- Nézzék csak! Nézzék!... Ott!... Ott!...

És ujjával egy eléggé erősen világító pontra mutatott, amely ide-oda mozgott a tárna távoli sötétségében.

- Barátaim, utána annak a lángnak! - vágta rá Sir W. Elphiston.

- Kísértetek tüze! - magyarázta aggodalmasan Jack Ryan. - Mire való volna utána futni? Úgyse érjük el azt soha!

A Royal Institution elnöke és a tisztviselők, lévén kevésbé babonások, utánaeredtek a mozgó tűznek. Jack Ryan is vitézül eltökélte magát, és ezen az úton se maradt utolsónak.

Hosszú és fáradalmas üldözés következett. A nyeles szövétnek mintha valami apró termetű emberke vitte volna, aki azonban annál fürgébben szaladt. Minden pillanatban eltűnt valamelyik töltés mögött, majd utána újra csak megjelent egy másik keresztfolyosó fenekén. Hirtelen félreugrásokkal hiúsította meg egyre, hogy hajszolói szemmel tartsák. Nem egyszer úgy látszott, hogy végképp eltűnt, majd meg újra előkerült nyeles lámpájának élénk világossága. Mindent összevéve, alig valamivel közelíthették meg, és Jack Ryan szentül hitte nem is ok nélkül -, hogy egyáltalán nem is érhető az el.

Egy órai ilyen hasztalan kergetőzés folyamán Sir W. Elphiston és társai a Dochart-bánya délnyugati részébe nyomultak be. Oda jutottak ekkor már ők is, hogy szinte azt hányták-vetették magukban, vajon nem valami megfoghatatlan kobold vagy manó üzi-e velük játékát?

Most azonban mégis úgy látszott, mintha fogyna a távolság köztük és a bolygó láng közt. Elfáradt-e az a félénk, talányos lény, vagy csupán csak csalogatni akarja maga után Sir W. Elphistont és társait, mint ahogy - úgy lehet - ugyanő csalogatta el a cottage lakóit is? Ezt a kérdést bajos lett volna eldönteni.

Akármit is, amikor a tisztviselők észrevették, hogy csökken a távolság, még nagyobb erőfeszítéssel igyekeztek utána. A mindaddig kétszáz lépésnél is távolabb eső világosság hirtelen alig ötven lépésnyire bukkant föl tőlük. Ez a távolság is egyre fogyott. A lámpás vivője is

mindjobban látszott. Némelykor, ha visszatekintett, fölismerhetővé váltak emberi arcának bizonytalan vonásai, és ha csak valamilyen bányaszellem nem öltötte föl az emberi alakot, úgy Jack Ryannak is be kellett látnia, hogy itt természetfölötti lényről szó sem lehet.

Akkor aztán a többen is jobban sietve biztatta társait:

- Hamar, barátaim! - kiáltotta. - Elfáradt! Bizonyosan elérjük, és ha beszélni is olyan jól tud, mint menekülni, akkor sokat beszélhet nekünk!...

Hanem az üldözés azután még bajosabb lett. Valóban, itt, a bánya végén, a keskeny alagutak akképp keresztezték egymást, mint valami útvesztőben. Ebben az útvesztőben az a lámpásvivő egész könnyen elmenekülhetett üldözőitől. Csak lámpását kellett eloltania, és meghúzódnia valamelyik sötét sziklaodú fenekén.

- Föltéve, hogy csakugyan menekülni akar tőlünk - gondolkozott Sir W. Elphiston -, hát miért is nem teszi meg?

Ha eddig az a megfoghatatlan lény ezt a lépést nem tette meg, hát nyomban eltűnt abban a pillanatban, amikor Sir W. Elphiston agyában az a kérdés megfogamzott. Az üldözést tovább folytató hivatalnokok csaknem ugyanakkor egy szűk nyíláshoz értek, amely a palás kőzet rétegei közt mutatkozott az egészen keskeny folyosónak a legvégén.

A lámpásokat megvizsgálni, az előttük tátongó nyíláson átbújni, mindazt Sir W. Elphistonnak, Jack Ryannak és társainak pillanatok alatt sikerült.

Ám alig tettek vagy száz lépést egy amannál sokkal tágabb és magasabb folyosóban, amikor hirtelen megtorpanak.

Ott feküdt előttük, a fal mentén elterülve, négy emberi test, talán már hulla!

- James Starr! - szólt Sir W. Elphiston.

- Harry! Harry! - kiáltott föl Jack Ryan, és a barátja testére borult.

Ők voltak, valóban: a mérnök, Madge, Simon Ford és Harry Ford, akik ott mozdulatlan feküdtek.

De aztán az egyik test megmozdult, és hallani lehetett az öreg Madge szavának lassú mormogását:

- Maguk! Maguk azok, valahára!...

Sir W. Elphiston, Jack Ryan és a hivatalnokok hozzáláttak a mérnöknek és társainak a föl-élesztéséhez; cseppet csepp után nyelettek velük abból a szíverősítő folyadékból.

És az csaknem azonnal sikerült is nekik. A szerencsétlenek, tíz nap óta Új-Aberfoyle börtönébe zárva, a kimerültségtől szinte halálra váltak.

Hogy a hosszú fogságban mégsem pusztultak el, az úgy esett - beszélte el később James Starr Sir W. Elphistonnak -, hogy háromszor is találtak maguk előtt egy-egy kenyert és korsó vizet! Kétségkívül, az a gondos lény, akinek az életükkel tartoztak, még tovább is gondoskodhatott róluk!...

Sir W. Elphiston pedig azon töprenkedett magában, hogy vajon az is annak a megfoghatatlan lámpás lénynek a munkája volt-e, aki őket éppen arra a helyre csalogatta, ahol James Starr és társai feküdtek.

Akármint is történt, a mérnök, Madge, Simon Ford és Harry Ford fölépültek. - Visszavezették őket a cottage-ba ugyanazon a szűk nyíláson át, amelyet az a lámpavivő úgy látszik, szándékosan mutatott meg Sir W. Elphistonnak.

Hogy pedig James Starr és társai nem tudtak ráakadni arra a lyukra, amelyet dinamittal nyitottak maguknak, azt az okozta, hogy azt a nyílást valaki nagy szikladarabokkal elzárta, és a nagy sötétségben sem a helyet fölismerni, sem a sziklákat eltávolítani nem tudták.

Amíg ugyanis ők a tágas barlangot kutatták, addig valamilyen ellenséges kéz szándékosan elzárt minden közlekedést a régi és az új Aberfoyle közt!

13.

Coal-City

Három esztendővel az elbeszélte események után, a Joanne vagy Murray-féle útikönyvek, mint valami „nagy látványosságot” ajánlották a Stirling megyében megforduló számos utazónak, hogy látogassák meg az új-aberfoyle-i kőszénbányákat.

Sem az Óvilág, sem az Újvilág semmiféle országának a kőszénbányája nem nyújtott ahhoz hasonló, különös látványt.

Elsősorban is a látogató minden veszedelem és fáradság nélkül juthatott a bányaművelés helyére, a megye felszínétől másfél ezer lábnyi mélységre.

Két mérföldnyire Callandertől délnyugatra, egy menedékes alagút bejárata nyílt, tornyosakkal, párkányzatokkal és egyéb díszítményekkel ékesítve: ez a tágas, lassú lejtésű alagút vezetett egyenesen abba a csodálatos barlangvilágba, mélyen a skót föld belsejébe.

Kettős vágányon, vízműtől hajtott kocsik tartották fenn a közlekedést óráról órára a felszín és a föld alatti helyiség között, amelyet, talán kissé hivalkodva is, „Coal-City”-nek, azaz a Kőszénvárosnak hívtak.

A látogató, ha leért Coal-Citybe, ott olyan környezetbe jutott, ahol az elektromosság játszotta a főszerepet: az fűtött és világított.

Mert bármilyen nagy számú szelelőakna nyílt is fölötte, mégsem juthatott le azokon át annyi napfény, amennyi megvilágíthatta volna Új-Aberfoyle sötét zugait. Hanem azért tündöklő világosság töltötte azt be mindenütt, erős elektromos áram gócai árasztották fényüket a napfény helyett. Ezek csüngtek a boltozatok ívein, ilyenek ragyogtak a természetes oszlopokhoz erősítve, és valamennyit elektromagnetikus gépekkel fejlesztett áram táplálta szakadatlan. Mint Napok és csillagok fénylettek, csillogtak, és együttesen bőséges világosságot vetettek az alatti birodalomra. És ha a pihenés ideje elérkezett, egyetlen árammegszakító elegendőnek bizonyult, hogy mesterséges éj boruljon a kőszénbánya mélységeire.

Mindezek a készülékek, nagyok és kicsinyek, légüres térben működtek, azaz fény-íveik a környező léggel sehol érintkezésbe nem kerültek. Ez arra volt jó, hogy ha esetleg annyi bányalég keverednék is a levegőbe, amely robbanást szülne, azért robbanástól egyáltalán nem kellett tartaniuk. Ez az elektromos erő látta el kivétel nélkül mind az ipari, mind a házi élet sokféle szükségletét, és pedig Coal-City házaiban csakúgy, miként Új-Aberfoyle művelés alatt álló tárnáiban.

Azt mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy azok a sejtelmek, amiket annak idején James Starr az új bánya kőszéngazdagságát illetőleg kifejezett - mind teljesültek. A kőszénerek gazdagsága kiszámíthatatlan nagyságú volt. A bányák a nagy barlangtól nyugatra estek, Coal-Citytől úgy negyedmérföldnyire, ott fogtak először a munkához. Így hát a helyiség nem feküdt a bányaművelés központjában. A mélymunka és a felszíni munka lég- és szállítóaknak útján egyenes összeköttetésben állott, és ezek révén érintkeztek a különféle emeletek összes tárnái is a felszínnel. A nagy alagút, a maga vízműtől hajtott vasútvonalával pusztán csak Coal-City lakosainak szállítására volt berendezve.

Ki-k emlékezhethet még arra, hogy milyen volt az a különös alakú nagy barlang akkor, amikor az öreg bányamester és társai az első kutatás alkalmával alatta megálltak. Fejük fölött mint valami óriási templom kupolája, fölségesen emelkedett a sziklaboltozat gerinces íveivel. A kupolát tartó oszlopok fokozatosan olvadtak össze a réteges sziklatetőkkel úgy háromszáz lábnyi magasságban - tehát az egésznek a magassága körülbelül egyezett annak a kentucky-i barlangnak a „Mamut-dóm”-jával.

Tudvalevőleg abban az óriási csarnokban - amely az összes amerikai föld alatti helyiségek legnagyobbja - ötezer ember kényelmesen elfér. Új-Aberfoyle eme részében ahhoz hasonlóak voltak az arányok, sőt a helyiségek elrendezése is. Csakhogy annak a híres barlangnak bámulatra méltó cseppkövei helyett itt a szem mindenfelé duzzadó köszénerekbe ütközött, amelyek kibuggyanni látszottak a fölöttük nyugvó réteges kőzetek szörnyű nyomásától. A legfeketebb szurokszen törési lapjai, kidudorodásai szinte ragyogtak az elektromos fénysugarakban.

E hatalmas boltozat alatt mély tó terült el, terjedelmét tekintve a Mamutbarlang „Holt-tenger”-éhez hasonló. A tó átlátszó vizében nyüzsgött a sok vak hal, és James Starr azt Malcolm-tavának nevezte el.

Ilyen volt az az óriási terjedelmű barlang, ahol Simon Ford az ő új cottage-ját fölépítette, és azt az edinburgh-i Princes-street legszebb palotájával sem cserélte volna el. A házikó a tó partján feküdt, és öt ablaka a látóhatáron túl terjedő tó sötét vizére nézett.

Két hónap múlva Simon Ford cottage-ának a szomszédságában új épület emelkedett: James Starr háza. A mérnök testtel-lélekkel csüggött Új-Aberfoyle-bányán. Ott akart lakni maga is, és ugyancsak elkerülhetetlen dolognak kellett annak lennie, amiért ő a fölmenetelre elszánni tudta magát. Itt élt ő igazában, az ő bányászvilága környezetében.

Az új széntelegek fölfedezése után a régi bánya munkásai is hátat fordítottak ekének és boronának, hogy újra megragadják a bányászcákányt és kalapácsot. Odacsalogatta őket az a bizonyosság, hogy ott soha nem lesz munkanélküliség; édesgette őket a nagy kereset, amellyel a szerencsés bányaüzem kecsegtette a dolgos munkásembert: így hát elhagyták a föld színét a föld alattért, letelepültek ők is a bányában, amely a maga hatalmas természeténél fogva, mindnyájuk befogadására alkalmasnak bizonyult.

A bányászok téglaházai egymástól kis távolságra, festői rendetlenségben szóródtak széjjel; egyesek a Malcolm-tó partján emelkedtek, mások azokon a magaslatokon, amelyek szinte úgy támogatták a boltozat oldalfalait, mint ahogy a székesegyházakét támogatják a gyámívek. A sziklát bontó csákányosok, a köszöntet hordó talicskások, a munkavezetők, a folyosókat kipárnázó ácsok, az utakra ügyelő útesinálók, a kiaknázott odúkat holtkövel betömő töltők és végül mindazok a munkások, akik a mély munka sok sajátos dolgát végzik: egymás után Új-Aberfoyle-ba költöztek, és lassanként megalapították Coal-City városát a Katrine-tó keleti vége alatt, Stirling megye északi részén.

Amolyan flamand falura formáldzott, amint ott a Malcolm-tó mellett feküdt. Valamennyi épület fölött a Szent Egyed tiszteletére emelt kápolna uralkodott egy magas, óriási szikla tetején, amely annak a föld alatti tengernek a vizében füröszttötte a lábát.

Szó sincs róla, hogy ez a föld alatti város, amelyet a magas boltozatokról csüngő, sziklaoszlopokra erősített, élénk fényű elektromos napjai, csillagai világítottak meg, valamilyen csodálatos, kissé idegenszerű látványt nyújtott, és teljesen igazolta Murray vagy Joanne útikönyveinek az ajánlatát. Tódultak is oda a látogatók sokan.

Mondanunk sem kell, hogy Coal-City lakói büszkék voltak az ő városukra. Csak igen ritkán távoztak el belőle, utánozták ebben is Simon Fordot, aki sohasem akarta elhagyni. Az öreg bányamester azzal állt elő, hogy „odafönn” mindig csak esik és - ismerve az Egyesült Királyság időjárását - nem mondhatjuk, hogy állítása nem felelt meg a valóságnak. Új-Aberfoyle csalá dai tehát jól érezték magukat. A három esztendő alatt olyan jólétre vergődtek, amilyent odafönn sohase tudtak volna elérni. És a kisbabák, akik a munka megkezdése óta születtek, sohasem jártak még fönn, a külső levegőn.

Ezekről mondta aztán Jack Ryan:

- No lám, ezek a gyerekek már másfél esztendeje elhagyták a szopást, és mégsem jöttek még napvilágra!

Meg kell ugyanis jegyeznünk ez alkalomból, hogy Jack Ryan az elsők közt volt, akik a mérnök fölhívására idesereglettek. Az a jókedvű fiú kötelességének tartotta, hogy folytassa a régi mesterségét. A melrose-i major tehát elvesztette dalnokát és dudását, amit azonban nem úgy kell érteni, mintha Jack Ryan ezentúl többé nem énekelt volna. Sőt még inkább! Azoknak az új-aberfoyle-i jó visszhangoknak ugyancsak volt mit visszhangozniuk a kő-tüdejükkel!...

Jack Ryan Simon Fordék új cottage-jában lakott. Egy szobácskát ajánlottak föl neki annak idején, ő pedig egyszerű, független emberként, minden teketória nélkül elfogadta. Az öreg Madge igen szerette őt derekas jelleméért és jókedvéért. Azután egy kicsit osztozott is annak hiedelmében, miszerint a bányában bizony vannak kísértetek, és ha úgy magukban voltak, hát olyan hátborzongató rémhistóriákat beszéltek el egymásnak, amilyenek az ilyenekben méltán gazdagnak mondható északi mitológiából csak tellettek.

Ilyenformán Jack Ryan a cottage-nak igen sok örömet szerzett, mint muzsikusz és amolyan igazi jó fiú és rendes munkásember. A munka megkezdése után felesztendőre már a mélymunkások egyik szakaszának a vezetőjévé léptették elő.

- Már az mégiscsak derék dolog volt, Ford úr! - mondta néhány nappal az előléptetése után. - Ön egy új közsénteletet fedezett föl, és ha életébe kerül is, hát, bizony Isten! azt is fölládozta volna!

- Nem úgy van, Jack, csak úgy ütött ki jól ez a vásár, hogy mi is itt vagyunk! - válaszolt az öreg bányamester. - Egyébként sem Starr úr, sem én soha feledni nem fogjuk, hogy csakis neked köszönhetjük az életünket!...

- Nekem ugyan nem... - felelte Jack Ryan. - Inkább Harrynak, akinek az a jó ötlete támadt, hogy elfogadta meghívásomat az irvine-i búcsúra...

- És azután nem jött el, ugyebár? - szólt közbe Harry, és megszorította pajtása kezét. - Nem, Jack, az teljesen a te érdemed, a tiéd, aki nem törődött a sérüléseiddel, egy napot, egy órát se mulasztottál el, hogy bennünket még életben megtalálhass ebben a bányában!

- Ej, nem úgy van! - felelt a makacs legény. - Minek azt annyit emlegetni, ami szóra se érdemes! Mindössze igencsak kíváncsi voltam a dolgaidra, Harry, ennyi az egész. Hanem, hogy mindenkinek megadjuk azt, ami megilleti, hát azt mondom, hogy anélkül a megfoghatatlan szellem nélkül...

- No, csakhogymár itt vagyunk! - kiáltott föl Simon Ford. - Tehát szellem!...

- Igen hát, szellem, vagy manó vagy tündér fia - ismételte Jack Ryan -, vagy lidérc unokája, kobold vagy urisk, vagy bánom is, amit akartok! Hanem annyi bizonyos, hogy nélküle mi soha, de soha nem találunk el abba a folyosóba, ahonnét ti kiszabadulni többé nem tudtatok!

- Kétségkívül - felelte Harry. - Csak az a kérdés, hogy az a segítő igazán természetfölötti lény volt-e, aminek te tartod.

- Hát persze hogy az volt! - kiáltott föl Jack Ryan. - Olyan természetfölötti, mint a lidérc, akit látni lehet, amint kezében tartott lángjával futkos, ha azonban meg akarjuk fogni, hát eliramlik, akár a tündér, és eltűnik, mint az árnyék! Várj, csak várj, Harry, nyugodtan, előbb-utóbb találkozunk mi még azzal újra!

- Jól van, Jack - szólt Simon Ford -, legyen az szellem vagy nem szellem, mi igyekezzünk rátalálni, és ebben te is szükségképp segíteni fogsz.

- Veszedelmes dolog lesz az, Ford uram! - felelte Jack Ryan.

- Hagyd csak, Jack, majd meglátjuk!...

Könnyen elképzelhetjük, hogy az új-aberfoyle-i birtokot hamarosan jól ismerte a Ford családnak minden tagja, de legkivált Harry. Ez a szorgalmas fiatalember fölkutatta annak minden zegét-zugát, és hovatovább azt is meg tudta mondani, hogy a bánya ez és e része fölött a fölszínnek milyen pontja, földrajzi helye van. Tudta, hogy eme rétegek fölött a Clyde-öböl terül el, amazok fölött pedig a Lomond- vagy a Katrine-tó. Ezeken az oszlopokon nyugszik a Grampian-hegység, amazok a boltozatok pedig a Dumbarton talapzatát alkotják. A fölött a hosszú tó fölött fut a balloch-i vasút, itt meg a skót partok végződnek. Itt kezdődik a tenger, és tisztán hallható is annak a zúgása a napéjegyenlőségi viharok alkalmával.

Harry így ezeknek a természetes katakombáknak a legkiválóbb „vezetője” lehetett volna, és ami szolgálatot tesznek az Alpok vezetői a havas csúcsokon ragyogó napvilágnál, ugyanarra volt ő képes a bánya teljes homályában a maga páratlan ösztönével.

És hogy szerette ezt az Új-Aberfoyle-t! Lámpáját sapkájára tűzve, hányszor de hányszor merészkedett birodalmuk legrejtettebb mélyeibe! Ügyesen kormányozott csónakján, sorban kutatta ki a földmélyi tartomány tavait. Vadászott is, mert sok madár tévedt be a barlangba, hosszú farkú récék és vadkacsák, bukó rucák, amelyek a tavak sötét vizeiben nyüzsgő halakból lakmároztak. Azt mondhatjuk, hogy a szeme lassanként úgy hozzászokott a homályban való jó látáshoz, mint ahogy a tengerészek szeme szokik hozzá a hatalmas látókörhöz.

Így járva-elve, egyúttal örökösen reménykedett, hogy egyszer csak mégis találkozni fog azzal a titokzatos lényel, akinek - szó ide, szó oda - mégiscsak elsősorban köszönhetné, hogy övéivel együtt megmenekült. Vajon célt ér-e? Ha sejtelmére hallgatott, az azt mondta: igen; ha azonban eddigi kutatásainak csekély eredményét tekintette, úgy belátta, hogy: nem.

Ami az öreg bányamester családja ellen irányuló merényleteket illeti, még a fölfedezés előtti időkből: azok Új-Aberfoyle megnyitása óta nem ismétlődtek meg.

Így teltek-múltak a napok ebben az idegenszerű birodalomban.

Azt pedig senki se képzelje, hogy ebben a föld alatti városban soha nem szórakoztak, s az élet egyhangú volt. Nem volt biz az, még a városka kezdeti időszakában sem.

Aminthogy nem is lehetett másképp. Hiszen ennek a népségnek ugyanaz az érdeke, ízlése volt, anyagi javakban is közel álltak egymáshoz, igazán: mindnyájan szinte egy családhoz tartoztak. Megismerkedtek, folyamatosan érintkezésben álltak egymással, és úgyszólván eszükbe sem jutott ott künn, a fölszínen keresni valami szórakozást.

Vasárnaponként nagy sétákat tettek a bányában, vagy kirándultak a tavakra, és mindez kellemes szórakozás volt.

Aztán gyakran fölhangzott a duda hangja is ott a Malcolm-tó partján, és e nemzeti hangszer hívogató szavára csakhamar mindenhol odasereglettek a derék skótok. Táncra perdültek, megkezdődött a vigadozás, és minden ilyen mulatságnak igazi királya Jack Ryan volt a maga csinos felföldi öltözetében.

Mindennek pedig az lett a következménye, hogy - az öreg Simon Ford mondásaként - Coal-City bátran mérkőzhetett Skócia fővárosával; azzal a várossal, amelyet télen a hideg, nyáron a meleg gyötör, amelynek gyakran olyan gyalázatos az időjárása, levegőjét pedig úgy bepiszkítja gyárainak a füstje, hogy méltán rászolgált ismeretes csúfnevére: „a vén füstös”.²⁰

---

²⁰ Auld-Reeky (vén kémény) a régi Edinburgh csúfneve.

14. Egyetlen fonalszálon

Ilyen körülmények között Simon Ford családja valóban boldogan élt, hiszen minden kívánsága teljesült. Csak a különben is kissé sűrű vérű Harry lett egyre szótlanabb, „zárkózott”, amint Madge szokta mondani. És Jack Ryan, minden ragadós jókedve dacára sem tudta „kinyitni” a barátja szívét.

Az egyik június végi vasárnapon a két barát a Malcolm-tó körül sétálgatott. Coal-City ünnepi nyugalomban pihent. Odakünn tombolt a zivatar, és a záporosó olyan meleg párákat támasztott a földből, hogy lélegzeni alig lehetett.

Mily másképp volt Coal-Cityben, a városka nyugodt, kellemes hőmérsékletű környezetében, ahol se nem esett, se a szél nem fűjt! Híre se volt semmiféle zivatarnak. Jöttek is szép számmal látogatók Stirlingből és a környékéről, hogy felüdüljenek itt, a bánya mélységeiben.

Az elektromos vezetékek olyan tiszta világosságot vetettek, amit jóformán megirigyelhetett a brit nap, amelynek ködös homálya éppenséggel nem illett be vasárnapi derűnek.

Jack Ryan figyelmeztette is Harry barátját a vendégek sokadalmára, de hát Harry szemlátomást nem sokat törődött vele.

- De nézd csak, nézd, Harry! - kiáltott föl Jack Ryan. - Hogy törik magukat utánunk! Menjünk közéjük, barátom! Már a városunk kedvéért is vesd el sötét gondolataidat! Hiszen a felszíni emberek még azt találják hinni, hogy irigyeljük sorsukat!

- Jack - válaszolta Harry -, ne törődjél most velem! Kettőnk helyett is elég jó kedved van neked! Mit akarsz többet?...

- Hogy a vén Nick vigyen el! - szólt Ryan. - Teringettét! Kutya legyen, ha ezt a te furcsa mélabúd nem kezd már rám is rámragadni! A szemem elhomályosul, az ajkam lezáródik, a nevetés a torkomon akad, és a nótáimat sorra elfelejtem!... Ugyan, Harry, mi ütött beléd?...

- Tudod magad is, Jack.

- Hát még mindig arra gondolsz?...

- Még mindig.

- Ej! Szegény Harrym! - felelte vállát vonogatva Jack Ryan. - Ha te is mindazt szépszerivel a hegyi manók számlájára írnád, mint ahogy én teszem, hát bizonyára sokkal nyugodtabban élnél!

- Ugyan hagyd el, Jack, hiszen magad is jól tudod, hogy azok a hegyi manók csupán a te képzeletedben léteznek, és senki se látott azokból egyet se Új-Aberfoyle-ban, amióta újra a munkához fogtunk...

- Legyen, Harry! Azok a bányaszellemek csakugyan nem mutatkoznak, de nekem úgy tetszik, hogy azok a lények még kevésbé jelentkeznek, akiknek te mindazokat a különös dolgokat tulajdonítani szeretnéd!

- Meg fogom találni őket, Jack!

- Ne mondd, Harry! Új-Aberfoyle bányaszellemeit nem lehet ám olyan könnyűszerrel nyakon csípni!...

- No, majd meglátod, hogy elkapom én azokat a te szellemeidet! - válaszolta Harry, erős meggyőződéssel hangsúlyozva szavait.

- Micsoda?! Meg akarod tán büntetni őket?...

- Úgy van, Jack, büntetni és jutalmazni... Ha jól megjegyeztem az egyik kezét, amelyik lezárt abban a folyosóban, úgy viszont nem felejttem el a másikat sem, amely megsegített bennünket. Nem, semmit sem felejték el!

- Ej! Harry! - válaszolta Jack Ryan. - Hát olyan bizonyos vagy afelől, hogy az a két kéz nem egy és ugyanazon testnek a tagja?

- Mit akarsz ezzel mondani?

- Hát hogy a lidércek... hiszen úgyszemint tudod, Harry! Csak azt akarom mondani, hogy azok a föld alatti lények nem olyanok ám, mint mi!

- Olyanok, Jack, éppen olyanok!

- Nem, Harry!... nem... Egyébként nem kerülhetett-e ide valahogy valami örült?

- Örült?! - kiáltott föl Harry. - Ugyan már, hogyan gondolkozhatna egy örült olyan következetességgel! Nem lehet örült az a gonosztevő, aki azóta a szikladobás óta a Yarow-aknában, egyre a vesztünkre tör!...

- De hiszen, Harry, már nem teszi. Az utóbbi három esztendőben sem ellened, sem a tieid ellen nem vétett semmit!

- Mit sem tesz, Jack... - válaszolta Harry. - Nekem az a balsejtelmem, hogy az a gonosztevő, bárki legyen is az, azért nem tett le a maga terveiről!... Mi készítet engem, hogy így beszéljek, hamarosan talán meg se tudnám mondani. Egyébként, Jack, az új bánya érdekében is akarom tudni: ki legyen ő, és merre a hazája?...

- Az új bánya érdekében?... - kérdezte Jack elcsodálkozva.

- Igen, Jack! - felelte komolyan Harry. - Nem tudom, hogy nem tévedek-e, de az eddig történetekből azt a következtetést kell levonnom, hogy érdekei a mi érdekeinkkel homlokegyenest ellenkeznek!... Sokat hánytam-vettem ezt már magamban, nem hiszem, hogy rossz nyomon járnék... Vesd csak össze magad is elmédben ezeket a csudálatos eseményeket, amelyek láncszemekként fűződnek egymáshoz. Elsősorban is az a névtelen levél, amelyet apám levele után küldött, kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy ismerte terveinket, és igyekezett megakadályozni őket. James Starr mégis eljött. Alig lépett azonban be a bányába, hát nem egy nagy szikla zuhant elénk! És emellett a Yarow-akna létráinak a megrongálásával teljesen elvágta a külső világgal való érintkezésünket is...! Mi hozzáfogtunk kutatásunk bemutatásához. Igen ám, de a köszénnyomot eláruló kísérletünk újra csak nem sikerült, minthogy a köszénrétegek nyílásai el voltak tömve... Mit sem tesz, azért mégiscsak megtaláltuk a keresett köszéntelepet. Ugyanazon az úton visszatérőben voltunk. Egyszerre csak légroham támadt, lámpánk összetört, és mi teljes sötétségben maradtunk!... Mindazonáltal nagy ügyel-bajjal a folyosó végére értünk, de a résre ráakadni nem tudtunk!... A rést eltorlaszolták, és mi bennrekedtünk!... Hát mondd csak, Jack, nem nyilvánvaló-e mindezekből a szánt szándékos rosszakarat?!... Igen, itt ebben a bányában valamilyen idáig megfoghatatlan, de azért egyáltalán nem természetfölötti lény rejtőzködik!... Hogy mi okból igyekezett idejövételünket megakadályozni, elgondolni sem tudom, de hogy itt volt, az bizonyos!... És úgy sejtem, hogy még most is itt van, s ki tudja, hogy milyen rettenetes csapáson töri a fejét!... Mindegy, hanem istenemre, ha életembe kerül is, rá fogok én találni!

Harry olyan meggyőző hangon mondta el mindezeket, hogy társát is szinte megingatta hitében.

Jack Ryan sem tagadhatta, hogy - legalább a múltakat illetően - Harrynak igaza van. A rendkívüli dolgok csakugyan úgy történtek, voltak azok akár természetesen, akár természetfölöttiek.

Mindazonáltal a jó fiú megpróbálta, úgy a maga módja szerint, magyaráztatni azokat a tüeményeket. Amikor pedig észrevette, hogy Harry semmiféle titokzatos lénynek a beavatkozásában nem hisz, akkor másra terelte a szót, és főleg arról beszélt, amit mégiscsak nehezen lehetett a Ford család ellen irányuló rosszakaratnak bélyegezni.

- Hát jól van, Harry - jegyezte meg -, én belátom, sok minden igaz abból, amit mondtál, de neked is meg kell engedned, hogy működik ott irántatok jótevő szellem is, az, aki kenyérvizet adott, és megszabadított benneteket...

- Jack! - vágott közbe Harry. - Az a jótevő lény éppen olyan valóságosan létezik, mint a gonosztevő, és egyik sem természetfölötti jelenség, mint ahogy te azt hinni hajlandó vagy!... És én mindkettőjüket keresem, és kutatni fogom a bánya legrejtettebb zugaiban is!...

- No, és kutatásaidban akadtál-e valamilyen nyomra? - kérdezte Jack Ryan.

- Talán... - felelte Harry. - Halljad csak... Innét, Új-Aberfoyle-től öt mérföldnyire nyugatnak, ama sziklatömegben, amelyen a Lomond emelkedik, természetes akna mélyed a sziklatömeg gyomrába. Úgy egy hete, meg akartam mérni a mélységét. Hát amint az aknába hajolva, leeresztett mérőónomat figyeltem, úgy tetszett, mintha az akna levegőjét valamilyen nagy szárnyfélék csapkodnák...

- Az bizonyosan a bánya folyosóiból odatévedt madár lesz... - szólt közbe Jack.

- Várj csak, Jack, ez még nem minden... Még aznap visszatértem az aknához... Akkor meg mintha valami nyöszörgésfélét hallottam volna.

- Nyöszörgést?! - kiáltott föl Jack. - Tévképzet lesz az, Harry! Jószerint a levegő suhogásának a nyüszítő zaja... ha csak nem valami bányaszellem...

- Holnap azonban - folytatta Harry - tudom már, mit teszek.

- Holnap? - kérdezte Jack, és jól szemügyre vette barátját.

- Igen, holnap! Leszálok abba a feneketlen aknába...

- De Harry, hiszen az istenkísértés!

- Dehogy az, Jack, sőt inkább az Úristen segítségét kérem a vállalkozásomhoz... Holnap mi ketten ott, az akna nyílásánál találkozunk, és elhívjuk néhány társunkat is. Majd egy jó hosszú kötelet kötünk a derekamra, valamilyen közös jelben megállapodunk, és aztán ti engem le is eresztetek, meg föl is húztok... Ugye, Jack, számíthatok rád?

- Harry - szólt komolyan Jack Ryan -, én megteszek mindent, amit kívánsz, hanem újra mondom, hogy bolondságot csinálsz!...

- Hidd el, talán jobb egyszer bolondságot is tenni, mint elviselni azt az örökös lelki nyugtalanságot, hogy nem teszünk, amikor tehetnénk!... - hangzott Harry határozott felelete. Tehát holnap reggel, hat órakor!... Egyébként pedig szót se senkinek!... Isten veled, Jack!...

S hogy folytatnia ne kelljen a beszélgetést és ne kelljen tovább viaskodnia Jack Ryan ellenvetéseivel, hát sarkon fordult, faképnél hagyta barátját, és hazament.

Azt el kell ismernünk, hogy Jack Ryan aggodalmai éppenséggel nem voltak túlzottak. Ha Harrynak csakugyan van valamilyen személyes ellensége, és az abban a mélységben lakozik, akkor Harry nyilván sokat kockáztat, amikor leszáll oda, hogy fölkutassa... És hát miért ne lehetne mindez így?

- Mindenekfölött miért vág neki ilyen életveszélynek?!... ismételte Jack Ryan. - Miért keresi ilyen úton-módon olyan dolgok nyitját, amelyek olyan egyszerűek és maguktól értetődnek, mint a bányamunkások dolgai?!...

Bármint legyen is, másnap reggel Jack Ryan, szakaszának három munkásával és Harryvel a gyanús akna nyílásához ért.

Harry senkinek sem szólt a tervéről, sem James Starrnak, sem az apjának. Így tett a maga részéről Jack Ryan is. A többi bányász, ha látta is távozásukat, hát azt gondolta, hogy valamelyik széntelep vastagságának a fölméréséről van szó, és nem törődött velük.

Harry egy kétszáz láb hosszúságú kötelet hozott magával; nem volt valami vastag, hanem annál erősebb. Mivel az aknába kézzel-lábbal sem leereszkedni, sem fölúszni nem lehetett, hát e kötél segítségével szándékozott megtenni azt az utat, és úgy vélekedett, hogy az elég jól elbírja őt. Társai azt a földatott kapták, hogy lassan leereszsek, azután pedig fölhúzzák. A kötél megrándítása volt a közösen megállapított jeladásuk.

Az aknanyílás elég tágas, úgy húsz lábnyi átmérőjű lehetett. Erős gerendát fektettek rajta keresztbe, aköré csavarták a kötelet, hogy az mindig az akna tengelyében maradjon. Erre az óvintézkedésre azért volt szükség, nehogy Harry a leszálláskor nekiütődjék az oldalfalak valamelyik rejtett sziklájának.

Harry el volt szánva.

- Tehát kötöd az ebet a karóhoz, hogy kikutatod ezt a feneketlen mélységet? - kérdezte tőle komor hangon Jack Ryan.

- Igen, Jack!... - felelte kurtán Harry.

A kötelet Harry derekára kötötték, azután még a hónaljához is, nehogy a teste ferdén elhajoljon.

Ilyenformán Harry mindkét keze szabadon maradt. Övére biztonsági lámpást akasztott, oldalára pedig egy bőrtokba dugott, széles pengéjű skót kést.

Harry a gerenda közepéig ment, amely köré a kötelet tekerték.

Azután társai óvatosan engedni kezdték a kötelet, és ő apránként elmerült a mélységben.

Mivel a kötél csak lassan tekerődött lefelé, a lámpa fénye pedig egymás után megvilágította az aknafalak minden pontját, ekképp Harrynak módjában állt, hogy gondosan szemügyre vegye a környezetet.

Az akna fala réteges volt, és a felülete olyan sima, hogy azon meg se sérthette volna magát.

Az előre tervbe vett lassú, fokozatos - másodpercenként úgy egy lábnyi - ereszkedés közben Harry részint mindent jól láthatott, részint pedig minden eshetőségre készen tarthatta magát.

Két percig, vagyis tehát úgy százhusz lábnyi mélységig, semmi megjegyzésre méltó dolog nem történt. Rejtett folyosók semerre sem nyíltak az aknából, amely lefelé egyre tárgult, mint valami harang. Azután hidegebb levegőt kezdett érezni, amiből azt következtette, hogy az akna alsó vége valamely nyíláson át kapcsolatban áll a barlang mélyebb helyiségeivel.

A kötél egyre csak csúszott. Vak sötétség fogta körül a leszállót, és teljes síri csönd. Ha valamely élőlény csakugyan e titokzatos mélységben keresett menedéket, akkor az ez idő szerint vagy nem tartózkodott a közelben, vagy semmi sem árulta el a jelenlétét.

Amint Harry lejjebb-lejjebb ért, azonmód növekedett a bizalmatlansága; kirántotta hüvelyéből a kését, és a jobb kezébe szorította.

Valami száznyolcvan lábnyi mélységben egyszer csak úgy érezte Harry, hogy feneket ért, a kötél is meglazult, és többé nem siklott tovább.

Harry egy pillanatra föllélegzett. Amitől félt, s aminek a gondolatától szabadulni nem tudott, az nem történt meg: tudniillik senki sem vágta el feje fölött a kötelet. Másfelől semmiféle zugot sem vett észre az akna falain, amelyben valamely lény elrejtőzhetett volna.

Az akna fenéke igencsak összeszűkült.

Harry leakasztotta övéről a lámpást, és fénykévéjét végigjártatta az akna alján. Csakugyan nem tévedett következtetésében.

Szűk rés nyílt menedékesen onnét a barlang mélyebb részeibe. Erősen lehajolva léphetett csak be abba, és másképp, mint négykézláb, nem volt az járható.

Harry tudni akarta, hogy merre ágazik el a folyosó, és nem nyílik-e valamilyen másik mélységbe.

Lehasalt hát a fenékre, és kúszni kezdett előre. Ám csaknem ugyanabban a pillanatban akadályba ütközött.

Megtapogatta, és úgy érezte, hogy emberi test az, amely elzárja a szűk utat.

Harry visszarettent, de azután mintha csak valami ellenállhatatlan erő vonzaná, újra odakúszott.

Nem esett érzékszalódás áldozatául!...

Az, ami útjában elakasztotta, valóban emberi test volt. Megtapogatta, és meggyőződött róla, hogy bár végtagjai már hidegek, de a halál fagya még nem járta át az egész testet.

Magához ölelte, az aknafenékre vonta és lámpájával rávilágított: mindezt szinte hamarabb megtette, mint amennyi idő kell annak az elmondásához.

- Egy gyermek! - kiáltott föl Harry.

A mélység alján talált gyermek még lélegzett, de olyan gyengén, hogy Harry azt hitte: mindjárt vége lesz. - Nem volt veszteni való ideje; a szegény teremtest nyomban föl kell vinnie, a cottage-ba kell szállítania, és Madge gondjaira kell bíznia, ha megmenteni akarja!...

Harry tehát feledve minden egyebet, a kötelet ismét magára fűzte, a lámpát övére akasztotta, baljával a melléhez szorította a gyermeket, fölfegyverzett szabad jobbával pedig megadta a fölvonáshoz megállapított jelet.

A kötél megfeszült, és az emelkedés szabályszerűen megkezdődött.

Harry most még jobban figyelt maga körül, hiszen ezúttal egy másik élet is kockán forgott.

Az első pillanatokban semmi sem zavarta az emelkedést, amikor egyszerre csak Harry úgy érezte, mintha az akna levegője mozgásba jönne.

Maga alá tekintett.

Akkor a félhomályból valamilyen sötét tömeg bontakozott ki lassan-lassan, és oldalát súrolva, föléje emelkedett.

Óriási nagyságú madár - a fajtáját fölismerni nem tudta - suhant föléje döbbenetes erejű, hatalmas szárnycsapásokkal.

A szárnyas fenevad néhány pillanatra lebegve várt, azután pedig szörnyűséges vadsággal Harrynak rontott.

Harry csakis a szabad jobb kezével védekezhetett a bestia veszélyes csőr-csapásai ellen.

Harry elszántan védekezett, miközben a gyermeket is oltalmazta, ahogy csak bírta. Egyébként a madár nem is a gyermeket, hanem őt ostromolta. A védekezést igen megnehezítette, hogy közben körbe forgott a kötél: sehogy sem tudta halálosan megsebesíteni könyörtelen támadóját.

A küzdelem tehát egyre tovább tartott. Harry tele tüdőből ordított ama reményben, hogy odafönn meghallják.

Úgy látszott, hogy meg is hallották, mert a kötél azonnal gyorsabban húzódott fölfelé.

Még valami nyolcvan lábnyi út volt előtte, a madár pedig egyre dühösebben csapkodott a szeme felé. Ekkor végül mégiscsak sikerült kését megdöfnie a szárnyán, mire a madár vérfagyasztó rekedt vijjogással eltűnt a mélységben.

Hanem ugyanabban a pillanatban borzalmas veszély ötlött a szemébe. Amint ugyanis kését a madár ellen vagdalkozott, valahogy pengéjének az éle a kötélnél ért, és átvágta egyik fonálát.

Égnek meredt minden hajszála...

A kötél lassan szakadozott, alatta pedig száznál több lábnyi mélység tátongott...

Kétségbeesett kiáltás tört ki a torkán.

A félig elmetszett kötél második fonala is elpattant ekkor a kettős teher alatt.

Harry elejtette a kését, és a kötél szakadásának pillanatában szinte emberfölötti erővel sikerült jobbajával megragadni a vágás fölött. Hanem bármilyen vasmarokkal kapaszkodott is, rémülten érezte, hogy a kötél egyre csúszik ki az ujjai közül.

Két kézzel is megragadhatta volna a kötelet, ha föláldozza a másik karján nyugvó gyermeket. Ez azonban még csak eszébe sem jutott.

Eközben Jack Ryan és társai, Harry kiáltásaitól megriadtan, ugyancsak sietve húzták fölfelé a kötelet.

Harry azt hitte, hogy sohasem ér föl már az akna szájához. Veríték lepte el az arcát, szeme lecsukódott, már csak a lezuhanást várta, majd ismét kinyitotta a szemét...

Hanem abban a pillanatban, amikor a kötélvéget már majdnem eleresztette, megragadták, és a gyermekkel együtt az akna nyílása mellé helyezték.

Azonnal magához tért, és szótlanul bukott társainak a karjai közé.

15. Nell a cottage-ban

Két órával ezek után Harry is - aki csak lassanként tudta összeszedni magát -, valamint a vég-elgyöngülésben lévő gyermek is, eljutott a cottage-ba Jack Ryannak és társainak a segítségével.

Itt elbeszélték a történeteket az öreg bányamesternek, Madge pedig minden gondját arra a szegény teremtésre fordította, akit a fia megmentett.

Harry ama tévhitben leledzett, hogy egy fiút hozott föl a mélységből... Pedig hát az egy tizenöt-tizenhat éves lányka volt: réveteg és elbámoló tekintetű, a szenvedéstől megnyúlt, halvány arcocskájú, amelyet tán sohasem fűrésztött napsugár; apró, törékeny termetű, igen-csak különös, mindazonáltal kedves jószág. Jack Ryan tüstént bányatündérnek nézte, és nem is ok nélkül. Ezek a sajátos körülmények, az a kivételes környezet, amelyben mindeddig a lányka élhetett, mind azt látszottak bizonyítani, hogy csak úgy félig-meddig tartozik az emberiséghez. Arcvonásai olyan idegenszerűen hatottak, és a szeme olyan zavaros pillantással tekintett körül a cottage lámpáinak világosságában! Szegénykét szerfölött gyötörte a fény, nyilván soha nem látott még ilyet.

Így festett a lányka, amikor Madge ágyán, mintha valamilyen hosszú álomból ébredne, valamelyest mégis magához tért. A jó öreg skót asszony megszólította:

- Hogy hívnak, édes lányom?

- Nellnek²¹ - felelt a fiatal leány.

- Nell - kérdezte tovább Madge -, mondd csak, mi bajod van?

- Éhes vagyok!... - suttogta Nell. - Nem ettem már... már...

E néhány szavából is érezni lehetett, hogy Nell elszokott a beszédől. Nyelvjárásban, még-pedig abban a régi gael²² tájszólásban beszélt, amellyel gyakorta társalgott Simon Ford és családja is.

A lány feleletére Madge nyomban különféle ennivalókat hozott.

A szegény lány szinte éhen vészett. Ám hogy mennyi ideig tartózkodott ott az akna fenekén? Azt megmondani nem tudta.

- Édes lányom, hány napig voltál te ott a mélységben? - kérdezte tőle Madge.

Nell egyetlen szót sem felelt rája. Úgy látszott, hogy nem is érti a hozzá intézett kérdést.

- Igen, hány napig? - kérdezte újra Madge.

- Napig?... - kérdezte álmélkodva Nell, mintha fogalma sem lenne, mit is jelent ez a szó.

Azután megcsóválta fejét, mint az olyan ember, aki nem érti, hogy voltaképp mit is kérdeznek tőle.

---

²¹ Nell a Helen (Ilona) név rövidítése.

²² Gael: a Kr. e. I. évezred második felében Írország és Skócia területén letelepedett egykori kelta nép nyelve; ezen a nyelven íródtak Osszián énekei, James Macpherson (1736-1796) híres költeményei.

Madge kezébe vette Nell kezét, végigsimogatta, hogy mennél több bizalmat öntsön beléje.

- Milyen idős vagy, lányom? - kérdezte azután, és ránézett azzal a biztató tekintetével.

Nell azonban újra csak a fejét rázta.

- Az, az, hány éves? - faggatta újra Madge.

- Éves?... - válaszolta Nell.

És e szónak éppen úgy nem találta a jelentését, mint ahogy egyáltalán nem értette a „nap” szót sem.

Simon Ford, Harry, Jack Ryan és társaik a szájalom és rokonszenv vegyes érzéseivel néztek reá: a szegény teremtés látványa a durva szövettű ruhájában, igen-igen meghatotta valamennyiüket.

De mindnyájuk közt Harry érezte legjobban, milyen idegenszerűen hat ez a sápadt, hunyorgó, félholt gyermeklány.

Odalépett hozzá. Kezébe fogta Nell halovány kacsóját, amit anyja közben eleresztett. Jóindulatúan Nell arcába nézett, akinek az ajka csendes mosolyra nyílt, és így szólt:

- Nell... ott lenn... a köszénbányában... magadban voltál egyedül?

- Egyedül! Egyedül! - kiáltotta félig fölemelkedve a fiatal lány.

Tekintetéből rémület áradt, és előbb még édes nézésű szeme valamilyen vad kifejezést öltött.

- Egyedül! Egyedül! - ismételte, majd visszahanyatlott Madge ágyára, mintha ijedtében minden ereje elhagyta volna.

- Ez a szegény gyermek még túl gyöngé ahhoz, hogy a mi kérdezősködéseinkre felelhessen... - szólt Madge, miután szépen lefektette ágyára. - Pár órai nyugalom és egy kis jó táplálék majd helyrehozza... Gyere, Simon! Gyere, Harry! Gyertek valamennyien, jó emberek, hadd aludjék szegény!

Madge csöndes szavára valamennyien kimentek a szobából, és Nell csakugyan, néhány pillanat múlva mélységes álomba merült.

Ezek az események nagy port vertek föl nemcsak a bányában, hanem Stirling megyében is, sőt hovatovább egész Angliában! Nell kilétéről a legkülönösebb hírek keringtek és nőttön nőttek. Ha csakugyan valamilyen ifjú tündért találtak volna a közetrétegek közé bezárva, és a bányászcsákányok annak, mint az özönvíz előtti lények egyikének a sziklasíráját nyitották volna föl: hát nagyobb zajt az se csapott volna!...

Ilyenformán a kis Nell valósággal divatba jött. A babonás emberek új mendemondákat kerekítettek felőle. Kitalálták, hogy Nell nem más, mint Új-Aberfoyle tündére, és amikor Jack Ryan ezt közölte Harryval, az így felelt:

- Legyen, Jack, legyen hát a bánya tündére! Mindenesetre azonban csakis a jó tündére lehet! Az, aki gondoskodott rólunk, aki nekünk kenyeret és vizet adott, amikor a bánya foglyai voltunk... Csak ő lehetett, és senki más!... Ami pedig a rossz szellemet illeti, hát előbb-utóbb majd azt is fölfedezzük, ha ugyan még mindig a bányában van...

Szinte mondanunk sem kell, hogy mindezekről James Starrt elsőként értesítették.

Másnap aztán, amikor a kisleány valamelyest összeszedte magát, a legnagyobb gondossággal kikérdezték. Hanem az bizony az élet körülményeiről nagyobbreszt tájékozatlannak mutatkozott. Habár értelmes volt, mégis csakhamar kiderült, hogy bizonyos dolgokról a legelemibb fogalmai sincsenek, mint ahogy például az időről sem... Látszott, hogy nem tudja sem

napokra, sem órákra osztani az időt; nem is értette e szavak jelentését. A szeme is, az örökös éjszakához szokva, csak nehezen bírt alkalmazkodni az elektromos világítás fényeire, míg viszont a homályban rendkívül élesen látott. Ilyenkor a szembogara kitágult, és tökéletesen eligazodott a legmélyebb sötétségben is. Az is kitűnt, hogy a külvilág sohasem foglalkoztatta a lelkét, a bánya boltozatán kívül soha más boltozatot nem látott, és ama homályos barlang egy vagy néhány lakosa jelentette számára az egész emberiséget... Általában tudott-e ez a szegény gyermek arról, hogy van Nap és vannak csillagok, vannak mezők és városok? Tudott-e a nagy mindenségről, amelyben ezernyi naprendszer égítése szórják fényüket? Méltán lehetett kételkedni ezek iránt mindaddig a percig, amelyben az ilyesfajta, idáig ismeretlen szavak valamilyen határozott értelmet nem nyertek a lelkében.

Ami pedig azt a kérdést illeti, hogy vajon Nell egymagában élt-e ott a mélységben: erre nézve James Starr nem bírt kideríteni semmit sem. Az erre irányuló legcsekélyebb célzás is határtalan ijedelembe ejtette ezt az oly különös teremtet. Nyilvánvaló volt, hogy Nell vagy nem tud, vagy nem akar beszélni erről, és itt valami titok lappang, amely még fölfedezésre vár.

- Mondd csak, velünk akarsz maradni tovább is? Vagy vissza akarsz menni oda, ahol idáig voltál? - kérdezte tőle végül James Starr.

Az első kérdésre határozott „oh, igen”-nel válaszolt a fiatal lány. A másodikra ijedt sikoltással felelt, és nyomban elnémult ismét.

Ez a makacs hallgatás nyugtalanságba ejtette James Starrt is, valamint a két Fordot is. Nem tudták elfeledni azokat a megmagyarázhatatlan dolgokat, amelyek közt az új bányának a fölfedezése történt. S habár az utóbbi három esztendőben semmi különösebb eset nem fordult elő, azért még mindig rettegetek attól, hogy láthatlan ellenségük újabb támadást intéz ellenük... Ki akarták hát kutatni azt a rejtélyes aknát. Kellő kísérettel és állig fölfegyverkezve aztán végre is hajtották, de semmi gyanús nyomot nem találtak abban. Az az akna egyszerűen a szentelepekben gazdag barlang még mélyebb üregeibe vezetett.

James Starr, Simon és Harry gyakran beszéltek maguk közt erről a dologról. Ha egy vagy több gonosztevő rejtőznék a bányában, és ha azok csakugyan valamilyen cselekvő szónéne, akkor Nell talán mégiscsak szólna, és figyelmeztetné őket!... A kislány azonban nem szólt semmit. Hozzá se lehetett férközni, mert ha legtávolabbról esett is szó egykori életéről, hát az a lányt szinte önkívületbe ejtette. Jónak látták, ha többé elő se hozakodnak effélével... „Majd idővel - gondolták -, talán akarata ellen is, kipattan a titka”...

Két héttel azután, hogy Nell a cottage-ba érkezett, már igen értelmesen és buzgón segített az öreg Madge-nak. Egészen otthonosnak érezte magát új környezetében, ahol olyan jó szívvel fogadták, és szemmel láthatólag úgy viselkedett, mint aki tán élni se tudna másutt. A Ford családot azonnal megszerette, viszont ezek a jó emberek minden szó nélkül fogadott leányuknak tekintették őt attól a pillanattól kezdve, amikor lakásukba lépett.

Igazán kedves, szófogadó házi kislány lett a sápadt, szelíd Nell. Új körülményei szemlátomást megszépítették. Kétségtől, ezek a napok voltak életének első boldog napjai. Meg is telt a szíve hálával azok iránt, akiknek ezt köszönhetette. Madge a lányának tekintette, az öreg bányamester pedig szinte belebolondult, annyira örült neki. Mások is mind, mind megszerették. Jack Ryan pajtás csak egyet bánt, hogy miért nem egyedül ő menthette meg ezt a kislányt. Gyakran el is látogatott hozzájuk. Azután dalt dalra énekelt, és Nellnek tetszett a soha nem hallott ének, igen szépnek találta, mindazonáltal azt is lehetett látni, hogy Jack Ryan minden énekénél jobban szeretett Harryvel komolyan elbeszélgetni, miközben a fiatalember lassanként megismertette vele a külvilág eladdig előtte ismeretlen körülményeit.

Azt is meg kell említenünk, hogy amint Nell egyre természetesebb alakot öltött, Jack Ryan kénytelen-kelletlen bevallotta, hogy a tündérekben való babonás hite bizonyos mértékben meggyöngült. Még nagyobb csapás érte babonás hiszékenységet körülbelül két hónappal ezután.

Harry ugyanis ez idő tájt valami hallatlan fölfedezést tett, amely tökéletes természettudományos magyarázatát adta annak a boszorkányos lidértcáncnak ott fenn, az irvine-i Dundonald-várkastély romjai között.

Egy napon ugyanis, a bánya déli részeiben való hosszas kutatások után, amelyek a legszélső folyosó elképesztő méreteit derítették föl, Harry véletlenül egy szűk részre akadt a réteges kőzetben. Amikor nagy ügyel-bajjal végigkúszott rajta, egyszerre csak nagy csodálkozására künn, a szabad ég alatt találta magát.

Az a nyílás, amely menedékesen a fölszín felé vezetett, éppen a Dundonald-kastély romjai közt végződött!

Ilyenformán tehát titkos közlekedő út volt Új-Aberfoyle és a halom közt, amelyen a várrom emelkedett. Ennek az összekötő résznek a felső nyílását pedig kívülről lehetetlen volt fölfedezni, annyira elfödtek a romok és a fölötte nőtt bokrok. Maga a vizsgálóbizottság se tudott áthatolni annak idején ezen a cserjésen.

Néhány nap múlva, Harry kíséretében James Starr maga is megvizsgálta a bánya e természetes alakulatát.

- Nosza - mondta -, ez aztán leszedi lábukról a bánya babonásait!... Hej, ti manók, bányarémekek, tüzes lidércek, most ugyan pusztulhattok!...

- Hanem azért azt hiszem, Starr úr - jegyezte meg Harry -, hogy nincs rajta valami sok örülnivalónk! A helyetteseik aligha jobbak, sőt bizonyára még rosszabbak!...

- Biz az úgy lehet, Harry! - folytatta a mérnök. - No de hát mit tegyünk? Nyilvánvaló, hogy azok a bányában lappangó lények ezen a szűk folyosón át közlekednek a külvilággal. Kétségkívül ők azok, akik ama viharos éjszakán fáklyákkal a kezükben a *Motalát* a sziklazátonyra csalogatták, mint ahogy a régi parti kalózok szintén tenni szokták, és bizonyára ki is rabolják, ha Jack Ryan és társai véletlenül oda nem vetődnek! Vagy bármint történt is, majd csak kiderül minden. Íme, itt a zsványtanya bejárata, és most csak az a kérdés: vajon még mindig ott élnek-e azok, akik mindaddig lakták?

- Bizonyára lakják, mert különben Nellt nem fogná el úgy az iszonyat, ha csak szóba is kerülnek... - szólt teljes meggyőződéssel Harry. - Úgy kell lennie, azért nem akar vagy nem mer Nell beszélni róluk!

Harrynak igaza lehetett. Mert ha a bánya titokzatos vendégei csakugyan elköltöztek onnan vagy elpusztultak, akkor mi oka lehetne, hogy a lányka tovább is olyan rémülten titkolódzik?...

James Starr ezek után föltétlenül szükségesnek találta, hogy végre-valahára lerántsák a leplet ezekről a rejtélyes dolgokról. Élt a gyanúporral, hogy az új bányaművelés egész jövődője függhet ettől. A legszigorúbb elővigyázati rendszabályokat léptette életbe, a hatóságot pedig értesítette az egészről. Nagy titokban megfigyelők szállták meg a Dundonald-várkastély romjait, és maga Harry is több éjszakán át rejtőzködött a bozótban, amely ellepte a várkastély dombját. Hanem mindhiába fáradoztak: semminek se jutottak a nyomára. Semmiféle élőlény nem mutatkozott azon a titkos lejárón.

Végül is abban a nézetben állapodtak meg, hogy azok a gonosztevők csakugyan végképp elhagyták Új-Aberfoyle-t. Nellről pedig eltávozásukkor nyilván azt hitték, hogy holtan fekszik már annak az aknának a fenekén. Mert az új üzembe vétel előtt minden üldözés ellen jó menedékük lehetett ugyan a bánya, de hát azóta igencsak megváltozott minden. Azóta már nehezen lehetett ott rejtve maradni. Minden józan fontolgatás mellett szólt, hogy semmi ok sincs tovább is aggódni a bánya jövődjére felett. Hanem azért James Starr csak nem tudott megnyugodni, valamint Harry sem, aki egyre ismételtette:

- Nell nyilvánvalóan belekeveredett ezekbe a titokzatos dolgokba. Hiszen ha semmi félnívalója nem volna, akkor minek titkolódnék tovább? Ahhoz a legcsekélyebb kétely sem férhet, hogy körünkben igazán boldog! Szeret is mindnyájunkat! Anyámat éppenséggel imádja! Ha tehát mégis annyira hallgat a múltjáról, amely egyedül volna képes bennünket megnyugtani a jövőre iránt, akkor e hallgatás mögött valamilyen rettenetes titoknak kell rejtőznie! Ez nyomja a szívét, de a lelkiismerete tiltja, hogy színt valljon. Egyébként meglehet, hogy nem is annyira a saját érdekében, mint inkább a mi javunkért véli legjobbnak a néma hallgatást!

Ilyen és ehhez hasonló töprengések között állapodtak meg abban, hogy a lánykával szemben mindnyájan kerülni fognak mindent, ami a múltjára emlékeztetné őt.

Egyik nap azonban Harry úgy véletlenül mégis tudathatta Nellel, hogy hitük szerint James Starr is, valamint az ő apja, anyja, sőt ő maga is mennyit köszönhet Nell jószágos segítségének.

Éppen vasárnap volt. Csakúgy, mint a megye fölszínén, itt a bánya mélyében is pihentek a munkáscarok. Jártak-keltek, sétálgattak. Húsz helyen is jókedvű dalolás hangzott Új-Aberfoyle tág boltozatai alatt.

Harry és Nell eljöttek hazulról, és lassú léptekkel ballagtak a Malcolm-tó bal partja mentén. Az elektromos napok fénye nem vetődött olyan erővel idáig, sugárkévéik szeszélyesen szóródtak szét a boltozatot tartó festői sziklák fokain. Ez a félhomály jót tett Nellnek, akinek a szeme csak igen nehezen tudott hozzászokni a világossághoz.

Egyórai séta után Harry és kísérője a Szent-Egyed-kápolna elé ért, föl az alacsony dombra, amely a tó vize fölött uralkodott.

- A te szemed, Nell, még mindig nem szokta meg a villanyvilágítást - szólt Harry -, és bizonyára nem bírná elviselni a napsugarak fényét sem...

- Nem bizony - válaszolt a fiatal leány -, kiváltképp ha az a Nap olyan, mint amilyennek, Harry, te festetted le előttem...

- Nem lehet arról szavakkal fogalmat alkotni, édes Nell - folytatta Harry -, hogy milyen ragyogóan tündököl, és milyen szép az a mindenség, amit a te szemed nem figyelhetett még meg soha... De, mondd csak, miként is lehetséges, hogy te, bár ott lenn, a bánya mélyén születted is, soha napvilágra föl nem jutottál?...

- Pedig csakugyan nem jutottam föl soha, Harry!... - felelte Nell. - Még egész kicsi koromból sem emlékszem, hogy akár apám vagy anyám föl vitt volna oda, mert különben annak a külvilágnak valami emléke mégiscsak megmaradt volna bennem!...

- Elhiszem - válaszolta Harry. - Különben akkoriban, Nell, nemcsak te, hanem sok más ember se távozott soha a bányákból. A külvilággal való közlekedés nehéz volt, és én magam is nem egy legénykét és lánykát ismertem, akik a te korodban csakúgy nem tudtak a külvilág dolgairól, mint ahogy te nem tudsz róluk máig! Most azonban a nagy alagút vasútján, pár perc alatt a megye fölszínén vagyunk!... Várom is hát, Nell, hogy mikor szólsz egyszer már így

hozzám: „- Gyere, Harry, a szemem már kibírja a napfényt! Gyere, látni akarom a Napot! Látni akarom Isten szép világát!...”

- Remélem, Harry - válaszolt a lányka -, hogy nemsokára elmondhatom már. Veled megyek, hogy megcsodáljam azt a fenti világot, és mégis...

- Mit akarsz ezzel mondani, Nell? - vágott szavába hevesen az ifjú. - Talán sajnálod azt a sötét mélységet, ahol gyermekkorodat töltötted, és ahonnét szinte holtan ragadtunk ki téged?

- Nem, Harry... - felelte Nell. - Csak arra gondolok, hogy abban a sötétségben is van ám sok szép. Ha te tudnád, hogy mi mindent lát abban az ahhoz szokott szem! Sötét árnyak vonulnak abban végig, és röptüket oly jólesik szemmel követni! Némelykor egymásba fonódó karikák keringnek az ember körül, amikből kiválni sem akarunk többé! Azután vannak ott a bánya mélyében sötét üregek, tele mégis valami bizonytalan világossággal... Zajt hallani, mintha csak hozzád beszélne valaki!... Ilyen az, Harry, hanem hát ott kellene élnie annak, aki fel akarná fogni azokat az érzelmeket, amiket én érzek, de amiket kifejezni nem tudok!

- És sohasem fogott el a félelem, Nell, ha úgy magadban maradtál?

- Harry - felelt a lány -, épp akkor nem féltem soha, ha úgy egymagamban maradtam!...

És hangja e kijelentésnél némileg elváltozott; Harry jónak látta, hogy addig üsse a vasat, amíg meleg, és így folytatta:

- De hát könnyen el is tévedhettél azokban a hosszú folyosókban! Nell, nem féltél te soha attól?

- Nem, Harry... Óh, én régóta ismerem az új bányának minden kanyarodását!

- És sohasem hagytad el?

- De igen... néhányszor... - szólt akadozva a kislány. - Néhányszor eljutottam egészen az aberfoyle-i régi bányáig.

- Te ismered hát abban a régi lakást?

- A lakást... igen, hanem a lakóit akkor se ismerném meg, ha látnám őket...

- Azok a lakók mi voltunk, Nell, az apám, az anyám és én. Mi nem akartuk sohase elhagyni azt a mi régi lakásunkat!

- Talán jobb is lett volna az mindnyájatoknak!... - suttogta maga elé a fiatal lány.

- És ugyan miért, Nell? Hát nem annak a mi nyakasságunknak köszönhető-e, hogy ezt az új bányát fölfedeztük?... Nem volt-e az a fölfedezés áldásos mindezeknek a derék munkásoknak, akik visszanyerték vele régi foglalkozásukat és a jólétüket?... Nem volt-e szerencse tenéked is, akit az életnek adott vissza, jó emberek körébe vezetett, akik téged mindnyájan úgy szeretnek!

- Énnekem szerencsét hozott!... - felelt élénken Nell. - Akármi történjék is, énnekem bizonyosan szerencsét hozott!... Hanem a többieknek... ki tudja?...

- Mit mondasz?

- Semmit... semmit!... Hanem irtózatos veszélyben forgott az, aki elsőként lépett abba a bányába!... Igen, Harry, iszonyú veszélyben! Egy alkalommal néhány könnyelmű ember oda-merészkedett, messze-messze bement! Azután eltévedt...

- Eltévedt? - szólt Harry, és fürkésző pillantással Nell arcába tekintett.

- Igen... eltévedt... - válaszolt remegő hangon a lány. - Lámpájuk kialudt! És ők nem találtak vissza ahhoz a részhez, amelyen át oda bejutottak...

- És azután - kiáltott föl Harry -, ugye, Nell, egy héten át ott raboskodtak, és szinte belehaltak! És ha Isten nem küld segítségükre egy jótevő lényt, egy angyalt, ha az némi élelemmel nagy titokban el nem látja őket, utóbb pedig az elveszetteket keresőket a nyomukba nem vezeti, hát soha, de soha el nem hagyják többé azt a sírboltot!

- Hát te honnan tudod mindezt? - kérdezte a fiatal lány.

- Onnan tudom, édes Nell, hogy azok az emberek mi voltunk: James Starr... az apám... meg én!

Nell feléje fordította a fejét, megragadta az ifjú kezét, és olyan átható tekintetet vetett rá, hogy Harrynak a szíve is megrezdült belé.

- Te voltál?! - ismételte a lány.

- Igen! - felelt egy pillanatnyi hallgatás után Harry. - Az pedig, akinek mi az életünkkel tartozunk, az pedig te voltál, Nell! Nem lehetett más, csakis te egyedül.

Nell szótlanul tenyerébe hajtotta fejét. Soha nem látta őt Harry ennyire meghiúsottnak.

- Akik téged megmentettek, Nell - tette hozzá emelkedett hangon -, azok már neked tartoztak az életükkel, és ugye, elhiszed, hogy azt elfelejteni nem fogják sohasem?...

16. A mozgólétrákon

Eközben Új-Aberfoyle művelése nagy haszonnal tovább folyt. Magától értetődik, hogy James Starr mérnök és Simon Ford, mint e gazdag széntelepek első fölfedezői, bőven részesültek a roppant bevételekből. Harry így ugyancsak jómódú házasulandó ifjú lett. Mindazonáltal eszébe se jutott, hogy elköltözzék a cottage-ból. Mint bányamester, édesapjának a helyébe lépett, és gondosan, szakszerűen vezette a bányász népség egész kis világának ügyeit.

Jack Ryan büszke volt a barátjára, és örült a szerencséjének. Egyébként neki is pompás dolga volt. Gyakran találkoztak akár a cottage-ban, akár a mélymunka körül, és Jack Ryan figyelmét nem kerülte el az az érzelem, amely Harryban az ifjú lány iránt ébredezett. Harry azt ugyan soha be nem vallotta, hanem azért Jack csúfondárosan kacagott, ha a pajtása tagadólag rázta a fejét.

Meg kell említenünk, hogy Jack Ryan maga is várva várta azt a pillanatot, majd amikor szintén Nellel mehet, amikor a lány először utazik a bányából a megye fölszínére. Látni akarta azt a meglepetést, a csodálkozást, amit a bájos hajadonban az ismeretlen külvilág okozni fog. Remélte, hogy Harry őt is meghívja erre a kirándulásra. Hanem hát Harry csak nem pedzette a dolgot, ami a jó Jacket egy kissé nyugtalanította is.

Egy napon Jack Ryan éppen leszállt ama szelelőaknáknak egyikén, amelyek a bánya mélyebb tárnáit összeköttetésben tartották a felszínnel. Olyasféle mozgólétrákon tette meg az utat, amelyek ütemszerűen váltakozva, föl és lefelé mozognak, és ezért rajtuk fáradtság nélkül juthattak akár a felszínre, akár a fenékre. A készüléknek húsz ilyen mozgása körülbelül úgy százötven lábnyi mélységre süllyesztette, amikor az ott levő keskeny lépcsőfokon, amelyre épp a lábát tette, Harryval találkozott, aki viszont útban volt a felszíni munkára.

- Jól vagy?... - kérdezte Jack, miközben végigtekintett társának az akna elektromos fényétől megvilágított alakján.

- Jól vagyok, Jack - felelte Harry -, és igen örülök, hogy találkozunk. Valamit szeretnék mondani neked...

- Semmit sem akarok addig hallani, amíg meg nem mondod, hogy-mint van Nell?! - vágott közbe vidáman Jack.

- Jól van, Jack, annyira jól, hogy egy hónap vagy hat hét múlva, úgy remélem...

- Elveszed?

- Jaj, Jack, te nem tudod, hogy mit beszélsz!

- Az meglehet, hanem azt tudom, hogy mit fogok tenni!

- No, hát mit fogsz tenni?

- Mit? Hát el fogom venni én, ha nem veszed te! - szólt hangos nevetés közt Jack. - Szent Mungóra! Nekem nagyon tetszik ez a takaros kis Nell!... Olyan fiatal és angyal teremtés, aki még sohasem hagyta el a bányát, az éppen ilyen bányászembernek való feleség! Ő is árva, én is az vagyok, és igazán, ha neked csakugyan nincsen vele semmi szándékod, hát Harry, legyél rajta, hogy válasszon engemet!...

Harry csak nézte nagy komolyan Jacket, hagyta, hadd beszéljen, még csak félbe sem szakította a pergő szóáradatot.

- Hát te, Harry, még ezek után se vagy féltékeny?... - kérdezte ezután a víg dudás énekmondó, de már kissé komolyabb hangon.

- Nem, Jack... - felelte nyugodtan Harry.

- De ha nem akarsz elvenni, már azt csak mégse követelheted tőle, hogy miattad vénlánnyá legyen?!...

- Én semmit se követelek tőle... - válaszolt Harry.

A mozgólétra éppen egyet mozdult, hogy elválassza a két jó barátot, egyiket vigye fölfelé, a másikat pedig szállítsa lejjebb az aknába. Hanem azok még mindig nem váltak el egymástól.

- Elhiszed-e, Harry - kérdezte Jack -, hogy én a Nell dolgában most veled egészen komolyan beszéltem?

- Nem hiszem, Jack - felelte Harry.

- Jó, úgy hát megteszem azonnal!

- Te teszed meg?!... Te és komolyság!...

- Édes Harrym! Akármilyen beszélsz is, jó tanácsot csakugyan adhatnék a jó barátomnak...

- Rajta, Jack, kivele!

- Hát, legyen! Harry, te szíved mélyéből szereted Nellt, ahogy azt meg is érdemli. Apád, az öreg Simon, aztán anyád, az öreg Madge, szintén úgy szeretik, mintha csak tulajdon gyermekük volna. Hogy egészen azzá is legyen, milyen kevésbe kerülne az neked! Mondd csak, miért nem veszed el már egyszer?

- De Jack, hogyan beszélhetsz így? Hát tisztában vagy te a Nell érzelmeivel?

- Mindenki tisztában van vele, magad pedig a legjobban, azért is nem félted őt sem éntőlem, sem másától... - No, de elég, mindjárt indul lefelé a létra, és...

- Megállj csak, Jack... - szólt Harry, visszatartva barátját, aki már fél lábbal a lépcsőfokról a mozgólétra felé lépett.

- Ugyan, Harry! - kiáltott nevetve Jack. - Talán föl akarsz engem négyeltetni?...

- De érts már egyszer komoly szót, Jack!... - mondta Harry. - Mert igazán komoly dolog az, amit mondani akarok.

- Hallgatlak... egészen a következő létramozgásig, de tovább aztán nem!...

- Jack, nem titkolom, igazán szeretem Nellt, és leghőbb vágyam, hogy feleségül vegyem...

- Ez idáig jól van.

- De úgy, amint most van, lelkiismereti aggodalom nélkül nem merek tőle olyan ígéretet kérni, amelyet megmásítani azután nem lehet.

- Nem értem, mit akarsz mondani ezzel, Harry?

- Azt akarom mondani, Jack, hogy Nell még sohasem hagyta el ezt a bányát, ahol kétségkívül született. Semmit sem tud, semmit sem látott a külvilágról. Sokat kell még a szemének, talán a szívének is tanulnia... Ki tudja, milyen gondolatokat, érzelmeket ébreszt benne az a külvilág! Annak ismerete nélkül választatni vele a bányában való örökös lakást, előttem szinte megtevesztésnek, becsapásnak látszik... Ugye, érted, Jack, hogy mit akarok mondani?...

- No... úgy körülbelül... Azt azonban egészen bizonyosan, hogy a következő létramozgást megint el akard szalasztatni velem...

- Ide figyelj, Jack - szólt komolyan Harry -, de most már meg fogsz hallgatni, még ha ez a gépezet el is tűnik a lábunk alól, vagy végleg elakad is!

- Ez már más, Harry! Az ilyen hangú beszédet szeretem én! Tehát úgy döntöttél, hogy mielőtt elvinnéd, előbb valami nevelőintézetbe küldöd oda, a vén füstös városba?

- Nem - felelt Harry -, magam is meg tudom annyira tanítani, amennyire az én feleségemnek szüksége lesz!

- És bizonyára az lesz a legjobb tanítás is, Harry!

- Hanem azt akarom - folytatta Harry -, amint említettem is, hogy Nell előbb ismerje meg igazán a külvilágot. Hogy egy hasonlattal éljek: ha te, Jack, teszem föl, valamilyen világtalan leányt szeretnél, és azt mondanák neked: „egy hónap alatt elmúlik a vaksága”, mondd csak: nem várnád-e meg a házasságoddal, míg teljesen meg nem gyógyul a kedvesed?...

- Meg én, Harry, bizony Isten! Megvárnám!... - felelte Jack Ryan.

- Nos hát! Jack, így vagyok Nellel én is. Nell ez idő szerint még vak, én pedig azt akarom, hogy mielőtt a feleségem lenne, hát ismerjen meg jól engem, ismerje meg a körülményeimet, és úgy válasszon azután. Röviden: azt akarom, hogy lássa előbb a napfény ragyogását is, mielőtt a velem való életet választaná!

- Helyes, Harry, nagyon helyes! - kiáltott föl Jack Ryan. - És, mondd csak, körülbelül mikor esik meg ez a műtét?...

- Úgy egy hónap múlva... - felelte Harry. - Nell szeme lassanként megszokja már a mi villanyvilágításunkat. Ez az előkészület. Remélem, hogy egy hónap múlva megláthatja már a földet és annak csodáit, láthatja az eget és annak ragyogását! És tudni fogja, hogy a természet sokkal tágabb boltozatot is tárt az emberi tekintet elé, mint amilyent egy homályos bánya nyújthat! És látni fogja, hogy a mindenség milyen határtalan!

Amíg azonban Harryt így elragadta a képzelete, azalatt Jack a lépcsőfokról az épp meginduló létrára ugrott.

- Hej! Jack!... - kiáltott föl Harry. - Ugyan hol vagy?...

- Itt vagyok alattad... - kacagott föl a jókedvű cimbora. - Amíg te a végtelenségbe szállsz fölfelé, addig én a mélységbe süllyedek!

- Isten veled, Jack!... - szólt Harry, miközben maga is a fölszálló létrára kapaszkodott. - Igen kérlek, ne szólj senkinek sem arról, amit itt beszélünk!

- Nem szólok - kiáltotta Jack Ryan -, ámbár csak egy föltétel alatt...

- És mi volna az?

- Ha én is veletek mehetek akkor, amikor Nellel először mentek föl abba a külső világba!

- Szívesen, szavamat adom rá, Jack... - felelt Harry.

A mozgólétrák egy újabb üteme messzire elválasztotta a két barátot. Csak gyöngén hallhatták már egymás szavát.

Hanem azért Harry még megérthette Jack kiabálását:

- És ha Nell látta már a csillagokat, a holdat és a Napot, tudod-e, hogy mindazoknál mit becsül többre?

- Nem én, Jack!

- Hát téged, barátom, akkor is és mindig téged!

És azután egy utolsó hurrá-kiáltással végleg elhalkult a szava.

Harry csakugyan Nell oktatására fordította minden szabad idejét. Megtanította olvasni, írni és úgy ezekben, mint sok más egyében a lányka gyorsan haladt előre. Szinte ösztönszerűleg értett már hozzájuk. Kiválóbb értelem soha gyorsabban le nem győzte a teljes tudatlanságot. Egész környezetük csodálkozott ezen a nagyszerű eredményen.

Az öreg Simon és Madge minden nappal szívükhöz közelebb állónak érezték fogadott lányukat, habár a Nell múltjából fakadó aggodalmukat nem is tudták egészen elfeledni. Látták Harry fiuknak fejlődő érzelmeit is a lány iránt, és ez sem volt ellenükre.

Emlékezhetünk még az öreg bányamester kijelentésére, amikor a mérnöknek, első látogatása alkalmával azt mondta:

- Már miért is házasodnék meg az én fiam? Melyik fenti világhoz szokott teremtésnek lenne kedvére egy olyan ifjú, akinek egész élete a bánya mélységeiben telik el?!...

Most csakugyan úgy tetszett, mintha maga a Gondviselés küldte volna az éppen fiához illő társat. Nem tekinthette-e azt az Ég különös kegyelmének?...

Meg is fogadta az öreg bányamester: amikor ezt a házasságot megkötik, csap is Coal-Cityben olyan lakodalmat, hogy Új-Aberfoyle minden lakosa élete végéig megemlegesse azt a napot.

Simon Ford nem is sejtette, hogy mennyire igaza lesz!...

Még másvalaki is igen-igen óhajtotta Nell és Harrynak ezt az egybekelését; ez a valaki pedig James Starr mérnök volt. Szó sincs róla, elsősorban a két fiatal teremtés boldogságáért óhajtotta ezt, hanem azért rejlett mögötte annak más indoka is. Ki tudja, nem lesz-e ez a házasság mindnyájuk érdekében szerfölött nevezetes?

Hiszen tudvalevő, hogy a mérnök sohasem tett le bizonyos gyanakvásról, habár ez idő szerint semmilyen ok sem látszott igazolni aggodalmait. De ha nem adódott, hát még jöhetett!... Ennek az új bányának a titkát, nyilván, egyedül csak Nell ismerhette. És ha csakugyan újabb veszélyek várnak Új-Aberfoyle bányászaira a jövőben, hogyan védekezhessenek olyan eseményekkel szemben, amiknek az okát, eredetét se sejtik?

- Nell sehogy sem akar nyilatkozni!... - ismételte gyakorta James Starr. - Hanem amit mások előtt mindmáig úgy titkol, azt nem fogja sokáig rejtegetni a férje előtt! Hiszen ha veszély van, hát az Harryt csakúgy fenyegeti, mint akár minket. Mindenképp örvendetes házasság lesz hát ez a mi alvilágunkban, egy olyan jó házasság, amely a házastársakat boldoggá teszi, barátaiknak pedig biztonságot szerez!

Így okoskodott James Starr mérnök, és pedig helyesen. Nézetében osztozott az öreg Simon is, akivel közölte ilyenfajta vélekedéseit. Semmi sem állt hát annak az útjában, hogy Harry csakugyan Nell férje legyen.

És ki vagy mi is állhatott volna?

Harry és Nell szerették egymást. Az öreg szülők fiukhoz illőbb házastársról nem is álmodhattak. Harry társai örültek a boldogságának, és mind elismerték, hogy valóban meg is érdemli. Az ifjú lány se függött senkitől, és szabadon követhette fiatal szíve vonzalmát:

És mégis, ha látszólag senki sem gördíthetett akadályt e házasság elé, miért surrant elő hát egy titokzatos lény Új-Aberfoyle legsötétebb zugából, ahányszor csak a pihenés idején a villany-

lámpák kialudtak, amikor éj borult a munkásvárosra, és a dolgozók mind nyugovóra tértek? Micsoda ösztön vezette át ezt a fantomot bizonyos folyosókon, amiket szűk voltak miatt járhatatlanoknak kellett tartania mindenkinek? Miért jött kúszva a Malcolm-tó partja mentén ez a talányos teremtmény, akinek a szeme átlátott a legnagyobb sötétségen is? Miért igyekezett oly makacsul éppen Simon Ford lakása felé, miért tette mindezt annyi okossággal és ügyességgel, hogy minden vigyázat dacára sem akadtak a nyomára mindeddig?... Miért hallgatódzott ott az ablakok alatt, és miért igyekezett elkapni a beszélgetéseknek legalább töredékeit az ablakon át?

És amikor bizonyos szavak onnét belülről megütötték a fülét, ugyan miért szorult ökölbe a keze, és miért fenyegette vele a cottage csendes lakóit? És végül, haragtól összeszorított ajkai közül miért siklottak ki ezek a szavak:

- Az a lány és az a legény?!... Soha!

17. Napfölkelte

Egy hónappal az előző fejezetben elmondott események után - augusztus 20-a estéjén - Simon Ford és Madge nagy szerencsekívánságok közt búcsúztak négy útrakelőtől, akik a cottage-at elhagyni készülöttek.

James Starr, Harry és Jack Ryan indultak, hogy elkísérjék Nellt abba a felső világba, amelynek talaját a lába még soha nem tapodta; elkísérjék abba a napfénytől ragyogó környezetbe, amit Nell szeme eddig sohasem látott...

A kirándulást két napra tervezték. Harryval egyetértésben James Starr úgy intézte a dolgot, hogy a felszínen való negyvennyolc órai tartózkodás alkalmával a lányka lássa mindazt, amit a homályos bánya mélyében eddig nem pillanthatott meg. Hogy földgömbünk különböző látnivalói, a városok, síkságok, hegyek, folyók, tavak, öblök és tengerek úgy vonuljanak el előtte, mint valami mozgó körképen.

Skóciának ebben a részében, nevezetesen Edinburgh és Glasgow között, csakugyan kicsi területen összeszorítva együtt mutatkoznak mind e földi jelenségek. Ami pedig a mennyboltot illeti, hát ez olyan, mint nagyjából mindenütt: változó felhőivel, hol fényes, hol fogyatkozó holdjával, sugárzó napjával, ragyogó csillagtáborával.

A kirándulást tehát akképp tervezték, hogy mindezeknek a föltételeknek eleget tegyen.

Simon Ford és Madge is örömmel csatlakozott volna Nellhez, de hát, mint tudjuk, nem szívesen távoztak el lakásukból, és végül nem tudták rászánni magukat, hogy akár csak egy-két napra is, elhagyják földalatti tanyájukat.

James Starr mint megfigyelő és filozófus csatlakozott a társasághoz, mivel lélektanilag ugyan-csak érdekelték a naiv álmélkodások, amiket a sok új látványosság Nellben okvetlenül kelteni fog. És talán - úgy lehet - arra is számított, hogy eközben esetleg föllebben valami abból a titokzatos fátyolból is, ami a lányka gyermekkorát borította.

Harry nem minden aggodalom nélkül hányta-vetette magában, hogy a külvilágba való e hirtelen bevezetés következtében vajon nem más lényként tér-e vissza az a teremtes, akit idáig a maga ártatlan egyszerűségében, tapasztalatlanságában szeretett?

Ami Jack Ryant illeti, hát ő olyan vidáman dalolászott, mint a pinyőke, amikor végigsurran fölötté az első napsugár. Abban reménykedett, hogy ragadós jókedve majd nevetésre hangolja a társait is. A szíveslátásért ezzel a vígsággal fizetett.

Nell szótlan volt és elgondolkodó.

James Starr, igen helyesen, abban állapodott meg, hogy az este keljenek útra. Mert a lányka szemét bizonyára jobban megkímélik, ha az az éjjeli sötétségből alig észrevehető fokozatokkal jut a Nap verőfényébe. Ezt pedig eléri éjfél után, és Nell szeme így lassanként megszokhatja a homály és fény egymást követő változatait.

Amint elhagyták a cottage-t, Nell kézen fogta Harryt, és így szólt:

- Harry, hát igazán szükséges, hogy elhagyjam a mi bányánkat, habár csak pár napra is?

- Úgy van, Nell - válaszolt a fiatalember -, jó lesz az neked is, nekem is.

- De Harry - folytatta Nell -, amióta megmentettél, olyan boldog voltam, amilyen ember csak lehet!... Sok mindenfélére megtanítottál, hát nem elég mindez? Mit keresek én ott fenn?

Harry szótlanul nézett a lányra. Körülbelül maga is olyanformán érzett, mint ahogy Nell beszélt.

- Édes lányom - szólt aztán James Starr -, értem én a te aggodalmaidat, mindamellett mégis igen jó lesz, ha velünk tartasz. Veled mennek azok, akiket szeretsz, és vissza is kísérek. Akkor aztán, ha a bányában akarod folytatni az életedet, mint ahogy azt az öreg Simon, Madge és Harry is teszi, a tetszésedtől függ! Nem is kételkedem választásodon, sőt magam is azt óhajtom. Mindazonáltal így legalább összehasonlíthatod a választásodat azzal, amit elhagysz, és teljes szabadsággal intézkedhetsz... Menjünk hát!...

- Menjünk, kedves Nell... - biztatta Harry is.

- Követlek, Harry, ahogy akarod... - válaszolt a fiatal lány.

Az utolsó, kilencórai vonattal Nell és társai a megye felszínére robogtak. Húsz perc múltán arra az állomásra jutottak, ahol az Új-Aberfoyle számára készült kis szárnyvonal a Dum-barton-Stirlingbe vezető vasúttal egyesül.

Már besötétedett. Gyöngye északnyugati szél szárnyán könnyű párák úsztak az ég aljáról a magasba, és egyúttal fölfrissült a levegő. A nappal igen szép volt, s ugyanolyan szép éjszakára számíthattak.

Stirlingbe érve, Nell és társai nyomban leszálltak a vonatról, és az állomásról is azonnal kiesttek.

A Forth-öbölre vezető, magas fákkal szegélyezett út kanyargott előttük.

A fiatal lányra az első hatást maga az a tiszta levegő tette, amit ugyancsak tele tüdőből lélegzett be.

- Szívd, csak szívd magadba, Nell!... - jegyezte meg James Starr. - Élvezd a mezőknek ezt a csupa éltető illatokkal dús levegőjét!

- Mik ezek a nagy füstgomolyok, amelyek fejünk fölött úsznak? - kérdezte Nell.

- Azok felhők - válaszolt Harry -, vagyis olyan félig-meddig összesűrűsödött gőzök, párák, amiket a szél hajt keletnek.

- Ah! - sóhajtott föl Nell. - Hogyan szeretnék velük repülni néma gomolygásukban!... És mik azok a fénylő pontocskák, amelyek a felhők résein átragyognak?

- Azok, Nell, a csillagok, amikről már oly sokat beszéltem neked. Mindmegannyi Naprendszer az, mindmegannyi világ, talán a mi világunkhoz hasonló!

Egyre szebb és csillogóbb lett a csillagok sziporkázása a sötétkék égbolton, amelyet az esti szél hovatovább tisztára sepert.

Nell nézte-nézte azt a feje fölött nyüzsgő, milliónyi sok villogó csillagot.

- Igen ám, de ha az ott mindmegannyi Naprendszer - tudakolta aztán -, hogyan bírhatja el a fényüket a szemem?

- Kislányom - felelte James Starr -, azok valóban Napok, de olyan Napok, amelyek tőlünk iszonyú távolságokban lebegnek a világűrben. A milliónyi csillag közül, amelyeknek fénye egész a mi szemünkig elhat, azok közül a legközelebb van hozzánk a Lyra csillagkép Véga nevű csillaga; az, az, amelyiket közel a tetőponthoz ott láthatsz. Hanem hát az is ötvenezer

milliárd lieu²³ távolságra van tőlünk. Ezért nem bántja annak a fénye a te szemedet. A mi Napunk azonban holnap reggel csak harmincnyolc millió lieu-nyi távolságban kel föl tőlünk, nem is tud abba semmiféle emberi szem belenézni, mivel az olvasztókemence tűzénél is sokkal égetőbb az!... No, de menjünk Nell, menjünk!...

Elindultak az úton. James Starr kézen fogta a lányt, Harry pedig mellette ballagott. Jack Ryan jött-ment, mint valami kölyökkutya, aki türelmetlenül futkos előre-hátra a gazdája lassúsága miatt.

Senki nem járt az úton kívülük. Nell csodálkozva nézte a szélről hajlongó nagy fák sötét árnyait. Úgy tetszett neki, mintha azok haragosan hadonászó óriások volnának. Az ágak remegése, a levelek szél okozta suhogó zaja, a hébe-hóba beálló mély csöndesség, a tág látóhatár, valahányszor útjuk valamilyen magaslatra vezetett: mindez új meg új érzelmeket gerjesztett benne, és feledhetetlenül hatott rá. A kezdetben szapora kérdezősködések után csakhamar hallgatagon lépdelt, társai pedig, közös megegyezéssel, nem háborgatták elmélázásában. Nem akarták szavaikkal zavarni a fiatal lány érzékeny képzelőerejét, hanem hagyták, hogy lelke önmagában alkossa meg képzeteit a látottakról.

Úgy fél órával éjfél előtt a Forth-öböl északi partjához értek.

Ott várakozott már rájuk az a bárka, amelyet James Starr jó előre kibérelt. Abban állapotott meg a tulajdonossal, hogy tartozik a társaságot bármelyik éji órában elszállítani az edinburghi kikötőig.

Nell csak nézte, nézte a parthoz ütődő víz gyöngén pezsgő tajtékzását és a ringó hullámokat; felszínüket mintha behintették volna a rezgő csillagsereg gyémántporával.

- Valamilyen tó ez? - kérdezte.

- Nem - felelte Harry -, ez egy folyam tágas öble, egy nagy folyónak a torkolata, szinte igazi tengerág. Meríts csak egy keveset belőle a tenyereddel, Nell, kóstold meg, és látni fogod, hogy ennek a vize nem olyan édes, mint a Malcolm-taváé.

A lányka lehajolt, kezét a habokba mártotta, majd az ajkához emelte.

- Hiszen ez a víz sós!... - szölt aztán.

- Igen - válaszolt Harry -, a tenger dagálya itt is sóssá teszi a vizet, mivel a tengervíz tele van sóval. Ennek a mi földgömbünknek háromnegyed részét ilyen sós víz fűdi, amelyből pár cseppet most kóstoltál meg!

- De ha a folyók vize nem egyéb tengervíznél, amit a felhőkből nyernek, hát hogyan lehetnek a folyók édesek? - kérdezte Nell.

- Mert a vizek, miközben gőzzé válnak, elvesztik sótartalmukat - felelte James Starr. - A felhők csak ilyen elpárolgás útján támadnak, és eső alakjában édes vízként térnek vissza a tengerbe.

- Harry, Harry! - kiáltott föl azután a lányka. - Micsoda vöröslő fény az ottan a látóhatár szélén? Nem valami erdőség áll ott lángban?

És az égnek arra a pontjára mutatott, ahol az alatt úszó köd égő színbe borult keleten.

- Nem, Nell - válaszolt Harry. - Az ott a fölkelő Hold.

---

²³ Egy lieu = 10 km.

- Úgy van, a Hold! - kiáltotta Jack Ryan. - Az a felséges ezüst tál, amit a szellemek hordoznak körül az égbolton, és amely magába gyűjti a csillagokat, mint apró pénzeket.

- Ejnye, Jack! - szólt közbe nevetve a mérnök. - Nem is tudtam, hogy ilyen merész hasonlatokhoz van tehetséged!...

- De, mérnök úr, az én hasonlatom való igaz! Vagy nem látja-e, hogy a csillagok abban az arányban tünedeznek el, amint a Hold emelkedik? Ezért gondolom én, hogy egyszerűen beleesnek!

- Jobban mondva, Jack - felelt a mérnök -, a Hold az, amely a maga nagyobb erejű fényével elhomályosítja a hatodrendű csillagokat, és ezért úgyszólván megsemmisíti őket útjában.

- Milyen szép mindez! - ismételte a lányka, akinek a szeme nem bírt betelni a látvány szépségével. - Hanem én azt hittem, hogy a Hold kerek...

- Az csakugyan kerek, ha teljes - felelt rá James Starr -, vagyis akkor, amikor ellenállásban van a nappal. Hanem ezen a mai éjszakán már az utolsó negyedében jár, lecsontultak a szarvai, és a mi Jack barátunk ezüst tála voltaképp inkább valami borbélytányérnak illik be!

- Teringettét! Starr úr - kiáltott föl Jack Ryan -, micsoda méltatlan hasonlat! Éppen most akartam a Hold tiszteletére danába kapni, hogy:

*Éj csillaga, ki égi pályán
bűbájosan suhansz...*

- ... De nem, nem megy! Az a borbélytányérral való hasonlat nyakát szegte költői hangulatomnak!...

Eközben a hold lassan-lassan a látóhatár fölé emelkedett. Az utolsó ködfoszlányok is eltűntek előtte. Az égbolt tetején és nyugaton a sötét háttérből még fényesen ragyogtak a csillagok, hogy azután fokozatosan elhalványuljanak a holdfénytől. Nell néma csodálattal gyönyörködött a látványban, szeme minden károsodás nélkül tűrte a szelíd, ezüstös sugárzást, de a keze reszketett Harry kezében, és a reszkető kezek beszéltek helyette.

- Szálljunk a dereglyébe, barátaim... - szólt James Starr. - Nekünk napfölkelte előtt még meg kell másznunk az Arthur Seat oldalát!

A bárka egy parti karóhoz volt kötözve, és egy tengerész őrizte. Nell és társai beszálltak. A vitorlát kibontották, és az északnyugati szél a vitorlát duzzasztva vitte tova őket.

Micsoda új érzelmek ébredtek ismét a lánykában! Igaz, hogy csónakázott ő már egynéhány-szor Új-Aberfoyle tavain, de ha Harry mégoly biztosan forgatta is a lapátot, az azért mégis-csak elárulta, hogy kifáradt az evezős. Most érezte először életében annak a csöndes tovasiklásnak a gyönyörűségét, amely hasonlított a léghajó repülésének nyugodtságához a levegő-égen keresztül. Az öböl olyan szelíden csillámlott, mint valami tó. Nell, félig odadőlve élvezte a csónak lágy himbálódzását. A Forth vizére hébe-hóba rátűzött a holdfény, és ilyenkor úgy látszott, mintha a csónak valami ragyogással teli, ezüst lapon suhanna tova. S mindezt fokozta még a bárka oldalán elsurranó habok édes zsongása is. Igazán bűbájos varázslatként hatott rá ez mind együttesen.

Nell nézte-nézte, míg önkéntelenül is lecsukódott a szemhéja. Valamiféle édes kimerültség vett rajta erőt. Félrebillent feje Harry mellére csúszott, és csendesen elaludt.

Harry föl akarta kelteni, hogy mit se veszítsen a gyönyörű éj nagyszerűségéből.

- Hagyd csak őt pihenni, fiam... - figyelmeztette a mérnök. - Pár órai alvás mindennél jobban előkészíti a nappal új élményeire...

Hajnali két órakor kikötöttek a Granton-Piernél. A dereglye parthoz ütődése fölébresztette a lányt.

- Micsoda, én aludtam?... - kérdezte zavartan.

- Dehogy, lányom... - válaszolt James Starr. - Csak álmodtad, mintha aludtál volna, ennyi az egész...

Az éjszaka ekkor szokatlanul világosan derengett. A magasan álló Hold besugározta úgyszólván az egész égboltozatot.

A Granton-kikötő üres volt, csak egy-két halászbárka ringott szelíden az öböl vizének hosszú hullámain. A közeledő hajnal hatása alatt a gyöngye szél is elpihent. A tiszta levegő ama gyönyörű augusztusi napok egyikét ígérte, amiket a tenger közelsége oly igen széppé varázsol. Csak a látóhatár alján lebegett valamiféle meleg párázat, de az is olyan könnyed, olyan átlátszó, hogy el kellett tűnnie a kelő nap első sugaraitól. A fiatal lány most hát láthatta a tengert, amint a messzeségben összeolvad az ég peremével. Látóköre tágult, mindamellett még nem érezhette azt a különös ámulatot, amit az óceán akkor kelt, ha végtelen síkja visszatükrözi a nappali világosságot.

Harry kézen fogta Nell, és mindketten James Starrt meg Jack Ryant követve haladtak végig a néptelen utcákon. A skót fővárosnak ez a külterülete, a maga sötét háztömegeivel Coal-Cityre emlékeztette Nell, pusztán azzal a különbséggel, hogy itt a házakat nagyobbra építették, és több csillogó díszük ragyogott. Könnyedén haladtak előre, úgyhogy Harrynak sohasem kellett a lépéseit lassítania attól való félelmében, hogy netán elfárasztja a lányt.

Vagy félórás haladás után mégis megkérdezte:

- Nem fáradtál el, Nell?

- Dehogy fáradtam. Úgy tetszik, mintha a lábam nem is érintené a földet. Az ég olyan magas fölöttünk, hogy szeretnék beléje röpködni, mintha szárnyaim volnának!

- Te, el ne engedd ám, mert még tovaröppen!... - kiáltott oda Jack Ryan. - Már csak jól őrizzük meg ezt a mi kis Nellünket!... Különben én magam is éreztem ezt a könnyedséget akárhányszor, ha úgy huzamosabb ideig nem jöttem fel a bányából!

- Ez azért van - szólt James Starr -, mert itt nem érezzük a közetrétegeknek azt a nyomását, amit Coal-Cityben érzünk. Itt, ellenkezőleg, az ég valami mélységes feneketlenségnek tetszik, amely mintha magához akarná vonzani az embert.

- Nell, nem fog el ilyesféle érzet?...

- De igen, Starr úr - felelt a lányka -, és ez nekem olyan jólesik. Úgy érzem, mintha valami szédülésféle zsongítaná el a fejemet!...

- Majd megszokod - szólt Harry. - Még úgy meg találod szokni a felső világnak ezt a határtalanságát, hogy el is felejtet a mi homályos bányánkat!

- Soha, Harry! - felelt a lány. - Soha!...

És közben eltakarta szemét a kezével, mintha csak föl akarta volna idézni emlékezetében mindazt, amit ott lenn hagyott.

James Starr és társai a város szunnyadó házai között áthaladtak a Leith-Walkon. Azután megkerülték a Calton-Hillt, amelyen a csillagvizsgáló és a Nelson-emlékmű árnyai magasodtak föl a félhomályban. Végigmentek a Regent úton, átkeltek egy hídon, és csakhamar a Canongate végére értek.

A város teljes csöndességben aludt, és mind ez idáig semmiféle zaj nem zavarta álmait. A canongate-i gótikus torony órája kettőt ütött éjfél után.

Ebben a pillanatban Nell hirtelen megállt.

- Micsoda sötét tömeg az ottan? - kérdezte, miközben egy kisebb téren különálló építményre mutatott.

- Az a tömeg, Nell, az Holyrood - válaszolta James Starr -, a régi skót fejedelmek palotája, amelynek a köveihez annyi gyászos esemény emléke fűződik. A történetíró a fejedelmi árnyak egész sorát idézhetné föl a boldogtalan Stuart Máriától kezdve egészen X. Károlyig, a franciák egykori királyáig. Hanem azért, majd a napvilágon, éppen nem fogod ám gyászosnak találni ezt a rezidenciát. A maga négy nagy tornyával egyáltalán nem üt el más kéjlakoktól, amelyeknek a birtokosa meghagyta a kastély ódon arculatát...

A leányka bámuló szemmel gyönyörködött a pompás épületben.

- De menjünk tovább... - folytatta a mérnök. - Ott, ugyancsak az ősrégi holyroodi apátságnak a környékén emelkednek a büszke Salisbury-sziklák, ormukon pedig az Arthur-Seat²⁴ mered... Oda fogunk mi fölmenni. Más szóval: annak a tetejéről fogod első ízben látni, hogyan bukkan föl a napkorong a tenger mélyéből.

Beléptek a királyi kertbe, és lassú emelkedéssel vágták át a Victoria utat, ezt a körben futó, kocsival járható szép fasort, amelyről Walter Scott is gyönyörűséggel emlékszik meg valamelyik regényének néhány sorában.

Az Arthur-Seat voltaképp hétszázötven lábnyi magas halom, amelynek magányos bérce fölségesen uralkodik az egész környező tájék fölött. Kanyargós ösvény könnyíti meg a kaptatót, amelyen James Starr és társai félóra alatt fölérték az „oroszlán sörényéig”, amihez - nyugat felől tekintve - az Arthur-Seat orma oly feltűnően hasonlít.

Ott letelepedtek mind a négyen, James Starr pedig, aki sohasem fogyott ki a nagy skót regényíró idézéséből, így szólt:

- Íme, ez az a hely, amelyről Walter Scott az *Edinburgh börtöne* című regénye nyolcadik fejezetében a következőket írja:

„Ha választanom kellene helyet, ahonnét a napkeltét vagy napnyugtát a legszebben láthatom, úgy én ezt a helyet választanám.”

- Vigyázz hát csak, Nell. A napkelte nem soká késik már, és te első ízben láthatod meg azt a maga teljes ragyogó fényességében!...

Az ifjú lány kelet felé fordította a tekintetét. Harry leült melléje, és aggodalmas figyelemmel szemlélte őt. Vajon nem fogják-e túlfutni is nagy izgalomba ejteni a napvilág első sugarai? Mindnyájan csöndességbe merültek; még Jack Ryan is elhallgatott.

---

²⁴ Arthur-Seat - Arthur székhelye.

A látóhatár szélén máris gyöngéd rózsaszínű sáv rajzolódott a könnyű köd alá; míg az ég tetőpontján úszó felhőfoslányokat halványan megvilágították az első fénysugarak. Az Arthur-Seat lábainál a még mindig alvó Edinburgh városa ötlött szemükbe határozatlanul az éjszaka teljes csöndességében. Csak itt-ott villant föl belőle hajnali csillagként egy-két fénysugár, amit az ódon város ébredő lakosai gyűjtögettek. Átellenben, nyugaton, a látóhatárt meredek hegy-csúcsok egész sora csipkézte szeszélyesen, amiket a hajnalfény hamarosan sorra megaranyozott.

Eközben keleten a tenger határvonala mind élesebben vált el az égtől. Lassanként kibontakozott az egész színskála abban a rendben, amint az a nap spektrumában látható, a látóhatár kódének vörösétől, egyre gyengülve, föl az égbolt tetejének ibolyaszínéig. Percről percre izzóbbá elevenültek a színek: a rózsás árnyalat átcsapott vörösbe, a vörös az aranytűzbe. Azon a ponton, ahol a nap pályáíve átmetszi a tenger körvonalát, ott bukkant föl a napkorong.

Abban a pillanatban Nell tekintete a hegy lábáig siklott, le a városig, amelynek házai csoportonként kezdtek előtűnedezni. Itt-ott magas emlékművek, toronycsúcsok bontakoztak ki belőle egyre élesebb határvonalakkal. Valamilyen hamvas szürke világosság töltötte be az egészet. Végül az első sugár megérintette a fiatal lány szemét! Az a bizonyos zöld sugár, amely tiszta időben, este-reggel egyaránt támad a tenger felől.

Talán fél perc múlva Nell hátrafordult, és kezével az új város egyik kimagasló pontjára mutatott.

- Ott valami ég! Tűz van!... - szólt összerézzenve.

- Nem tűz az, Nell - válaszolt Harry -, hanem tündöklő napsugár, amely a Walter Scott-emlékmű tetejét aranyozza meg...

És valóban, annak az emlékműnek a kétszáz láb magas csúcsa úgy ragyogott a sugárözönben, mint valami elsőrangú világítótorony.

Fölvirradt. A nap egyre magasabbra emelkedett. Korongja nedvesnek látszott, mintha csak valóban a tenger hullámaiból merült volna föl. Eleinte szétlapult izzó aranytálnak látszott a sugártörés következtében, de azután lassan-lassan kisebbedett és szokott kerektségében haladt tovább. Egyre tűrhetetlenebb fénye olyan lett, mint valami olvasztókemence szája, amely az égbolton tátong.

Nell hamarosan be is hunyta a szemét, sőt kénytelen-kelletlen tenyerével is eltakarta vékony szempilláit.

Harry biztatta, hogy forduljon háttal a napnak.

- Nem, Harry - felelte -, az én szememnek is meg kell szoknia azt, amit a tied meg tudott szokni...

Még tenyerén át is valamilyen rózsás világosság tört keresztül, amely azonban azon mód halványodott előtte, amint a nap egyre magasabbra hágott. Lassanként megszokta a fényt, szempillái föltáruultak, és először özönlött szemébe a nappal ragyogása.

A jámbor gyermek térdre omlott a magasztos látványra, és fölkiáltott:

- Óh, édes Istenem, milyen szép ez a te világod!...

Majd lehajtotta a fejét, és körültekintett. Lába előtt tárult föl Edinburgh körképe: az újváros a maga szabályos háznégyszögeivel, egyenes vonalaival; és az Auld-Recky összevissza épített háztömegeivel, szeszélyesen kanyargó utcáival. Két pont magaslott ki közülük: a bazaltsziklák fölött emelkedő vár és a Calton-Hill, gömbölyded tetején a mesterséges görög épületromok-

kal. Gyönyörű fasorok vezettek ki a vidékre a fővárosból. Északon a Forth-öböl tengerága vágódott mélyen a szárazföldbe, partjain Leith kikötőjével. Távolabb, mintegy harmadik színpadképül, Fife megye bájos partvidéke terült el. Hosszú, ahhoz a pireuszihoz²⁵ hasonló egyenes út fűzte össze észak Athénjét a tengerrel. Nyugat felé Newhaven és Porto-Bello szép partjai nyújtózkodtak, amelyek homokja sárgásra festi a szélső hullámokat. Messze künt néhány csónak ringott az öböl vizén, és két vagy három gőzös fekete füstoszlopa gomolygott az ég felé. Túl az öblön üde rónaság zöldellt beláthatatlan távolokig, rajta imitt-amott egy-egy alacsony domb. Északon a Lomond-halom, nyugaton a Ben-Lomond és a Ben-Ledi verték vissza a napsugarakat, mintha csak örök hó és jég fedte volna az ormaikat.

Nell beszélni sem bírt, csak összefüggéstelen szavakat suddogott. Karja remegett, a fejét szédülés fogta el. Egyszerre csak elhagyta az ereje. Ez a tiszta levegő, a felséges látvány kimerítette, és eszméletlenül rogyott volna össze, ha Harry nem vigyáz, és karjába nem kapja az alélt teremtet.

Ez az ifjú lány, akinek egész élete idáig a föld tömör belsejének odúiban folyt, végre-valahára láthatta szinte az egész mindenséget azzal együtt, amit a Teremtő és az ember együttesen alkotott. A városnak és vidékének a megtekintése után pillantása először telt meg a tengernek és az égnek a végtelenségével.

---

²⁵ Pireusz: ókori görög nevén Peiraieusz, Athén kikötője, ahonnan a Hosszú Falak védelmében vezetett út a városig; mai neve Piréeusz, és már egybenőtt Athénnel.

18.

A Lomond tavától a Katrine-tóig

Harry, Nellel a karjai közt, lefelé indult az Arthur-Seat lejtőjén, és nyomon követte James Starr meg Jack Ryan is. Pár órai nyugalom és a Lambret Hotelban elköltött reggeli helyrehozta őket; abban állapodtak meg, hogy a kirándulás befejezésül a tavak vidékén utaznak keresztül.

Nell ekkor már egészen magához tért. Szeme elviselte a teljes napsütést, tüdeje pedig mohón szívta magába az éltető, egészséges levegőt. A fák zöldje, a növények ezerféle színváltozata, a kék égbolt, mind-mind a színek tömérdek árnyalatát tárta eléje, és ő alig tudott betelni velük.

A General Railway állomástól kiinduló vonattal Nell és társai Glasgow-ba utaztak. Itt, a Clyde-folyó legszélső hídjáról megbámulhatták a folyó hatalmas, tengerszerű mozgását. Az éjszakát azután Comrie *Royal Hotel* nevezetű szállodájában töltötték.

Másnap az „Edinburgh and Glasgow Railway” állomásától, gyorsvonattal indultak Dumbarton és Balloch-on át a Lomond-tó déli végéhez.

- Az a Rob Roy és Fergus Mac Gregor hazája! - kiáltott föl James Starr -, a Walter Scott költészetéből annyira dicsőített vidék!... Te, Jack, nem ismered még?

- Dehogynem ismerem a róla szóló énekekből - felelte Jack Ryan -, és bizonyára felségesnek kell lennie, amit olyan gyönyörű dalok magasztalnak!...

- Bizony, azok felséges tájak - szólt a mérnök -, és a mi kedves Nellünk onnét viszi majd magával a legszebb emlékeit!

- Olyan útitárssal pedig, mint amilyen ön, Starr úr, kettős lesz a haszon!... - folytatta Harry. - Mivel ön mindjárt el is beszéli azoknak a tájaknak a történetét, amíg mi elbűvölten szemléljük őket...

- Meglesz, Harry - mondta a mérnök -, már amennyire emlékezőtehetségem engedi, de egy föltétel alatt, hogy tudniillik ez a jókedvű Jack segítségemre siet... Amikor engem kifárasztott az elbeszélés, akkor Jack énekelni fog!

- Azt ugyan nem kell nekem kétszer se mondani!... - válaszolt Jack Ryan, és nyomban rá olyat rikkantott, mintha legalábbis a kétvonalas A-hangot akarta volna kiadni.

Glasgow-tól Balloch-ig, vagyis a skót kereskedelem e központjától a Lomond-tó déli végéig, vasúton körülbelül húsz mérföldnyi a távolság.

A vonat Dumbartonba ért, abba a királyi várba, amely egyúttal a vidék központja is. Az Angliával való államszövetség értelmében, máig is megerősített vára festőien fekszik egy nagy bazaltszikla kettős ormán.

Maga Dumbarton városa a Clyde-folyó és a Leven-folyó találkozásánál fekszik. Ez alkalommal James Starr egyet-mást földézett Stuart Mária kalandos élettörténetéből. Ebből a várból indult el a királynő hajdanán Franciaországba, hogy ott II. Ferenc hitvese és Franciaország királynéja legyen. 1815 után az angol kormány eleinte ebbe a várba akarta száműzni Napóleont, de aztán Szent Ilona-szigetére esett a választás; így ment Anglia hírhedt foglya arra a messze eső sziklás szigetre meghalni, hogy legendás alakja még nagyobbra magasodjék a népek emlékezetében.

Nemsokára Balloch-ba ért a vonat, és egy karózott töltés közelében állott meg, amelyen át az utazók lejuthattak a tó alacsonyabb szintjéhez.

A *Sinclair* nevű gőzös várakozott ott a tavak vidékére kiránduló csoportokra. Nell és társai erre a hajóra szálltak föl, miután előbb jegyet váltottak Inversnaidig, a Lomond-tó legészakibb pontján fekvő helységéig.

Verőfényes idő volt, és a nap ugyancsak diadalmasan oszlatta szerteszét azt a brit ködöt, amely egyébként a legtöbbször eltakarja az arcát. A *Sinclair* utasainak figyelmét a táj egyetlen részlete sem kerülhette el azon a vagy harminc mérföldnyi úton. Nell a hajó hátsó végén ült James Starr és Harry között, és minden érzékszervét betöltötte az a felséges költészet, amely valósággal elárasztja a szép skót tájat.

Jack Ryan a hajóhídon járt föl s alá, és szakadatlan kérdésekkel ostromolta a hajó mérnökét, akit egyébként se igen kellett beszédre nógatni. Mennél beljebb jutottak a Rob Roy országába, annál tüzesebb is lett a vidék elragadtatott bámulójának a beszéde.

Mindjárt a Lomond-tó kezdetén feltűnt az apró szigetekskék rengeteg sokasága. Meredek partjaikat szinte súrolva suhant köztük a *Sinclair*, és hol úgy látszott, mintha valami magános völgyben járnának, hol pedig vad sziklával teli hegyszorosban.

- Nell - szólította meg a lánykát James Starr -, lásd, e szigetekskék mindegyikének megvan a maga legendája, sőt talán balladája is, éppúgy, mint a hegyeknek, amelyek képkeretként övezik őket. Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy e tájnak a története valóban a szigetek és hegyek óriási betűivel van megírva...

- Tudja-e, Starr úr - kérdezte Harry -, hogy a Lomond-tó e része mit juttat eszembe?

- No, mit, Harry?

- Hát az Ontario-tó ezer szigetét, amiket Cooper olyan csodálatosan ábrázolt. Velem együtt neked is szembetűnhet ez a hasonlóság, Nell, hiszen nem egy alkalommal olvastuk együtt azt a regényt, amelyet méltán a híres amerikai író főmunkájának mondhatunk...

- Igazán, Harry - felelt a lányka -, igazán olyan; és a *Sinclair* úgy siklik tova a szigetek közt, mint az a regénybeli kutter ott az Ontario habjain...

- Helyes - folytatta a mérnök -, ez is csak azt bizonyítja, mind a két táj érdemes arra, hogy két költő egyformán énekelje meg. Én ugyan nem ismerem az Ontario ezer szigetét, de azt kétkem, hogy olyan változatosan kedves látványt nyújtanának, mint a Lomond-nak ez archipelagusa²⁶. Mert nézzetek csak körül ezen a tájon! Ott a Murray szigete, Leunox nevű régi várával, ahol az öreg Albany hercegnő lakozott, miután atyját, férjét és két fiát I. Jakab parancsára lefejezték. Ott a Clar-sziget, a Cro-sziget, a Torr-sziget; az egyik sziklás, vad, szinte teljesen kopár, a másikat buján zöldellő növények borítják. Itt vörösfenyő és fehér törzsű nyírfa nő, amott sárgás, kiaszott hangafű-mezők terülnek el. Igazán, én alig hihetem, hogy az Ontario ezer szigete ennyi változatosságot mutatna!

- Hogy hívják azt a kis kikötőt ott? - kérdezte Nell, a keleti partok felé fordulva.

- Az Balmaha, a Highlandek, a felföldi hegyvidékek kapuja. Itt kezdődnek a mi magas skót felföldeink. Azok a romok, amiket ott látsz, Nell, azok egy régi apácakolostor maradványai; a szanaszét látható sírokban pedig Mac Gregor családjának különböző tagjai nyugosznak, azé a Mac Gregoré, akinek a neve még ma is híres mindenütt ezen a vidéken...

- Híres a sok vértől, amit ez a család ontott és kiontott! - jegyezte meg Harry.

---

²⁶ Archipelagus: szigettenger, szigetvilág; eredetileg Arkhipélagosz néven az Égei-tenger tömérdek szigetének összefoglaló neve volt.

- Igazad van... - válaszolta James Starr. - Már az bizony valóban úgy van, hogy minden dicsőség közt a hadi dicsőség a legtartósabb! Emberöltökön át szájról szájra száll az ütközetek elbeszélése...

- És megörökítik a dalok, a hősi énekek is!... - tette hozzá Jack Ryan.

És állításának bizonyításául a jó fiú nyomban rázendített ama régi harci dalok egyikére, amelyek Sraë klánjának, Alexander Mac Gregornak a hőstetteit dicsőítették a lussi Humphry Colquhour ellen vívott csaták emlékezetéül...

Nell érdeklődve figyelt a dalra, hanem a régi idők e tömérdek véres viaskodása igencsak elszomorította. Miért is tombolt vajon az a sok küzdelem ezeken a tájakon? Hisz az ő szemében azok olyan terjedelmeseknek látszottak, hogy szerinte, ha nem itt, hát ott mindenki elférhetett volna rajtuk!...

Luss kicsiny kikötőjének a bejáratához közeledve, az addig általában három-négy mérföldnyi széles tó jócskán összeszűkült. Egy pillanatra látható volt a régi várkastély ódon tornya. Amikor pedig a *Sinclair* egy partfokot elkerülve, északnak fordult, akkor az utasok szeme elé tárult a Ben-Lomond, amely csaknem háromezer lábnyira magasodik ki a tó tükre fölé.

- Csodálatos hegy! - kiáltott föl Nell. - Milyen szép kilátás eshetik annak tetejéről!...

- Úgy van, Nell... - felelte James Starr. - És nézd csak, milyen büszkén emeli föl ormát a tölgyesek, nyírek, vörösfenyők öléből, amelyek a hegy alját tarkítják. Bizony ennek a tetejéről beláthatjuk a mi régi Kaledóniánk kétharmadát. Itt, a tónak a keleti partvidékén volt a Mac Gregor klán állandó otthona. Nem messze tőle, azokat a vad szakadékokat nemegyszer festette pirosra a vér a Jakab-pártiak és hannoveriek küzdelmei közepette. Tiszta éjjeleken ott kel föl a sápadt hold, amelyet a régi regék „Mac Farlane lámpásaként” emlegetnek. Itt ismétli a visszhang még mindig Rob Roy és Mac Gregor Campbell el nem enyésző nevét.

A Ben-Lomond, a Grampian-hegyláncnak ez az utolsó csúcsa, igazán megérdemli azt a dicsőítést, amiben a nagy skót regényíró részesítette. Mert, amint James Starr megjegyezte, vannak ennél sokkal magasabb hegyek is, tele örök hóval-jéggel ormaikon, de hozzá fogható vagy költőibb hegy nincs talán sehol a világon!... És - tette hozzá -, ha úgy elgondolom, hogy ez az egész Ben-Lomond mindenestül a Montrose hercegé! Őkegyelmességének akképp van egész hegysége, mint a londoni polgárnak a kertcskéjében egy tenyérnyi pázsitja...

Eközben a *Sinclair* az átellenes partokon Tarbet faluhoz ért, ahol az Inverarybe tartó utasok kiszálltak belőle. Itt látszott csak a hegy egész szépségében. Vízeseiktől, zuhatagoktól barázdált oldala úgy csillogott, mintha olvadó ezüstlemezek borították volna.

Mennél beljebb haladt a *Sinclair* a hegység alján, annál vadregényesebb lett a vidék. Alig mutatkozott itt-ott egy fa, többek közt ama fűzek egyike-másika, amelyekre hajdanában alacsony sorsú embereket aggattak föl mindjárt a fáknak hajlékony vesszejével.

- Nyilván a kender megtakarítása végett... - tódította James Starr.

A tó innét észak felé egyre szűkült. A környező hegységek összéb-összébb szorították. A gőzös még néhány olyan zátony, szigetcske mentén siklott tova, amilyenek Inveruglas és Eilad-Whou; ez utóbbin Mac Farlane egyik régi erősségének a maradványai látszottak. Végül aztán az átellenes partok összeértek, és a *Sinclair* megérkezett Inverslaid állomására.

Mialatt reggelijük készült, Nell és társai a kikötő közelében egy vízészs megsejmlélésére indultak, amely jelentékeny magasságból ömlik a tóba. Olyan, mintha csak díszítményül készült volna az utasok kedvéért. A zuhatag zúgó hullámai fölé remegő híd vezet át, amelyet a

lentről fölcsapó vízpárák félig-meddig eltakarnak. A Lomond-tó jórészét beláthatták innét, és maga a *Sinclair* csak apró pontocskának látszott a víz tükrén.

A reggeli végeztével arról esett szó, hogy a Katrine-tóhoz menjenek tovább. Több utazókocsi állt az utasok rendelkezésére, valamennyi annak a Breadalbane-nemzetségnek a címerével, amely egykor erdön-vízen át rejtegette a menekülő Rob Royt. Valamennyi batár az angol utazókocsik megszokott kényelmével rendelkezett.

Harry az egyik kocsi tetején levő padra ültette Nell, és körülötte helyezkedett el az egész kis társaság. A pompás piros egyenruhás kocsis bal kezébe fogta a négy ló gyeplőjét, és az alkotmány megindult a hegy oldalán fölfelé, mindenütt követve a vízesés kanyargós ágát.

Az út igen meredek volt. Ahogy egyre följebb haladt velük a batár, úgy változtatták formájukat a vidék hegyormai. Büszkén íveltek az ég felé a tó átellenes partjának összes hegyláncai és az Arroquhar-csúcsok, amelyek az inveruglasi völgy fölött uralkodnak. Bal kéz felől a Ben-Lomond bérce ágaskodott a magasba, és tárta föl meredek északi oldalát.

A Lomond- és a Katrine-tó közti vidék ugyancsak szilaj látványt nyújt. Medencéje az aberfoyle-i völgyfenékkal határos szűk szorosokkal kezdődik. E név fájdalmasan emlékeztette a leánykát azokra a borzalmakkal teli szakadékokra, amelyeknek alján gyermekkorát töltötte. James Starr igyekezett is mindenféle elbeszélésekkel eloszlatni a sápadt hajadon szomorú gondolatait.

És a vidék nyújtott is bő alkalmat arra, hogy elterelje nyomasztó emlékeiről Nell figyelmét. Hiszen a kicsiny Ard-tó környékén játszódtak le Rob Roy életének főbb eseményei. Ijesztően komor sziklák emelkednek itt, amelyeknek kavicsal elegyes mesze az időjárás viszontagságai közt valóságos cementté keményedett össze. Romba dőlt tanyák közt itt is, ott is nyomorúságos kunyhók voltak láthatók, az úgynevezett „bourroch”-ok, amelyek inkább állati barlangokhoz, mintsem emberi lakáshoz hasonlítanak, s amelyekről hamarosan nem is lehetne megmondani: emberek vagy vadállatok tanyái-e azok? Imitt-amott néhány különös külsejű emberi lény bámult az utazók után, tágra nyílt szemmel és a zord időjárástól teljesen kifakult hajjal.

- Nézzétek csak!... - szólt James Starr. - Ezt a darab földet mondhatjuk igazán a Rob Roy országának. Itt fogták el Lennox gróf csatlósai a híres Nichol Jarvie tartományfőt, méltó fiát az ő hírhedt atyjaurának. Ott van maga az a hely is, ahol a csatlósok fölakasztották őt a nadrágjánál fogva, amely nadrág... szerencsére... jó tartós skót posztóból készült, nem pedig valami könnyű fajta francia szövetből! Nem messze a Forth forrásaitól, amiket a Ben-Lomond patakjai táplálnak, még láthatjuk azt a gázlót, amelyen át a vidék hőroza elmenekült Montrose herceg katonái elől. Hej, ha úgy történetesen a mi szénbányánk homályos rejtekeit ismeri: nyom nélkül eltűnhetett volna! Látjátok, barátaim, az ember egyetlen lépést sem tehet ezen a csodálatos vidéken úgy, hogy ne jutna eszébe valami ama hősi múltból, amely Walter Scottot is lelkesítette, amikor a Mac Gregor harcba hívó dalának nagyszerű szakaszait írta!...

- Ez mind igen szép, jó Starr uram!... - vágott vissza Jack Ryan. - De ha az igaz, hogy azt a bizonyos Nichol Jarvie-t nadrágjának a fenekénél fogva akasztották föl, úgy mi lesz a mi közmondásunkból: „Nagy lator legyen az, aki meg bírja kaparintani egy skótnak a nadrágját!”

- Biz’ Isten, igazad van! - válaszolta kacagva James Starr. - Ámbár ez csak azt bizonyítja, hogy az a mi tartományfőnk akkor már nem öltözködött olyanformán, mint amilyen ruhákat az ősei viseltek...

- Öreg hiba volt tőle, Starr úr!

- Egyetlen szóval se mondok ellent, Jack...

Miután a kocsi fölkapaszkodott a hegyi patak meredek partján, fátlan és víz nélküli völgybe ereszkedett alá, amelyet gyér hangafű takart. Bizonyos távolságokban itt is, ott is kőkupacok emelkedtek az útszélen.

- Ezek a cairn-ek... - magyarázta James Starr. - Minden jövő-menő tartozott egykor egy-egy követ dobni rájuk ama hős tiszteletére, aki a kőhalmaz alatt nyugszik. Innét eredt a gael közmondás: „Hitvány az, aki egy cairn mellett el tud menni úgy, hogy utolsó üdvözléssel követ ne rakna rá!” Ha az utódok mindig szentül megtartották volna az ősök e törvényét, akkor ezek a kőrakások ma egész halmok lennének. Szent igaz, ezen a vidéken minden azt sugallja, hogy a hegylakók szívében amúgy is velük született költészet kifejlődjék. Egyébként így van ez minden felföldön... A hegyvidék csodái újra meg újra fölízgatják a képzelőerőt; és bizonyosra vehetjük, hogy ha a görögök történetesen nem hegyes vidéken, hanem valamely síkságon laknak, hát sohasem találták volna ki azt a gyönyörű ókori mitológiát...

Ilyen és ehhez hasonló beszélgetések közt a kocsi egy szűk szurdokon döcögött át, amelyet úgyszólván az Isten is arra teremtett, hogy a nagy Meg Mérillies kísérteteinek alkalmas tanyája legyen. Bal kéz felől a kis Arklet-tó marad el mellettük, majd nemsokára egy meg-lehets meredeken lejtős úton, a Stronachlacar kocsmánál a Katrine-tó partjára értek.

Könnyű cölöpzethez kötve, ott himbálódzott a vízen egy apró gőzös, amelynek neve természetesen Rob Roy volt. Az utasok azonnal beszálltak, és a hajó tüstént továbbindult velük.

A Katrine-tó hossza mintegy tíz mérföldnyire terjed, míg szélessége a két mérföldnél sehol sem nagyobb.

Partjai és a közeli halmok itt sincsenek bizonyos nagyszerűség híján.

- Íme, ez az a tó - kiáltott föl James Starr -, amelyet nem ok nélkül hasonlítgatnak össze afféle hosszú kígyóval... Azt mondják róla, hogy vize sohasem fagy be. Mint van, hogy van igazában? Azt biz én nem tudom; azt azonban ne feledjük, hogy Walter Scott A tó asszonya című költeményének ez a víz a színtere. Bizonyos vagyok benne, hogy ha a mi Jack barátunk kissé megerőltetné a szemét, hát a habokon végigsikló könnyű ködben meg is pillanthatná a szép Helene Douglas alakját!

- Bizonyosan, Starr úr... - válaszolta Jack Ryan. - Ugyan miért is ne láthatnám meg? Az a szép asszony miért ne mutatkoznék hébe-korba itt a víztükör fölött éppúgy, mint ahogy a mi bányánk Malcolm-taván is meg-megjelennek a hegyi manók?...

Ebben a pillanatban éles dudaszó hangja rikkant föl a *Rob Roy* tatján.

Egy highlander kezdett ott játszani nemzeti öltözetben az ő három sípú „bag-pipe”-ján, amelyek közül a legnagyobb síp a *g*-t, a középső a *h*-t, a legkisebb pedig a *g* oktávját hangoztatta. A duda nyolclukú furulyája pedig a nagy *G* hanglétráját zengte...

A highlander egyszerű, keresetlen kedvességű népdalt játszott. Az ember azt hihetné, hogy e népdalokat nem is csinálja senki, hanem csak úgy maguktól teremnek a szél zúgásának, a víz morajának s a falevelek suttozásának utánzatából. A dalocska bizonyos időközökben ismétlődő refrénje rendkívül különös zöngével bűgött. Szólama kettős ütemű három részből és egy háromütemű részből állott. A régi hősdalokkal ellentétben, dúr hangnemben mozgott a dal, és nem hangjegyekkel, hanem abban az írásban lejegyezve, amely a hangok különbözetét adja, a következőképp hangzott:

5 | 1 . 2 | 35 25 | 1 . 7 65 | 22 . 22
| 1 . 2 | 35 25 | 1 . 7 65 | 11 . 11

Ki lehetett volna boldogabb Jack Ryannál e melódia hallatára? Jól ismerte a skót tavaknak ezt a dalát. Csengő hangján nyomban rá is kezdett a régi Kaledónia regéit dicsőítő balladára, míg a highlander dudájával kísérte énekét.

*Csendes vizű tóvidékek,
soha ne múljanak
bűvös-bájos regéitek,
skóthoni szép tavak!*

*Partjaitok régi hősök
nyomával van tele...
Vitéz tetteikről zengett
Walterünk éneke.
Boszorkányok üstje forr itt
titkos lakomára,
s ott a pusztán föl-föltűnik
Fingal sötét árnya.*

*Éj homályán táncra perdül
villik fürge népe;
nézi a vén puritánok
zordon szemefénye...
Vad sziklák közt Waverley
miként járt, amikor
partotok felé szöktette
szép Flora Mac Ivort!*

*A tó-asszony díszfogatán
száguld a vizen át,
s Diána kész visszhangozni
Rob Roy kürtszavát!
Fergus harci riadója
klánja közt fölharsog,
s visszazúgják százszorosan
mind a vad hegyormok.*

*Vessen sorsom akárhova,
ti szépséges tavak,
szikla, szurdok, örvény azért
emlékemben marad.
S ti, egy szebb kor árnyai is
maradjatok híven!
Tied, ős Kaledónia,
tied lelkem, szívem!*

*Csendes vizű tóvidékek,
soha ne múljanak
bűvös-bájos regéitek,
skóthoni szép tavak!*

Délután három órára járt. A Katrine-tó kevésbé szaggatott nyugati partjai élesen váltak el a Ben-An és a Ben-Venue kettős háttérétől. Úgy fél mérföldnyi távolságban már tisztán látszott az a szűk medence, ahol a *Rob Roy* készült partra szállítani mindazokat, akik Callanderen át Stirlingbe szándékoztak jutni.

A folytonos figyelem egyre jobban kimerítette Nell.

- Istenem! Óh, Istenem! - csak ezeket a szavakat rebegte az ajka, ahányszor újabb meg újabb csodálatra méltó látvány tárult szeme elé. Néhány órányi pihenőre volt szüksége, ha másért nem, hát azért, hogy maradandóbban emlékezetébe vesse ezeket a csodálatos élményeket. Ebben a pillanatban Harry kezébe fogta a kezét, és meghatott hangon így szólt:

- Nell, édes kis Nell, most már visszatérőben vagyunk a mi homályos világunkba. Mondd csak, nem vágyódsz-e vissza semmire azokból, amiket e néhány óra alatt a fényes napvilágon láttál?

- Nem, Harry! - felelte határozottan a leány. - Emlékezni fogok rájuk, de szíves-örömet térek veled vissza a mi kedves bányánkba.

- Nell, kedves - kérdezte Harry tovább olyan hangon, amelynek erős megindultságát hiába igyekezett palástolni -, mondd csak, nem akarnád-e, hogy szent frigy kössön össze bennünket örökre Isten és az emberek előtt? Akarsz-e a feleségem lenni?

- Akarok, Harry!... - válaszolta Nell, miközben rávetette tiszta tekintetét. - Akarok, ha úgy hiszed, hogy boldoggá tehetlek egész életedre...

Nell nem fejezhette be még mondatát, amely Harry egész jövődjét magában foglalta, amikor egyszerre csak megmagyarázhatatlan tünemény lepott meg mindenkit.

A parttól mintegy fél mérföldnyi távolságban úszó *Rob Roy* váratlanul erős lökést kapott. Gerince beleütközött a tófenékbe, és a gépe minden erőlködés dacára se bírta kiemelni az iszapból.

Abban a pillanatban a Katrine-tó vize a keleti szakaszán olyan gyorsasággal ürült ki, mintha a tófenéken valamilyen óriási rés nyílt volna. Néhány perc alatt olyan száraz lett, mint valami sekély tengerpart a napéjegylenlőségi nagy apályok alkalmával. A tónak csaknem minden vize eltűnt a föld gyomrába.

- Barátaim!... - kiáltott föl James Starr, akinek a lelkében hirtelen fölillant a jelenség oka. - Isten legyen irgalmas Új-Aberfoyle-nak!...

19. A végső fenyegetés

Új-Aberfoyle-ban pedig azon a napon is a szokott rendben folyt a munka. A távolban a dinamit-töltények robbanása hallatszott, miközben föltárták a szénben dús ereket. Itt a bányászcsákány és feszítővas ütései döngtek, amint darabokban tördelték ki a szenet; amott a fűrók csikorogva fűrták át a homokkő vagy palák rétegeit. Ismét másfelől a föld alatti üregek sajátságos moraja búgott. A gépek által hajtott légáram süvítve rohant át a szelelőfolyosókon, míg a tárnák faajtajai nagy lármával nyíltak-csapódtak. A mélyebben fekvő alagutakon óránként tizenöt mérföldnyi sebességgel robogtak a géperőtől hajtott csillevonatok, miközben önműködő csengettyűk figyelmeztették a munkásokat, hogy közeledtükkor idejekorán az e célból vájt üregekbe húzódjanak vissza. A szénemelő kosarak szünet nélkül emelkedtek és süllyedtek a felszínen elhelyezett gépek óriási dobjai körül fonódó köteleken. A villanyáram teljes fényével világította be Coal-City minden részét.

A bányaművelés a legnagyobb buzgalommal és körültekintéssel folyt. A szénerek bőven ontották kincsüket a kis csillékbe, amelyek szákszámra ürítették tartalmukat a szállító kasokba a felvonóaknak fenekén. Az éjjeli műszak munkásainak csapatát a nappali munkások csapata váltotta föl, és szakadatlanul zajlott a tevékenység, percnyi idővesztés nélkül.

Simon Ford és Madge ebéd után lakásuk udvarán üldögélt. Az öreg bányamester szokott pihenőjét tartotta, és egy pipa jófajta francia dohányt füstölt. Eközben elbeszélgettek Nellről, legényfiúkról, James Starról és az éppen folyó felszíni kirándulásról. Hol járhatnak mostan? Ugyan mit csinálhatnak ebben a pillanatban? Hogy is maradhatnak ilyen huzamosan ott fenn anélkül, hogy a bányába vágyakoznának vissza?

Ebben a pillanatban, egész hirtelen, rendkívül erős sustorgó zaj ütötte meg a fülüket. Olyan-forma zúgás, mintha egész vízesés szakadt volna be a bányába.

Simon Ford és Madge egyszeriben talpra szökkent.

Ugyanakkor a Malcolm-tó vize duzzadva fölemelkedett, hatalmas, tajtéktarajos hullám szökőárként rohant a partnak, és csak a cottage falain tört meg.

Simon Ford alig tudta Madge-et fölhúzni maga után a lakás emeleti szakaszába.

Pillanatok múlva pedig a rémület kiáltása tört elő a hirtelen vízárral fenyegetett Coal-City minden részéből. A lakosok mindenfelé menekülni igyekeztek, még a tó partján magasra emelkedő palasziklákra is.

Az ijedelem a tetőfokára hágott. Sok bányászcsalád félőrülten rohant az alagutak felé, hogy azokon át a bánya emeleteire juthasson. Viselkedésük ama hiedelmüket látszott tanúsítani, hogy maga a tenger szakadt be a bányába, amelynek egyik-másik folyosója egyébként csak-ugyan az Északi-csatorna alatt húzódott. Ebben az esetben mindent elborít a vízár, akármilyen tágas is különben a bánya, és Új-Aberfoyle lakosságából egyetlen teremtetett lélek se menekülhet!...

Amikor azonban az első futamodók az alagút szájához értek, már szemben találták Simon Fordot, aki szintén sietve odahagyta a lakását.

- Megállj!... Megálljatok, barátaim! - kiáltotta feléjük az öreg bányamester. - Ha a mi városunknak pusztulnia kell, úgy hiába futtok, a vízár sokkal gyorsabb nálatok, és senki se menekülhet előle! Az áradás azonban nem dagad tovább! Úgy látszik, a veszedelem teljesen megszűnt...

- És mi történik a társainkkal, akik a mélymunkán dolgoznak? - riadt fel valaki a bányászok közül.

- Azokat nem kell féltetni... - válaszolt Simon Ford. - A munka azon az emeleten folyik, amely magasabban fekszik a tó vizénél!

A bekövetkezett események az öreg bányamester elgondolását igazolták. A víznek beözönlése ugyan szörnyű hirtelenséggel történt, de amint a tágas bánya fenekén eloszlott, mindössze csak annyi változást okozott, hogy pár lábbal magasabbra emelte a Malcolm-tó vizét. Coal-City túljutott a közvetlen veszélyen, és remélni lehetett, hogy az áradás csakhamar úgy lefut a bánya még megműveletlen fenékmélyedésein, hogy semmi áldozatot se követel.

Az áradás okai felől nem voltak tisztában. Hogy a sziklarétegek valamely víztárolója ömlött-e a sziklaréseken át a bányába, vagy pedig valamely felszíni víznek a medre szakadt-e be és úgy zúdult alá, azt Simon és társai meg nem mondhatták. Abban azonban senki sem kételkedett, hogy olyan baleset történt, amilyen a bányákban hébe-hóba előfordulni szokott.

Még aznap este azonban azt is megtudták, hogy hányadán állnak vele. A megye újságja hírt adott arról a különös eseményről, amelynek a Katrine-tó volt színtere. Nell, Harry, James Starr és Jack Ryan, akik sietve tértek vissza a cottage-ba, megerősítették az újság leírását, egyúttal pedig nagy megnyugvással értesültek arról, hogy némi anyagi káron kívül más egyebet Új-Aberfoyle nem szenvedett.

A Katrine-tó ágya tehát ilyenformán hirtelen beszakadt, vize pedig valamilyen széles hasadékon át a bányába zúdult. A skót balladaénekesek legkedvesebb tavában - legalábbis annak déli részén - nem maradt annyi víz, amennyiben a tó asszonya megfüröszthette volna szép lábát. Az egész tó néhány holdnyi pocsolyává zsugorodott össze az átellenes partok közt, s a kiszáradt déli résztől csupán keskeny földhát választotta el ezt a tócsát.

Micsoda nagy feltűnést keltett e különös dolog mindenfelé! Jószerint első ízben esett meg, hogy egy tónak a vize úgy hirtelenében mindenestül eltűnjék a föld gyomrában. Nem maradt más hátra, mint az Egyesült Királyság térképéről egyszerűen törölni az eltűnt tavat, legalább addig, amíg - közadakozás útján - a tó száraz medrét esetleg újra megtölthetik vízzel, mindekelőtt gondosan bedugaszolván annak összes rését, szakadását.

Walter Scott belehalt volna bánatába, ha megéri ezt az esetet!

Egyébként pedig a katasztrófának könnyűszerrel magyarázatát adhatták. A kőzetek különös geológiai elhelyezkedése következtében a bánya ürege és a tófenék közt a másodkori rétegek csak csekély vastagságúak voltak, és ekként történt, hogy beszakadhattak.

Bármilyen egyszerűnek és természetesnek látszott azonban ez a fenékbeszakadás, James Starr, Simon és Harry Ford mégis nemegyszer fölvetette magában a kérdést: vajon nem valamilyen rosszakarat műve-e az? És gyanakvásuk egyre növekedett. Hátha az a lappangó lény kezdi újra merényleteit, amely a gazdag bánya kiaknázását igyekszik megakadályozni?

Pár nap múltán is épp erről folyt a beszélgetés a cottage-ban James Starr, az öreg bányamester meg a fia között.

- Simon - szólt a mérnök -, ámbár ez az eset olyan világosnak látszik, nekem valami sejtélem mégis azt súgja, hogy ez is csak azoknak a merényleteknek sorába tartozik, amelyeknek az okát mi oly régóta és egyre hiába keressük!

- Magam is azon a nézeten vagyok, James úr - felelt az öreg bányamester -, mindazonáltal... talán ön is helyeselni fogja... hallgassunk csak egyelőre felőle, és tanakodásainkról se adjunk hírt senkinek.

- Eh - kiáltott föl a mérnök -, előre tudom már ezeknek a mi tanakodásainknak a végét is!

- És mi lesz az?

- Megtaláljuk a bűntény bizonyítékait, de nem találjuk meg magát a gonosztevőt!

- Pedig kell lennie! - vágta rá Simon Ford. - De hol is tud úgy elrejtőzni? És ha mégoly elvetemült is valaki, hogyan juthat olyan igazán pokoli gondolatra: szétrepeszteni egy tónak a fenekét?!... Igazán, végre már Jack Ryannal magam is azt kezdem hinni, hogy csak valamilyen bányarém lehet az, aki ilyen úton-módon akarja kiragadni kezünkből a birodalmát...

Mondani se kell talán, hogy ez és az ehhez hasonló tanakodások Nell távollétében történtek. Egyébként maga a lányka is szándékosan kezükre járt ebben, és egész magatartása azt bizonyította, hogy ugyanazok az aggodalmak foglalkoztatják, mint nevelőszüleit. Szomorú arcán meglátszottak a lelkében folyó tusakodás nyomai.

Bármint legyen is, úgy döntöttek, hogy James Starr, Simon és Harry Ford mindenekelőtt alaposan szemügyre veszik a hasadékokat, és igyekeznek kideríteni a katasztrófa okát. Tervükről nem is szóltak senkinek, hiszen az előzmények ismerete nélkül véleményük teljességgel érthetetlennek, megengedhetetlennek látszott.

Pár nap múlva mindhárman egy könnyű csónakba szálltak, amelyet Harry kormányzott. Megvizsgálták ama sziklabiltozatok természetes oszlopait, amely sziklabiltozatok felszínébe a Katrine-tó medre volt beágyazva.

Vizsgálódásaik megerősítették sejtelmüket. A sziklaoszlopok dinamitrobbantás nyomait mutatták. Még jól láthatók voltak azok a feketés nyomok, mivel az átszűrődés következtében a benyomult víz lezuhogott, és a terepszemle egészen az oszlopok aljáig terjedhetett.

A tavat tartó sziklabiltozat egyik részének a beomlása emberi kéz előre megfontolt tettének bizonyult.

- Most már kétely nem férhet hozzá!... - jegyezte meg James Starr. - És Isten tudja, mi történik, ha ilyen szakadás egy kis tó helyett a tenger vizének nyit utat a bánya belsejébe!...

- Úgy van! - kiáltott föl az öreg bányamester a büszkeség sajátos önérzetével. - Legalábbis egy tenger vizének kell annak lennie, amely Új-Aberfoyle-t el tudja önteni. Hanem igazán, bárki legyen is az a különös lény, ugyan miféle érdeke lehet, amikor ilyen gonoszul a mi bányánk elpusztítására tör?

- Valóban megfoghatatlan az... - felelte James Starr. - Valamilyen tolvajbandára se gondolhat az ember... Azok elrejtőzködhetnek az ilyen barlangokban, üregekben, hogy azután lopni-rabolni kicsapjanak a vidékre: de olyan dolgokat nem művelhetnek, mint amilyeneket mi egyre-másra tapasztalunk! Azután meg a legutóbbi három esztendő alatt régesrég fölfedeztük volna őket! Éppígy nem lehet szó zugárusokról vagy hamis pénzverőkről... amint néhányszor gondoltam... akik itt üznék jövedelmező mesterségüket, vagy a bánya terjedelmes üregeibe rejtegetnék zugáruikat, és a mi üldözésünktől tartanának. De hát nem azért hamisítanak pénzt és nem azért félkékzalkmárkodnak, hogy szerzeményüket őrizgessék! Bizonyos, hogy itt valamilyen kérlelhetetlen ellenség tört Új-Aberfoyle vesztére, és bármilyen érdeke legyen is, egyre-másra keresi, és minden eszköz jó neki, hogy gyűlöletét hűtse és bosszút álljon rajtunk. Nyilvánvaló, hogy nyílt cselekvésre igen gyöngé, ezért végzi üzelmeit hozzáférhetetlen rejtekében; de az a nagy értelmesség, amellyel merényleteit végrehajtja, valóban félelmetes ellenfélle teszi őt. Az is bizonyos, barátaim, hogy minálunk sokkal jobban ismeri bányánk rejtelmét, mert különben nem hiúsíthatta volna meg annyi kutatásunkat.

James Starr bólintott, majd megfontoltan így szólt:

- Akármint van, Simon, ennek szakértő geológusnak kell lennie, és egyáltalán nem tökkelütött fejú!... Minden tettéből kitetszik ez, és még inkább abból a módból, ahogyan tetteit végrehajtja. Mondják csak: nem volt-e valaha valami személyes ellenségük? Nincs-e valakijük, akire gyanakodhatnak?... Gondoljanak csak jól utána, mert van ám a gyűlöletnek olyan örültsége is, amelyet semmilyen idő sem képes higgadtságra bírni. Ezért firtassák végig, amennyire csak lehetséges, egész múltjukat, a legrégebbi időktől. Ami itt végbemegy, az valamiféle hideg, de türelmes örültség aknamunkájának látszik, és az oka az önök múltjának valamelyik eseményében rejlik!...

Simon Ford nem válaszolt. A becsületes öreg bányamester láthatólag előbb jól végiggondolta egész életét, mielőtt felelt. Végül fölemelte a fejét, és így szólt:

- Nem, Istenemre mondom, hogy sem Madge, sem én soha senkit nem bántottunk. Nem is hiszem, hogy akár egyetlen ellenségünk is lehetne!

- Óh! - kiáltott föl a mérnök. - Csak egyszer már Nell akarna beszélni!

- Igen, kérem Starr urat és önt is, édesapám - szólt Harry -, hogy egyelőre maradjon köztünk ez a titok is, meg a fölötte való tanakodásunk is. És kérem, hagyják legalább most még békén ezt a szegény teremtet. Annyira tele van az aggódással, rettegéssel, és én tudom, hogy a szíve csak ezer gyötrődés közt fojtja magába valamilyen titkát. Azért hallgat, mert vagy nincs mondanivalója, vagy kételkedik abban, hogy szabad-e beszélnie... Hogy szeret bennünket, mindnyájunkat, az bizonyos!... Azt meg én ígérem, hogy amint föltárja előttem, amit most még rejteget, úgy nyomban tudtukra adom...

- Legyen, Harry - felelt a mérnök -, mindazonáltal Nellnek ez a hallgatása, ha ugyan tud valamit, mégiscsak különös!...

És amint Harry ellenvetésre készült, hozzátette:

- Legyél nyugodt, semmi kifogásunk sincsen az ellen, aki maholnap talán a feleséged lesz...

- Sőt aki haladéktalanul hozzám jönne, ha édesapám is úgy akarná!

- Édes fiam - szólt Simon Ford -, mához egy hónapra legyen meg hát az esküvőtök!... És ön, James úr, lesz-e szíves elvállalni a lány helyettes apaságát?

- Rendelkezzék velem, Simon - felelt a mérnök.

James Starr és két társa visszatértek a cottage-ba. Senkinek se szóltak vizsgálódásaik eredményéről, és az egész bányásztársadalom előtt a sziklaszakadás tovább is megmaradt egyszerű balesetnek. Mindössze az történt, hogy Skóciában ezentúl egy tóval kevesebb lett.

Nell lassanként újra hozzálátott megszokott napi teendőihez. Az a felszíni látogatás kimeríthetetlen visszaemlékezésekkel járt, amiket tanítgatása közben Harry ügyesen felhasznált. Annak azonban semmi nyomát sem észlelték, hogy ama felszínen folyó élet után vágyakoznék. Mint a kirándulás előtt, utána is szerette homályos lakóhelyét, ahol asszonyként fog tovább élni, mint ahogyan gyermekkorában és lányként is élt.

Harry Ford és Nell közelgő egybekelése eközben nagy fölfordulást okozott Új-Aberfoyle-ban. A cottage-t szinte elárasztották a szerencsekívánatok. Jack Ryan sem kullogott az utolsók közt, amikor ékes szavakkal minden jót kívánt a mátkapárnak. Amellett gyanúba fogták, hogy valahol a távolban legszebb dalainak egyikét gyakorolja arra az ünnepre, amelyen jószerint részt vesz majd az egész Coal-City is.

Hanem aztán, különösképp, annyi szerencsétlenség követte egymást Új-Aberfoyle-ban a hónapnyi idő alatt, amennyi még soha. Úgy rémlett, hogy Nell és Harry közelgő házassága a balesetek egész sorozatát idézi elő. A balesetek jobbadán a mélymunkánál fordultak elő, de úgy, hogy azok igazi okára ráakadni nem lehetett egyetlen egyszer sem.

Így az egyik mély folyosó ácsolatát tűz pusztította el, és ott találták a gyújtogató lámpását. Harry és társai csak saját életük veszélyeztetésével olthatták el a lángokat, amelyek az egész bányatelepet végpusztulással fenyegették, és amelyekkel csak úgy bírhattak, hogy elárasztották őket az úgynevezett extincteur-rel, vagyis szénsavval telített víztömeggel, amivel a bánya gondosan el volt látva.

Más alkalommal egy akna omlott be az oldaltámaszok összedőlése következtében, és James Starr megállapította, hogy a gyámfákat előzőleg valaki elfűrészelte. Harry vezette azon a helyen a munkát, maguk alá is temették az omladékok, úgyhogy szinte csoda mentette meg a haláltól.

Néhány nappal azután épp az az önműködő csillevonat, amelyen Harry ült, valamilyen akadály miatt kisiklott és felfordult. A kisiklás helyén egy keresztbe fektetett gerendát találtak a síneken.

Röviden: annyi ilyesféle életveszélyes baleset fordult elő, hogy a bányászok között valóságos rettegés harapódzott el. Az előjáróknak minden lélekjelenlétükre szükségük volt, hogy a dolgozókat a munka folytatására rávegyék.

- De itt már mégiscsak a gonosztevők egész bandája működik! - ismételte Simon Ford. - És mi nem tudunk közülük kézre keríteni egyet sem!...

Újra hozzáfogtak a kereséshez. A megye rendőrsége éjjel-nappal talpon volt, de nem tudott kinyomozni semmit sem. Mivel a merényletek különösképp Harry ellen irányultak, ezért James Starr kereken megtiltotta a fiatalembernek, hogy a munkahelyéről bármikor is egy-magában eltávozzék.

Így vigyáztak titkon Nellre is, aki előtt Harry kérésére egyébiránt mindezeket a bűnös merényleteket elhallgatták, nehogy a gaztettek a múltját idézzék föl emlékezetében. Simon Ford és Madge éjjel-nappal körültekintő szigorúsággal őrködtek fölötte, vagyis jobban mondva: aggódó gondossággal vigyáztak rá. A szegény gyermek észrevette ezt, de sem nem ellenkezett, sem egy panaszos szót nem ejtett miatta. Rájött talán, hogy amikor így bánnak vele, az voltaképp a javára szolgál? Úgy látszott, hogy igen. Másfelől ő maga is amúgy a maga módja szerint éberem szemmel tartotta a többieket, és csak akkor tért vissza a nyugalma, ha együtt látta a cottage-ban mindazokat, akiket szeretett. Ha esténként Harry hazatért, egész a bolondossáig menő örömben tört ki, amit különben alig lehetett összeegyeztetni természetével, amely rendszerint inkább tartózkodó volt, semmint közlékeny. Reggelenként ő kelt föl elsőként; és nyugtalansága minden délben megújult, abban az órában, amikor a mélymunka megkezdődött.

Hogy a sok felbolydulás véget érjen, Harry már azt akarta, hogy egybekelésük minél előbb befejezett tény legyen. Azt gondolta, hogy e befejezett dolgok lefegyverzik a már elkésett rosszakaratot, és hogy Nell is nagyobb biztonságban lesz, ha egyszer már az ő felesége. Ebben a türelmetlenségében egyébként James Starr éppúgy osztozott, mint Simon Ford és Madge is. Mindnyájan alig győzték számolgatni a napokat, és valamennyiüket valamilyen komor balsejtelem fogta el. Be kellett látniuk, hogy az a rejtelmes ellenség, akit sem megfogni, sem legyőzni nem tudnak, rendkívül erősen érdeklődik mindaz iránt, ami Nellel történik. Szinte bizonyosra vehették, hogy Harry és a fiatal leány egybekelésének ünnepén újból valamilyen borzalmas merénylet kelt általános rémületet.

Éppen egy héttel az egybekelés kitűzött napja előtt, Nell valamilyen rossz érzés ösztökélésére ismét elsőnek kelt fel, és éppen ki akart lépni a cottage-ból, hogy ott kissé körültekintsen.

Alig tette lábát a küszöbre, amikor akaratlanul is az irtózat kiáltása tört ki belőle.

A sikoltásra talpra szökött a ház minden lakója, és Madge, Simon, Harry egy pillanat alatt a leány mellett termett.

Nell halálsápadt lett. Arca eltorzult és tekintete kimondhatatlan iszonyatot sugárzott. Pillantása szótlanul, merően a félig kinyitott ajtóra szegeződött. Reszkető keze néhány sornyí írásra mutatott az ajtón, amelyet aznap éjjel írtak oda, és amelynek láttán a lányka valósággal megdermedt.

Simon Ford, te elloptad tőlem régi bányánk utolsó szénmorzsáját! Harry, a fiad, ellopta tőlem Nell! Jaj nektek!

Jaj mindnyájatoknak! És jaj egész Új-Aberfoyle-nak!

Silfax

- Silfax! - kiáltott föl egyszerre Simon Ford és Madge.

- Ki az az ember? - kérdezte Harry, miközben váltakozva hol édesapjára, hol a fiatal lányra tekintett.

- Silfax! - ismételte Nell kétségbeeséssel. - Silfax!

És egész testében remegve mormolta ezt a nevet, amíg Madge át nem ölelte, és szinte erőszakkal szobájába nem vezette őt.

Nemsokára James Starr is odaérkezett. Újra meg újra elolvasta a fenyegető mondatokat.

- Ugyanannak a kéznek a betűvetése ez, Simon - mondta a mérnök -, amely nekem azt az ellentmondó levelet is írta akkoriban a maga levele után. Silfaxnak nevezi magát! Felindulásotokból látom, hogy ismeritek őt! De hát ki ez a Silfax?

20. A vezeklő

Úgy hatott ez a név az öreg bányamesterre, mint valami kinyilatkoztatás.

Silfax volt a Dochart-bánya utolsó „vezeklője”.

Egykoriban, még a biztonsági lámpa feltalálása előtt, Simon Ford ismerte ezt az elvadult embert, aki nap-nap után életének kockáztatásával részlegenként robbantgatta a bányaleget. Ő látta még e különös lényt csúszni-mászni a bányában; mindig egy jókora harfang, egy óriási bagolyféle madár kísérte, amely veszélyes mesterségében segítette is őt olyanformán, hogy égő kanóccal oda is felröpült, ahova Silfax kézzel fölélni nem bírt. Egy szép napon az öreg eltűnt; vele tűnt el egy kis árva lányka is, aki a bányában született, és akinek a nagyapján kívül senkije sem élt. Ez a gyermek nyilván Nell volt. A bánya valamelyik titkos üregében laktak mind a ketten hosszú tizenöt esztendőn át ama napig, amelyen Harry kiszabadította Nell.

Az öreg bányamester a részvét és harag vegyülékével mondta el a mérnöknek és fiának mindazt, amit a Silfax név említése idézett föl emlékezetében.

A szörnyű titokra fény derült hát. Silfax tehát Új-Aberfoyle mélységeinek hiába keresett, titokzatos lénye!

- Ilyenformán, Simon, ön ismerte őt? - kérdezte a mérnök.

- Valóban ismertem - válaszolt a bányamester. - A harfangos ember! Már akkor sem volt valami fiatal. Úgy tizenöt-húsz esztendővel lehetett idősebb énnálam. Félig-meddig elvadult, kerülte az embereket, senkivel össze nem fért, és se tűztől, se víztől meg nem ijedt. Vezeklői mesterségét valódi kedvteléssel űzte, holott rendesen az ilyesmire csak nehezen akadt vállalkozó. Ez a veszedelmes mesterség lassanként megzavarta az elméjét. Gonosznak mondták, pedig talán csak bolond volt. Rendkívüli ereje mellett úgy ismerte a bányát, mint... talán engem kivéve... senki sem. Ezért bizonyos szabadsággal járt-kelt benne. Biz' Isten, azt hittem, hogy már réges-régen elvitte az ördög...

- No, de - kezdte újra James Starr -, mit akar mondani ezekkel a szavakkal: „*Te elloptad tőlem régi bányánk utolsó szénmorzsáját*”?

- Ah, hát így vagyunk! - válaszolt Simon Ford. - Amint említettem, ez a Silfax már régóta megháborodott, s a maga zavarodott elméjével azt vette a fejébe, hogy neki a régi Aberfoyle-hoz bizonyos jogai vannak. Elkecsereződése azután nőttön-nőtt abban az arányban, amely arányban a Dochart-bánya... az ő bányája!... kimerült! Úgy érezte, mintha a bányászcsákány mindegyik vágása az ő beleit marcangolta volna!... Hiszen Madge, te is emlékezhetsz ezekre?

- Úgy van, Simon - válaszolt az öreg skót asszony.

- Mindez önkéntelenül eszembe jut - folytatta Simon Ford -, amint ezt a Silfax nevet azon az ajtón látom; de, ismétlem, én már rég holtnak hittem, és sohasem jutottam volna arra a gondolatra, hogy az a gonosztevő, akit mi annyira kerestünk, hogy az a Dochart-bánya régi vezeklője legyen!

- Így körülbelül érthető is minden - szólt James Starr. - Valami véletlen folytán Silfax ráakadt az új széntelepekre. Önző bolondságában lefoglalta, és magának biztosítani igyekezett őket. Mivel a bányában élt, és ott járt-kelt éjjel-nappal, valahogy megsejtette az ön titkát is, Simon, amikor engem sürgősen ide, a cottage-ba hívott. Innen származott az az önének ellentmondó

levél; ezért zúdult le megérkezésemkor Harry lábához az a szikla és ezért pusztultak el a Yarow-akna létrái; ez magyarázza meg a repedések betömését az új szénteleg falán; és végül ez magyarázza meg a mi bezártságunkat, míg szabadulásunkat... nyilván Silfax tudta nélkül és nagy bosszúságára... a jó Nell irgalmasságának és kedvességének köszönhetjük!

- Valóban ilyenformán történhetett minden, ahogy azt ön, James úr, mondja - válaszolta Simon Ford. - A vén vezeklő nyilván most már egészen tébolyult!...

- Ez még szerencse... - szólt közbe Madge.

- Bizony, nem tudom, szerencse-e? - szólt fejét csóválva James Starr. - Mert lehet-e rettentesebb örültség az övénél! Ah, most értem, hogy Nell is miért nem tudott iszonyat nélkül reá gondolni! És azt is értem, hogy nem akarta elárulni öregapját! Micsoda szomorú időket élhetett át szegényke ennek a habókos vénembernek a társaságában!...

- Biz azok - szólt Simon Ford - igen szomorúak lehettek azzal az elvadult aggastyánnal és a harfangjával, amely csakolyan vad, mint a gazdája! Mert bizonyosan az a madár se pusztult el! Csak az a madár olthatta el a mi lámpánkat, és csak az támadhatta meg a fiatalokat, amikor Harry és Nell a szakadozó kötélén függöttek!...

- És én értem azt is - szólt Madge -, hogy az ő unokájának és a mi fiunk egybekelésének a híre miként lobbantotta fel haragját, és fokozta Silfaxnak bosszúvágyát mindnyájunk ellen!...

- Az igaz, Nell házassága épp azoknak a fiával, akiket ő a maga szénbányája utolsó morzsáinak ellopásával vádolt: ez a dolog a tébolyodottságát csakugyan tetőfokra emelhette! - válaszolta Simon Ford.

- Már akárhogy van, mégiscsak bele kell törödnie ebbe a dologba! - kiáltott föl Harry. - Akármennyire elvadult a társas élettől, végül mégiscsak be kell látnia, hogy Nell új sorsa sokkal jobb annál, amelyben idáig részesíthette a bánya mélységeiben! Bizonyos vagyok benne, Starr úr, ha úgy valahogy a kezünk közé kaphatnánk, hát ezt is megértetjük vele!...

- Megértetni? Egy örültséggel?... Szegény Harrym! - válaszolt a mérnök. - Mindenesetre azonban jobb tisztában lenni ellenségünkkel, mint nem is ismerni őt; hanem azért egyáltalán nem végeztünk a dologgal, ha tudjuk is most már, hogy hányadán állunk vele. Legyünk csak résen, barátaim, és mindenekelőtt Harry kérdezze ki Nell! Most már muszáj! Hiszem, a lányka is meg fogja érteni, hogy ilyen körülmények között további hallgatása éppenséggel nem volna ésszerű. Saját nagyapjának az érdeke is azt kívánja, hogy beszéljen. Neki és nekünk is egyaránt fontos, hogy valamiképp elháríthassuk az ő veszélyes terveit.

- Semmi kétségem, James úr - szólt Harry -, hogy Nell a maga jószántából is felelni fog az ön kérdéseire. Most már tudjuk, hogy gyermeki gyöngédsége és kötelességérzete zárta le eddig az ajkát, s ugyanezek az okok bírják rá a vallomásra is. Anyám jól tette, hogy a szobájába visszavezette; minden bizonnyal szüksége van arra, hogy magához térjen. Most azonban tüstént megyek érte...

- Fölösleges, Harry - hallatszott az ifjú lány nyugodt, tiszta hangja, amint abban a pillanatban a közös nagy szobába lépett.

Igen sápadt volt, a szeme is mutatta, hogy sokat sírt. Most azonban nyugodtnak látszott és olyannak, aki tisztába jött a teendőivel, és elhatározta, hogy teljesíti a kötelességét.

- Nell! - kiáltott föl Harry, és kitért karral sietett eléje.

- Harry - felelte Nell, miközben szelíden elhárította jegyese karját -, e pillanatban szükséges, hogy édesapád, édesanyád, te is megtudjatok mindent. Valamint James úr előtt se maradjon semmi homályban arról, akit ő ismeretlenül leányának fogadott, Harry pedig, jaj!... saját boldogtalanságára jegyesévé tett...

- De Nell!... - riadt föl Harry.

- Hagyd, csak hadd beszéljen Nell - szólt Harrynak intve James Starr.

- Én az öreg Silfax unokája vagyok - kezdte Nell. - Nem ismertem anyát addig a napig, amikor ide beléptem... - tette hozzá, szelíden Madge-re tekintve.

- Legyen áldott az a nap, édes leányom! - válaszolt rá az öreg skót asszony.

- Sohasem ismertem apát addig a napig, amikor Simon Fordot megláttam - folytatta Nell -, és soha barátot addig a pillanatig, amikor Harry keze megfogta a kezemet! Egyedül éltem tizenöt esztendeig a bánya legelrejtettebb zugában, egészen egyedül öregapámmal. Vele! S ezzel sokat mondok... Helyesebben mondva, az ő akarata folytán éltem ott. Alig láttam őt. Amikor a régi Aberfoyle-ból eltűnt, azokba a mélységekbe vonult vissza, amiket egyedül csak ő ismert. A saját módja szerint jól bánt velem, habár én féltem tőle. Azzal táplált engemet, amit ott fent keresett; valami homályosan arra is emlékezem, hogy eleinte, amikor még igen kicsi voltam, egy kecske volt a dajkám, és elpusztulása felett nagyon szomorkodtam. Amikor a nagyapám látta szomorúságomat, akkor egy másik állatot szerzett az elpusztult helyébe... egy kutyát, így nevezte. Balszerencséjére a kutya igen eleven állat volt. Ugrált, ugatott, öregapám pedig nem szerette a vidámságot. Minden zajtól ijedezett. Engem rá tudott szoktatni a hallgatásra, hanem a kutyával ez nem sikerült neki. A szegény jószág egyszer csak eltűnt. Volt azután öregapámnak egy bagolyféle madara, egy harfang, amelytől kezdetben igen féltem. Hanem ez a madár, habár úgy ijedeztem is tőle, olyan barátságos volt irányomban, hogy végül szinte megszerettem. Hovatovább jobban engedelmeskedett nekem, mint a mesterének, úgyhogy nyugtalan is lettem miatta. A nagyapám féltékeny lett. A harfang és én gyakran elrejtőzködünk, hogy együtt maradhassunk! Mindketten tudtuk, hogy úgy lesz az jó!... De talán sokat is beszélek magamról! Inkább arról kellene szólnom, ami önöket illeti...

- Nem, édes kisleányom - válaszolta James Starr -, beszélj csak úgy, ahogy eszedbe jut.

- Öregapám - folytatta Nell - mindig sanda szemmel nézte az önök szomszédságát a bányában. Pedig nagy távolság volt közöttünk, mert mi messze menekültünk önök elől. Már az maga bántotta őt, hogy önök egyáltalán itt vannak. Ha úgy néha-néha kérdezősködtem a napvilágon lakó emberek felől, tekintete azonnal elsötétült, semmit sem felelt, és hosszú ideig egészen szótlan maradt. Különösen felbőszült olyankor, ha úgy vélte, hogy önök nem elégednek meg a régi birtokukkal, hanem az övébe törni szándékoznak. Megesküdött, hogy elpusztítja mindnyájukat, ha csakugyan behatolnak az új bányába, amelyet egyedül csak ő ismert akkoriban. Öreg kora dacára is rendkívül erős még, úgyhogy miatta és önök miatt egyaránt rettegtem a fenyegetéseitől...

- Folytasd csak, Nell - biztatta Simon Ford a lánykát, aki egy pillanatra elhallgatott, hogy még jobban összeszedje zaklatottan szétszórt emlékeit.

- Első kísérletük alkalmával, amikor önök először nyomultak be Új-Aberfoyle egyik folyosójába, a nagyapám zárta el az éppen kitört rést, és ekképp vélte, hogy örökre ártalmatlanná teheti önöket. Én akkor még csak mint homályos árnyakat ismertem önöket, akiket hébe-hóba megpillantottam a bánya folyosóin; de mégsem tudtam a szívemre venni, hogy ember létükre oly nyomorultan pusztuljanak el azokban a mélységekben!... Ezért, bár igen féltem, hogy tetten ér... pár napi élelemmel és vízzel láttam el önöket... A napvilágra is ki akartam önöket

vezetni, de sehogyan sem bírtam kijátszani öregapám éberségét... Önök már szinte haldokoltak! Akkor jöttek Jack Ryan és társai... A jó Isten úgy akarta, hogy azon a napon történetesen találkozzam velük. Én csalogattam őket önökhöz, hanem visszamenet öregapám meglepett. Rettenetes haragra gyúlt, és azt hittem, hogy meg kell hálnom a kezei között! Azóta egyre elviselhetetlenebbé vált az életem. Öregapám lelke mindinkább megzavarodott. A sötétségnek és a tűznek a királyává kiáltotta ki magát! Ahányszor csak meghallotta az önök csákányainak a csattogását azokon a szénereken, amiket a sajátjának tekintett, dühbe jött, és szörnyen elvert engem!... Menekülni akartam, de az sem sikerült, mert mindig szemmel tartott. Végül ezelőtt három hónappal, egyik rettenetes örültségi rohamában, abba a mélységbe eresztett le engem, ahol önök rám akadtak, ő pedig tüstént eltűnt.

Elhallgatott, mélyet sóhajtott, majd így folytatta:

- Eltávozásakor egyre hívta a harfangot is, de az nem engedelmeskedett, hanem hűségesen mellettem maradt. Hogy azután mi történt velem? Nem tudom! Csak annyit tudok, hogy közeledni éreztem végemet, amikor te, édes Harrym, megérkeztél és kiszabadítottál! Hanem ezekből egyúttal azt is beláthatod, hogy az öreg Silfax unokája sohasem lehet Harry Ford felesége, mivel az a te életedbe, és valamennyiük életébe kerülne!...

- Az Istenért, Nell! - kiáltott föl Harry.

- Nem lehet!... - szólt újra a lányka. - Mindent megfontoltam, és úgy határoztam. Az önök és mindnyájuk élete megmentésének nincs más módja, mint hogy én nyomban visszatérjek a nagyapámhoz. Hiszen már az egész Új-Aberfoyle-t fenyegeti!... Pedig ő engesztelhetetlen, és senki sem tudhatja, hogy bosszúvágyó szelleme mi mindent képes még kitalálni! Kötelességem tisztán áll előttem. Mennem kell, és a legnyomorultabb teremtség lennék, ha még tovább is haboznék... Isten velük! És a Mindenható áldja meg mindnyájukat jóságukért! Megérették velem a boldogságot ezen a világon, és legyenek meggyőződve, hogy bármit hozzon a jövő, a szívem, az örökre önök közt marad!...

Simon Ford, Madge, Harry szinte örült fájdalommal ugrottak föl e szavakra.

- Hogyan, Nell! - kiáltottak kétségbeesetten. - Te el akarsz hagyni bennünket?!...

James Starr egyetlen erélyes kézmozdulattal elhárította mindhármat, azután egyenesen Nellhez lépve, kezébe fogta annak mindkét kezét.

- Jól van, édes lányom... - szólt hozzája. - Te elmondtad, amit nekünk elmondanod kellett; de most hallgasd meg, amit viszont mi mondunk neked. Mi el nem engedünk, és ha kell, hát erőszakkal is visszatartunk téged. Hát tudnál bennünket olyan hitványnak tartani, hogy még e nemes önfeláldozásodat is elfogadjuk? Silfax fenyegetései félelmetesek; jó, hát legyenek azok! Mindenekelőtt azonban ne feledd, hogy egy ember végül is csak egy ember, és mi meg fogjuk tudni védelmezni magunkat. Inkább magának az öreg Silfaxnak az érdekében is, talán arról tudnál-e fölvilágosítani bennünket, hogy miféle szokásai vannak?... Merre rejtőzködik?... Nem akarunk ártani neki, mi csak arra törekszünk, hogy nekünk ne ártasson, sőt, ha lehet, őt magát is józan észére térítsük...

- Lehetetlenséget kívánnak tőlem!... - válaszolta Nell. - Az én nagyapám mindenütt ott van, és sehol sincsen... Sohasem ismertem a búvóhelyeit. Sohasem láttam őt aludni. Ha valami rejtékhelyet talált, magamra hagyott, és eltűnt. Higgye el, Starr úr, hogy amikor az én elhatározásom fölött tusakodtam, mindenre gondoltam, amit csak ellene vethetnek. Nem, nem lehet az én öregapámat más egyébbel lefegyverezni, mint csupán azzal, hogy távozzam és fölkeresem. Ő láthatatlan, viszont lát mindent... Vagy mondja csak meg ön maga, Starr úr, hogy különben miként találná ki újra meg újra a legrejtettebb szándékainkat is attól az első levéltől

kezdve, egészen az én Harryvel tervezett házasságomig, ha nem volna meg neki épp ennek a mindentudásnak a csudálatos adománya?!... Aztán az én öregapám... már amennyire én meg tudom ítélni... még a zavarodottsága dacára is rendkívül eszes ember. Megtörtént régebben olykor, hogy nagy dolgok felől is beszélgetett velem. Megismertette velem az Istent, és csak egyetlenegyszer ejtett tévedésbe, amikor a saját gyűlöletét akarta a szívembe ültetni az egész emberiség iránt, és azt mondta róluk, hogy az emberek mindnyájan gonoszak és hűtlenek. Amikor Harry engem idehozott a cottage-ba, önök azt gondolták, hogy csupán tudatlan vagyok. Pedig több voltam én annál! Riadt voltam, és... bocsánat érte... de néhány napon át úgy éreztem, hogy gonosz emberek hatalmába estem, és szökni akartam! Ön, kedves Madge anyám, ön vezette az igaz útra eltévelyedett lelkemet, és pedig nem annyira a szavaival, mint példamutató életével, és azáltal, amikor láttam, hogy mennyire tiszteli és szereti önt a férje és a fia egyaránt! Mikor azután ehhez még láttam azokat az elégedett, jó bányamunkásokat, hogy mint tisztelik Starr urat, akit mindaddig az ő rabszolgatartójuknak tekintettem; és amikor először láttam ennek az Aberfoyle-nak egész lakosságát a templomba menni és ott térdre omolva hálát adni Istennek az ő végtelen jóságáért, akkor valami így szólt bennem: „Öregapád félrevezetett téged!...” Ma pedig, az önök sok szép tanítgatása után azt kell mondanom, hogy mint minden másban, még ebben is voltaképp ő maga volt félrevezetve!... Hagyjanak hát, hadd menjek vissza azokra a rejtélyes utakra, amelyeken egykor kísérettem őt. Ő állandóan leselkedik utánam! Én hívni fogom... ő meghall engem, és ki tudja, hogy visszatérésemmel nem sikerül-e őt magát is eltévelyedéséből az igaz útra térítenem?...

Némán hallgatták mindnyájan a lányka beszédét. Mindegyikük érezte, milyen nagy szüksége van, hogy szíve minden érzelmét kitárja a barátai előtt abban a pillanatban, amikor megbolydult képzelete szerint örökre elhagyni véli azokat. Midőn azonban könnyben úszó szemmel, kimerülten elhallgatott, akkor Harry, anyjához fordulva, így szólt:

- Édesanyám, mit gondolna arról a férfiről, aki egy ilyen nemesen gondolkozó teremtet elhagyna és lemondani tudna róla?

- Azt gondolnám róla - válaszolt Madge -, hogy az nyomorult egy férfi, és, ha saját fiam volna is, megtagadnám és elátkozni tudnám!

- Nell, hallottad édesanyámat - szólt újra Harry. - Ahová te mégy, oda én is követlek. Ha úgy döntesz, hogy elmégy, akkor majd együtt megyünk...

- Harry! Óh, Harry! - sikoltott föl Nell.

A nagy fölindulás erőt vett a lánykán; ajka elhalványult, és ájultan rogyott Madge karjai közé, aki sietve kérte a mérnököt, Simont és Harryt, hogy hagyják azonnal magukra őket.

21. Nell esküvője

A tanakodók szétváltak, de előbb megfogadták, hogy mindenre, és főleg a cottage-ra, még az eddiginél is jobban vigyáznak. A vén Silfax fenyegetése annyira határozott volt, hogy azt számításon kívül hagyni nem lehetett. Az a kérdés merült föl, vajon a hajdani „vezeklő”-nek nincs-e olyan eszköze, amellyel megsemmisítheti az egész Aberfoyle-t?...

Fegyveres embereket állítottak a bányatelep különböző kijárataihoz azzal a paranccsal, hogy éjjel-nappal őrizték azokat. Minden idegennek Starr úrnál kellett jelentkeznie, hogy személyazonossága megállapítható legyen. Most már nem riadtak vissza attól, hogy Coal-City lakosaival is tudassák, milyen veszedelem fenyegeti a telep mélymunkásait. Árulástól nem kellett tartaniuk, hiszen Silfax a bányászok egyikével sem állhatott összeköttetésben. Nelly is közölte a biztonság céljából történt intézkedéseket, amelyek, ha nem is teljesen, de valamennyire mégis megnyugtatták őt. Ezeknél is többet tett azonban Harrynek az a határozott kijelentése, hogy bárhova is követni fogja őt. Így a lányka is megígérte, hogy nem fog eltávozni.

A Nell és Harry esküvőjét megelőző utolsó héten semmilyen újabb baleset sem riasztotta föl Új-Aberfoyle-t. A dolgozók izgatottsága, amely már szinte az egész üzemet elakasztotta, lassanként lecsillapult, hanem azért a biztonsági rendszabályokat teljes szigorral fenntartották.

Ezalatt James Starr szüntelenül kutatott a vén Silfax után. Mivel a bosszúvágyó öreg határozottan kijelentette, hogy Nell sohasem lehet Harry felesége, ezért bizonyosra vették, hogy sötétben lappangó ellenségük semmiféle eszköztől sem riad vissza, csakhogy megakadályozza ezt a házasságot. Úgy döntöttek, hogy legokosabb, ha - lehetőleg megkímélve az életét - valamiképp kézre kerítik. Tüvé tették e célból az egész telep minden zegét-zugát. Átkutattak minden folyosót, kiváltképp pedig azokat a legfelsőbb emeleket, amelyek az Irving melletti Dundonald-várba nyíltak. Arra a föltevésre jutottak, és pedig nem is ok nélkül, hogy Silfax minden bizonnyal ezen a régi váron át tart kapcsolatot a külvilággal, és ezen az úton szerzi be, akár vásárlás, akár koldulás útján, nyomorúságos életének szükségleteit. A várkastély „lidércének” ügyében James Starnak az lett a meggyőződése, hogy Silfax a bánya e részében összegyülemelő sűjtőléget hébe-hóba meggyújtotta, és ekként idézte elő azt a különös fénytüneményt. Ebben nem is tévedett, hanem minden más egyéb kutatás a vén Silfax után hiábavalónak bizonyult.

A megfoghatatlan ellenség ellen való, ilyesféle szakadatlan küszködés közepette senki sem volt James Starnál boldogtalanabb, habár azt lehetőleg eltitkolta. Mennél inkább közeledett az esküvő napja, annál szorongatóbban növekedett az aggodalma, amit - kivételesen - meg is vallott az öreg bányamesternek, aki egyébként nála nem kevésbé nyugtalankodott.

Végre fölvirradt az esküvő napja.

Silfax semmiféle életjelt nem adott magáról.

Kora hajnaltól talpon állt Coal-City apraja-nagyja. Új-Aberfoyle-ban minden munka szünetelt. Elöljárók és munkások tiszteletüket tették az öreg bányamesternek és a fiának, amivel egyébként csak tartozásukat rótták le ama merész és kitartó férfiak iránt, akiknek új fölvirágzását köszönhetette a bányatelep...

A szertartás időpontját tizenegy órára tűzték ki a Szent Egyed-kápolnában, amely a Malcolm-tó partján állt.

Az említett időben Harry, karján az édesanyjával és Simon Ford, karján Nellel, kiléptek az otthonuk ajtaján.

Nyomon követte őket James Starr, látszólag nyugodtan, igazából azonban minden mozdulatra éberén ügyelve; őt követte Jack Ryan, büszkén a maga ünnepélyes piper-öltözékében.

Azután jöttek a bánya mérnökei, Coal-City előkelőségei, a jó barátok, az öreg bányamester tisztársai és ama nagy családnak minden tagja, akikből Új-Aberfoyle különös lakossága csak állt.

Fent, a napvilágon hóhullám tombolt ama perzselő augusztusi napok egyikén, amelyek alig tűrhetők el azokban a többnyire hűvös éghajlatú északi országokban. A viharterhes fojtott külső levegő behatolt a bánya mélységeibe, és ott szokatlan magasra szöktette a hőmérő higanyszálát: a levegő megtelt elektromossággal részint a szelelőkön át, részint pedig a terjedelmes Malcolm-tó révén.

Azt a szokatlanul ritka jelenséget lehetett volna megfigyelni Coal-Cityben, hogy a barométer rendkívül lesüllyedt. Szinte azt kérdezhették volna egymástól az emberek, hogy nem égháború készülődik-e itt a sziklarétegek alatt, amelyek a roppant föld alatti üreg égboltozataként íveltek át a fejük fölött?...

Igazából azonban senkinek sem jutott az eszébe itt a mélységben, hogy törődjék a felszín fenyegető viharával.

Mondanunk sem kell, hogy mindnyájan ünneplő ruhájukat viselték.

Madge öltözéke a régi jó időkre emlékeztetett. Haját „toy” díszítette, ahogy azt öregedő asszonyok kedvelik; míg válláról „rokalay” omlott alá, amolyan négyszögletes köpenykeféle, amit a skót nők nem csekély előkelőséggel hordanak.

Nell erősen feltette magában, hogy semmivel sem árulja el belső nyugtalanságát. Leküzdötte szívének egyre hevesebb dobogását, elfojtotta titkos aggodalmát, úgyhogy a bátor gyermek nyugodt, határozott tekintete mindenkibe bizakodást öntött.

Igen egyszerű ruhácska volt rajta, holott módja lett volna gazdagon öltözködni; de épp ruhájának ez az egyszerűsége kölcsönzött egész mivoltának valamiféle újabb kedvességet. Egész fejdíszje az a tarka színű szalag volt, amilyennel a hajadon skót lányok szokták ékesíteni a fűrtjeiket.

Simon Fordon olyan ruha feszült, amelyet Walter Scott érdemes tartományfőnöke, Nichol Jarvie se vetett volna meg!...

Mindnyájan a fényesen földíszített Szent Egyed-kápolna felé tartottak.

Az elektromos világítótestek a legerősebb áram izzítása folytán megannyi Napként ragyogtak Coal-City egén, és fényességgel töltötték be az egész légkört.

A kápolnában is élénk világosságot árasztottak a villanylámpák; színes ablakai pedig a szivárvány minden pompájában tündököltek.

William Hobson tisztelendő úr a kápolna ajtajában várakozott a jegyesekre, hogy megáldja szent frigyüket.

Miután a menet a Malcolm-tó szélén ünnepélyesen végighaladt, odaért a kápolnához.

Ebben a pillanatban megzendült a kápolna orgonája, és a jegyesek Hobson tisztelendő urat követve, a kápolna oltárához léptek.

A pap első szavaival Isten áldását kérte az egybesereglett sokaságra, azután pedig a Szent-írással kezében, az előtte térdelő jegyesekhez fordult.

- Harry - kérdezte a vőlegénytől Hobson tisztelendő úr -, akard-e feleségül venni Nell, és megesküszöl-e, hogy örökre szereted?

- Esküszöm - válaszolt férfias, erős hangon a fiatalember.

- És te, Nell - folytatta a tisztelendő úr -, akarsz-e feleségül menni Harry Fordhoz, és...

A lánykának ideje se maradt, hogy válaszoljon, mert rettenetes robaj támadt odakünn ebben a pillanatban, és bezúgott a kápolna belsejébe is.

Körülbelül száz lépésnyire a kápolnától, a Malcolm-tó partja fölött függő óriási sziklatömbök egyike zuhant le, mégpedig minden robbantás nélkül, mintha csak a leválását valamilyen titokzatos új módszerrel, ismeretlen műszaki eljárással időzítették volna arra az időpontra, ijesztő precizitással és észrevétlenül. A levált szirt alatt örvénylő víz pedig valamilyen eddig senkitől sem sejtett mélységes mély üregbe rohant fülhasogató zuhogással.

Kisvártatva a sziklaomladékok közül rozoga csónak tűnt föl. Erős kezek hajtották előre a tó színén.

Az ósdi lélekvesztőben zilált hajú aggastyán állt; sötét barátcsuha fődte, hosszú, ősz szakállá pedig a mellét verdeste.

Kezében Day-féle biztonsági lámpát tartott, amelynek elkülönítő fényhálója mögött égő láng csillogott.

Ugyanakkor az agg erős hangon fölkiáltott:

- A bányalég! A bányalég! Jaj nektek mindnyájatoknak! Jaj!...

És ebben a pillanatban érezhető lett már a kettős szénsavas hidrogén sajátos szaga, amint szerteáradt a levegőben.

A lezuhant szikla ugyanis egy óriási, úgynevezett „szélzsákot” nyitott föl, amely rengeteg mennyiségű sújtóléggel volt tele. A föltáruult üregből öt-hat légköbnyi nyomással tódult ki a bányalég, és terjengett a sziklabeton felé.

Az aggastyán jól ismerte azt a szélzsákot, és az imént gyilkos indulattal jókora rést ütött rajta, hogy veszélyes tartalma a bányaüreg levegőjével robbanógázzá váljon.

James Starr és még néhányan, mindjárt az első pillanatokban a tó partjára rohantak a kápolnából.

- Ki a bányából! Meneküljtek! - kiabálta a kápolna ajtajából a mérnök, aki nyomban fölis-merte a borzalmas veszedelmet.

- A bányalég! A bányalég! - harsogta ismételten a rettenetes aggastyán, miközben egyre előbbre hajtotta csónakját a tó vizén.

Harry sietve tuszkolta ki aráját, apját és anyját a kápolnából.

- Meneküljtek!... Ki a bányából!... - ismételte James Starr.

Csakhogy késő volt, már nem menekülhettek!... A vén Silfax készen állt, utolsó fenyegetését beváltani. Készen állt, hogy megakadályozza Harry és Nell egybekelését; azt se bánta, ha egyúttal a bánya romjai alá temeti Coal-City egész lakosságát.

Fekete foltos, fehér tollazatú óriási harfangja ott lebegett a feje fölött.

Valaki ekkor a tó vizébe vetette magát, és sietve úszott a csónak felé.

Jack Ryan volt. Minden erejét megfeszítve hasította a habokat, hogy odaérjen a tébolyult vénemberhez, mielőtt az befejezhetné pusztító művét.

Silfax észrevette, hogy a dalnok feléje tart. Tüstént összetörte lámpája üvegét, kiragadta az égő kanócot, és a levegőbe emelte...

A halál csöndje áradt szét az iszonyodó sokaságon. James Starr is elfásultan várta a kikerülhetetlen robbanást, amely véget vet Új-Aberfoyle-nak. Ám nem történt semmi...

Silfax eltorzult ábrázattal, döbbsen vette észre, hogy a könnyű légnemű gáz az alanti rétegek helyett a sziklaüreg magas öblében gyülemlik össze.

Hanem akkor Silfax egyetlen intésére a harfang a karmai közé kapta a gyújtóbelet, és kezdett szállni vele fölfelé, amint régen, a Dochart-bánya galériáiban. Arrafelé hussant föl, amerre az öregember az ujjával mutatta.

Még néhány pillanat, és Új-Aberfoyle elveszett!...

Ekkor Nell kibontakozott Harry karjaiból.

Higgadt lélekjelenléttel sietett a tó partjához, egészen a víz széléig.

- Harfang! Harfang! - kiáltotta csengő hangon a halál szárnyas küldönce után. - Ide gyere, ide, énhozzám!...

A hang hallatán meglepődve tétozott egy pillanatig a hű madár. Hanem aztán hirtelen fölismerte Nell szavát, karmai közül a tó vizébe ejtette a sziporkázó kanócot, és keresgélő nagy ívröpülés után odaszállt, Nell lábához.

A sziklaboltozat magasában összegyülemlött sújtólég érintetlen maradt!

Szívdermesztő kiáltás visszhangzott föl ekkor a sziklaboltozat ívei közt. Az öreg Silfax utolsó hörgése rázta meg a súlyos levegőt.

Abban a pillanatban, amikor Jack Ryan már a csónak szélébe kapaszkodott, az öreg a tó hullámai közé vetette magát, mivel látta, hogy borzalmas bosszúterve megfiúsul.

- Mentsétek meg!... Mentsétek meg!... - kiáltozott esdeklő hangon Nell.

Könyörgésére Harry is a tóba vetette magát, gyors karcsapásokkal utolérte Jack Ryant, és többször is a víz alá bukkott. Ám minden erőfeszítésük hasztalannak bizonyult...

A Malcolm-tó mélye nem adta többé vissza zsákmányát. Hullámai örökre összezsapódtak az öreg Silfax fölött.

22. A vén Silfax legendája

Fél esztendővel ezek után, a lélekbe markoló események után, köttetett meg a Szent Egyed-kápolnában Harry és Nell házassága, amelyet annak idején oly rettenetes körülmények szakítottak félbe. Miután Hobson tisztelendő úr megáldotta egybekelésüket, az akkor is gyászban lévő fiatal házasok a cottage-ba tértek vissza.

James Starr és Simon Ford minden zaklató, komor fenyegetéstől megszabadulva, vígan vezette a lakodalmat a szertartás után, és a jókedvű mulatozás másnap reggelig tartott.

Jack Ryan végre igazán elemében érezte magát; pompás piper-öltözkében dudált, énekelt, táncolt, és játékát, dalát, táncát az összes jelenlevők mindannyiszor a tetszés zajos tapsviharával hálálták meg.

Másnap aztán mind a felszíni, mind a mélymunka újra megindult James Starr mérnök igazgatása alatt.

Hogy Harry és Nell milyen boldogok voltak, azt teljességgel fölösleges részleteznünk. Annyi megpróbáltatáson átesett szívük a házasságban föllelte állhatatos, hű szerelmük jól megérdemelt jutalmát.

Simon Ford, Új-Aberfoyle tiszteletbeli bányamestere, már csak azt számítgatta, hogy mikor ülik meg Madge-dzsel az ő aranylakodalmukat; és a jó Madge-nek sem volt semmi egyéb kívánsága.

- Az első után pedig miért ne legyen meg a második is? - évődött Jack Ryan. - Két aranylakodalom se volna sok az olyan derék embernek, mint amilyen maga, Simon úr!

- Igazad van, fiam... - válaszolta nyugodtan az öreg bányamester. - Mi csodálni való lenne azon, ha Új-Aberfoyle egyenletes, semmi légköri változástól nem zavart éghajlata alatt akár kétszáz esztendőt is elérne az ember?...

Hogy Coal-City lakosai megünneplik-e vele valamikor azt a második aranylakodalmat is?... Azt majd a jövődő fogja megmondani.

Akármiképp lesz is, az bizonyos, hogy az a nevezetes óriás bagolyféle madár, az öreg Silfax harfangja, e roppant boltozatok alatt valóban rendkívül magas kort látszott elérni. Örökösen ott keringett abban a homályos világban, kivéve néhány napot az öreg halála után, amikor is Nell minden hívogatása dacára eltűnt. Egyébként, mint hajdani gazdája, a harfang is határozottan került minden más emberi társaságot, és emellett különös ellenszenvvel viseltetett Harry iránt. A féltékeny madár még mindig Nell elrablóját látta és utálta Harryban, akitől hiába igyekezett annak idején, az aknából való fölszálláskor elvenni a lánykát.

Utóbb aztán Nell is csak hébe-hóba pillantotta meg őt, amint ott keringett lassú, halk szárny-csapásokkal a Malcolm-tó tükre fölött...

Régi barátnőjét akarta-e ilyenkor viszontlátni a harfang?... Avagy átható tekintetével a feneketlen mélységet fürkészte, amelybe a vén Silfax alámerült?

Mindkét nézetnek akadtak hívei, és a harfang legendás madárrá lett, amely Jack Ryant is nem egy csodálatos ballada szerzésére lelkesítette.

E jókedvű pajtásnak köszönhető, hogy Skócia völgyeiben máig is szól az ének erről a legendás madárról, meg a vén Silfaxról, az aberfoyle-i bánya utolsó vezeklőjéről.

-&-